ओमसतिया गाउँपालिकाको नक्सा

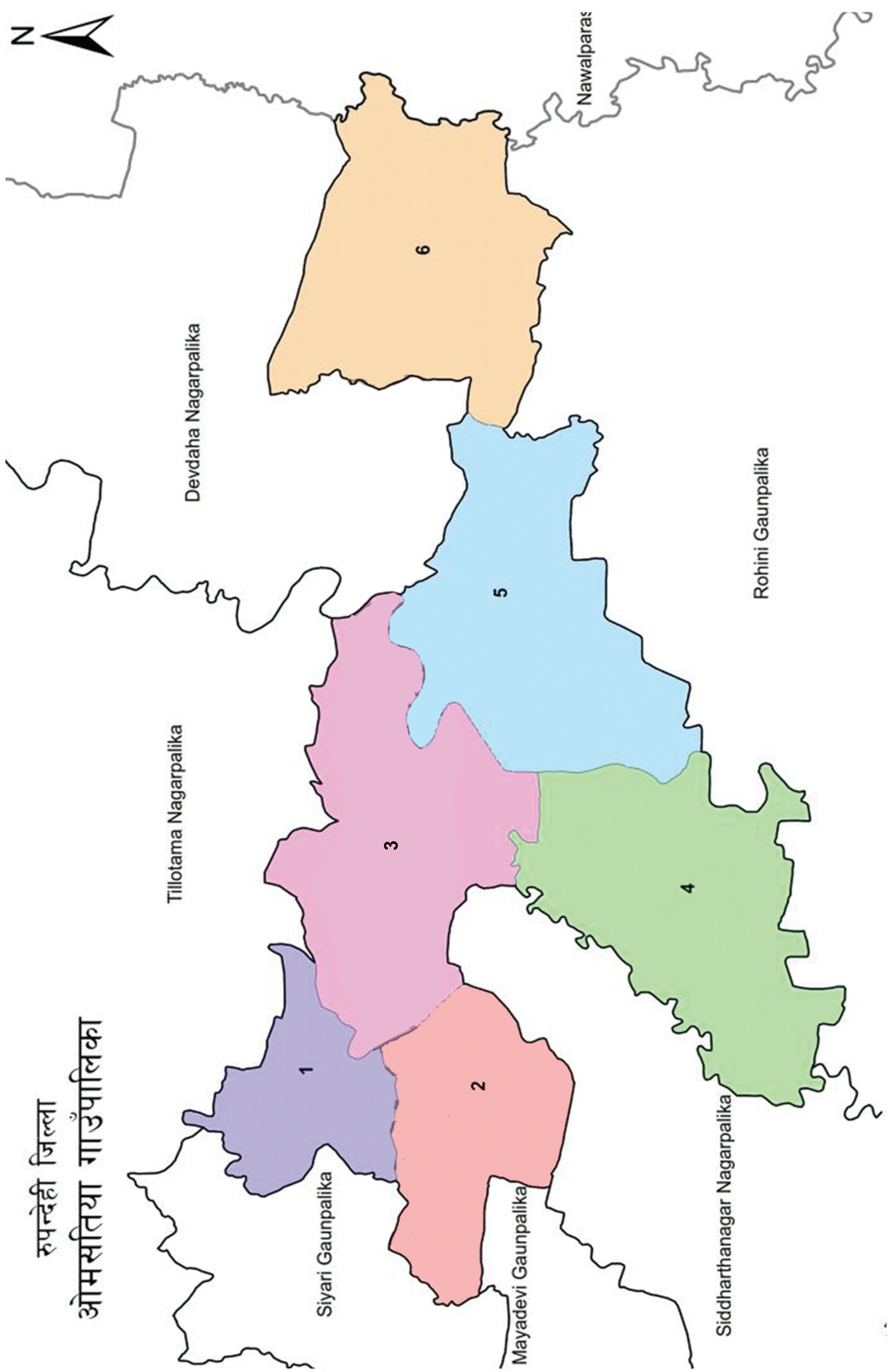

"ओमसतियाको शान : सुन्दर, शान्त, समृद्ध गाउँपालिका हाम्रो अभियान"

ओमसतिया गाउँपालिकाको
प्रथम आवधिक गाउँ विकास योजना

आर्थिक वर्ष २०७८।७९ देखी २०८२।८३

ओमसतिया गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

रुपन्देही, लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

ओमसतिया गाउँपालिकाको
प्रथम आवधिक गाउँ विकास योजना
आर्थिक वर्ष २०७८।७९ देखी २०८२।८३

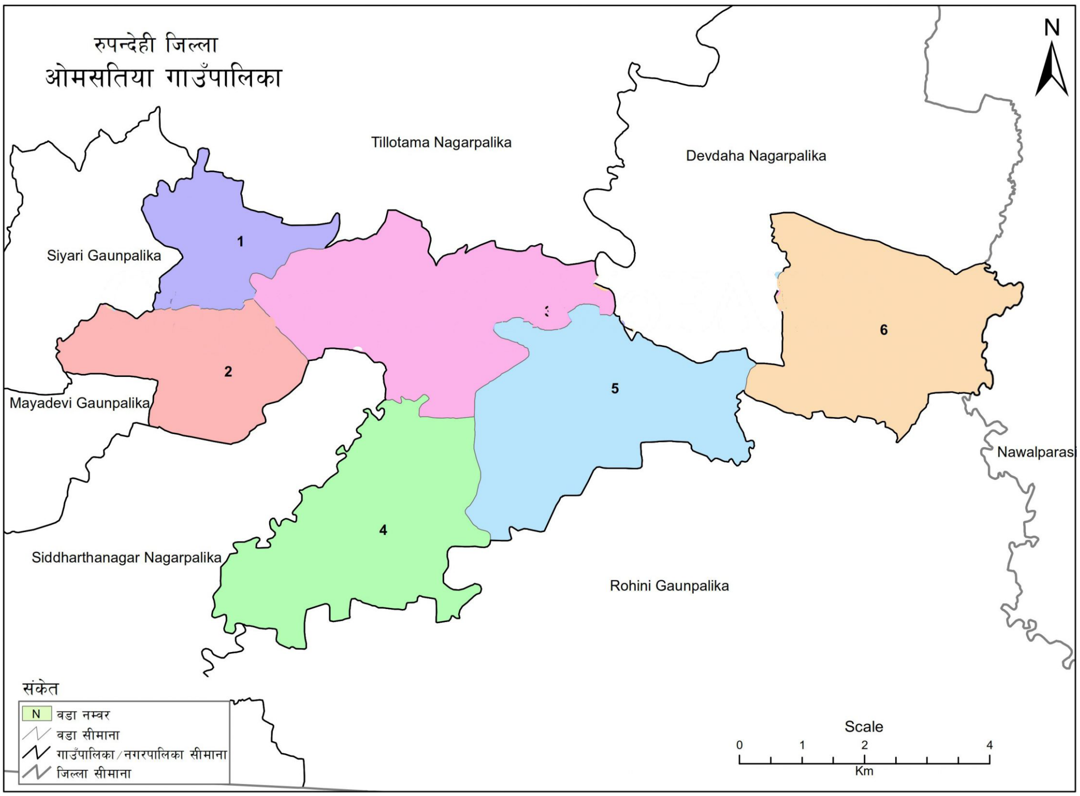

स्रोतः स्थलरुप नक्सा (स्केल १:२५०००/१:५००००), नापी विभाग र जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्यांक विभाग
तयार पार्नेः गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोग

Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830
LLRC, 2016

ओमसतिया गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
रुपन्देही, लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

दुई शब्द

नेपालको जननिर्वाचित संविधान सभाले बनाएको "नेपालको संविधान" को धारा ४ मा उल्लेखित संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक राज्य शक्तिको प्रयोग धारा ५६ (२) अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले धारा २३२ को सहकारीता, सहअस्त्वि र समन्वयको सिद्धान्तको आधारमा गर्नु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ। यी तीनै तहको सरकारको काम गर्ने अधिकारक्षेत्र अनुसूची ५, ६, ७, ८ र ९ मा उल्लेख गरिएको छ। स्थानीय सरकार जनताको घरदैलोको सरकार भएकोले जनताको दैनिक जीवनको समस्या यसले नजीकबाट देखेको हुन्छ। ती समस्या समाधान गर्नको लागि योजनाबद्ध विकास गर्नु पर्ने हुन्छ। तसर्थ, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा आवधिक योजना बनाउनु पर्ने व्यवस्था गरिएको हुँदा संघ र प्रदेश सरकार संग एक आपसमा तादत्म्यता हुने गरी यो आवधिक योजना बनाइएको छ।

स्थानीय जनताको आबस्यकता र चाहना अनुसार योजना बनाउनु एक चुनौतिपूर्ण कार्य हो। संविधानको भावना अनुसार नेपालको पन्ध्रौं योजनामा उल्लेख गरिएको समृद्ध नेपाल, सुखी नेपालीको सोच तथा लक्ष्य, दिगो विकास लक्ष्य, प्रदेश योजनाको लक्ष्यसंग तादत्म्यता हुने गरी आवधिक योजना बनाएको छ। यो आवधिक योजना दस्ताबेजबाट योजनाहरु बीचको तादत्म्यता मिलाइ वार्षिक योजना मार्फत कार्यान्वयन गरी गाउँबासीको आबस्यकता र चाहना संबोधन हुने अपेक्षा गरेको छु।

यस गाउँपालिकाले आन्तरिक र वाह्य स्रोत साधनको उच्चतम परिचालन गरी प्रभावकारी योजना कार्यान्वयनबाट गाउँबासीले समृद्धि र सुख प्राप्त गर्नेछ भन्ने विश्वास लिएको छु। यो योजना तर्जुमा गर्न स्थानीय जनता, योजना तर्जुमाका क्रममा सहभागी स्थानीय जनता, गाउँपालिकाका संपूर्ण जनप्रतिनिधि, स्थानीय बुद्धिजीवी, योजना तर्जुमामा अहं भूमीका खेल्नुहुने गाउँपालिकाका सम्पूर्ण कर्मचारी वर्ग लगायत प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा संलग्न सम्पूर्ण महानुभावलाई हार्दिक धन्यावाद दिन चाहन्छु। यो योजना बनाउन लेखन तथा प्राविधिक सहयोग गर्ने अलाना इन्टरनेशनल सर्भिसेस प्रा.लि.बाट योजना विज्ञ डा. बुद्धि मान श्रेष्ठ लगायत सबैलाई हार्दिक धन्यावाद दिन चाहन्छु।

हिरा केवट राहुल
अध्यक्ष
ओमसतिया गाउँपालिका
रुपन्देही जिल्ला, लुम्बिनी प्रदेश

दुई शब्द

स्थानिय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले प्रदान गरेको अधिकारक्षेत्र भित्र रही स्थानीय तहले योजनावद्ध विकास गर्नुपर्ने मान्यता अनुसार यस ओमसतीया गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोंच हासील हुने गरी गाउँपालिकाले यो प्रथम पञ्चवर्षिय आवधिक योजना बनाएको हो। यस प्रथम पञ्चवर्षिय आवधिक योजनाले गाउँपालिकाको समग्र विकासमा ठोस योगदान पुऱ्याउन सक्नेछ भन्ने अपेक्षा लिईएको छु।

यस पालिकामा रहनु भएका सबै जनप्रतिनिधि, राजनैतिक दल, नागरिक समाज, पत्रकारजगत, सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरुले यस आवधिक योजनाका लक्ष्यहरुलाई सफल पार्न हरेक वर्ष योजना तर्जुमा, कार्यान्वियन र समीक्षा गर्दा विगतमा भए गरेका प्रसंशनिय कार्यको आत्मबोध गर्ने, अपनत्व ग्रहण गर्ने र समेटेर सँगसँगै लैजाने कार्यमा सहयोग गर्न सवैमा विनम्रता पुर्वक अनुरोध गर्न चाहन्छु। आवधिक योजनामा भएका योजनाहरुको कार्यान्वियनका पक्षमा गुणस्तरीय सुशासन र हाम्रो मर्यादालाई आत्मसाथ गर्दै योजनाको सफलताको लागि सकारात्मक र नकारात्मक पक्षको समीक्षा गर्दै पालिकाल तोकेको लक्ष्य अनुसार कार्यान्वयन पक्ष सफल र सक्षम वनाउनको लागि हामी सवै दृढ संकल्पका साथ अगाडी वढेमा विकासको प्रतिफल सवैले पाउने कुरामा दुईमत छैन साथै आवधिक योजना निर्माण कार्यमा सहयोग गर्ने सम्पूर्ण जनता, गाउँसभाका सदस्य, गाउँपालिकाका प्रमुख प्रशासकिय अधिकत लगाएत सम्पुर्ण कर्मचारी, परामर्शदाता सम्पुर्ण टिम लाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु।

सुन्दरमती कुमारी हरीजन
उपाध्यक्ष
ओमसतिया गाउँपालिका
रुपन्देही जिल्ला, लुम्बिनी प्रदेश

दुई शब्द

नेपालको संविधान-२०७२,अनुसार नेपालमा संघ, प्रदेश र स्थानिय गरी तीन तहका सरकार रहने व्यवस्था रहेको छायसै व्यवस्था अनुसार स्थानिय सरकारको संरचनालाई मुर्त रुप दिन रुपन्देही जिल्लामा रहेका साविकका पड्सरी, हाटिफर्साटिकर,पट्खौली,छोट्किरामनगर र वसन्तपुर गा.वि.स.हरुको भुगोललाई मिलाई यस ओमसतिया गाउँपालिकाको निर्माण भएको हो।पालिका भित्र रहेका सीमित स्रोत र साधनको कुशलतम प्रयोग गर्दै यहाँका असिमित आवश्यकतालाई परिपुर्ति गर्दै समृद्ध ओमसतिया गाउँपालिका निर्माण गर्ने अभिभारा हाम्रो काँधमा आएको छायही आवश्यकतालाई महशुस गरी योजनाबद्ध ढङ्गले विकाशका कार्यहरुलाई तिव्रता दिदै समग्र ओमसतियाबासी जनताको सुखि र खुसी जिवनको सपनालाई साकार पार्न आ.व. २०७८/०७९ देखि लागु हुने गरी प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको छ। लामो समय लगाएर विभिन्न चरणका अन्तर्क्रिया र छलफल पार गर्दै यो आवधिक योजनाको दस्तावेज तयार भएको छागाउँपालिकाका सम्भावना,चुनौती र अवसरलाई विश्लेषण गरी विभिन्न रणनितिक स्तम्भको आधारमा यो योजना निर्माण गरीएको छा

नेपालको संविधान,नेपालको दीर्घकालिन सोच २१००,राष्ट्रिय पन्ध्रौं योजना,दीगो विकाशका लक्ष्यहरू, प्रदेश सरकारको आवधिक योजना तथा नीती र कार्यक्रमका साथै अन्य सरोकारीत कार्यक्रमहरुलाई आधार बनाएर ओमसतिया गाउँपालिकाले लिएको 'समृद्ध ओमसतिया,सुखि र खुसी ओमसतियावासी जनता' को सोचलाई साकार पार्नेगरि यो योजना तयार गरिएको छायस पालिका भित्र उपलब्ध स्रोत साधनको अधिकतम प्रयोग गरी सामाजिक न्यायमा आधारित उच्च आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने ध्येय यस योजनाले लिएको छा यसका साथै गरिबी निवारण,भौतिक तथा सामाजिक पुर्बाधारको निर्माण,रोजगारी सिर्जना,महिला सशक्तिकरणका साथै वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापनलाई समेत यस योजनामा समेटिएको छाओमसतिया गाउँपालिकाको समृद्धिको लागी कृषी तथा स्थानिय उत्पादनमा आधारीत उद्योग र पर्यटनलाई प्राथमिकतामा राख्दै अन्य सवै क्षेत्रर स्थानको सन्तुलित विकास तर्फ पनि यो योजना परिलक्षित रहेको छास्थानीय जनप्रतिनिधि, नागरीक समाज, तथा विज्ञहरुले दिनुभएका अमुल्य सल्लाह र सुझावका आधारमा यस गाउँपालिकाको विकाश र समृद्धिको लागी विभिन्न क्षेत्रको विकाश गर्न र ती क्षेत्रहरुको अवस्था,समस्याको पहिचान ,चुनौती र अवसरहरू खोतल्दै सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीती र कार्यनितिको तर्जुमा गरी यो आवधिक योजनाको निर्माण गरीएको छासाथै विषयगत क्षेत्रहरुको विकासको लागि प्रमुख आयोजना तथा कार्यक्रहरुका लक्षित प्रतिफल सुचक सहित नतिजा खाका पनि तर्जुमा गरिएको छाआशा छ,नेपाल सरकारले संकल्प गरेको समृद्ध नेपाल सुखी नेपालीको सपनालाई साकार पार्न र स्थानिय सरकारको प्रभावकारी उपस्थितीलाई कायम राख्न पनि यो आवधिक योजनाले विशेष महत्व राख्नेछ।

अन्त्यमा यस ओमसतिया गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा गर्न सहयोग गर्नुहुने सम्पुर्ण ओमसतियावासी,स्थानिय राजनीतिक दलका प्रतिनिधी, टोल विकास समितिका पदाधिकारी, नागरीक समाज, विद्वान, बुद्धिजिवी, विज्ञ समुह, जनप्रतिनिधी कर्मचारी साथीहरु र यस योजमा तयार गर्न सहयोग गर्नुहुने सम्पुर्ण सरोकारावालाहरुको योगदानलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु।

दुर्गा पौडेल
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
ओमसतिया गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, हाटीफर्साटिकर, रुपन्देही

शब्द संक्षेप

गापा	गाउँपालिका
%	प्रतिशत
०	डिग्री
मि.	मिटर
क्र.सं.	क्रम संख्या
ने.रा.	नेपाल राष्ट्र
नं.	नम्बर
प्रा.लि.	प्राइभेट लिमीटेड
वि.सं.	विक्रम संवत
रा.यो.आ.	राष्ट्रिय योजना आयोग
आ.व.	आर्थिक वर्ष

विषय सूची

परिच्छेद १: परिचय...... १
१.१ पृष्ठभूमी १
१.२ ओमसतिया गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण...... ४

परिच्छेद २: प्रादेशिक योजना ११
२.१ पृष्ठभूमी ११
विकासका सम्भावनाहरु ११
गाउँपालिकामा कृषिको चुनौती र समस्याहरु...... १३
२.४ समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य र खाका २१

परिच्छेद ३: समष्टिगत आर्थिक नीति......२५
३.१ सार्वजनिक वित्त......२५
३.२ राजस्व प्रक्षेपण......२८

अध्याय ४: आर्थिक क्षेत्र......३०
४.१ कृषि तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन......३०
४.२ उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति र पर्यटन ३८

अध्याय ५: सामाजिक क्षेत्र ४१
५.१ पृष्ठभूमी...... ४१
५.२ शिक्षा...... ४१
५.३ स्वास्थ्य तथा पोषण...... ४३
५.४ खानेपानी तथा सरसफाइ...... ४४
५.५ युवा......४५
५.६ महिला...... ४६
५.७ बालबालिका तथा किशोरकिशोरी ४८
५.८ ज्येष्ठ नागरिक...... ४९
५.९ खेलकुद......५०

अध्याय ६: पूर्वाधार क्षेत्र...... ५१
६.१ ऊर्जा...... ५१
६.२ यातायात पूर्वाधार...... ५१

अध्याय ७: लोकतन्त्र र सुशासन ५४
७.१ राष्ट्रिय एकता ५४
७.२ शान्ति र सुव्यवस्था ५५
७.४ नेतृत्व निर्माण ५६
७.३ शान्ति र सुव्यवस्था ५७
७.५ न्याय प्रणाली ५८
७.८ प्रशासकीय सुशासन ५८
७.९ जन्म तथा घटना दता ५९
७.१० वित्तीय सुशासन ६०

अध्याय ८: अन्तर सम्बन्धित विषय ६२
८.१ तथ्यांक प्रणाली ६३
८.२ गरिबी निवारण ६४
८.३ श्रम तथा रोजगारी ६५
८.४ वातावरण ६६
८.५ जलवायु परिवर्तन ६७

अध्याय ९: योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन ६८
९.१ योजना तर्जुमा ६८
९.२ आयोजना बैंक ६९
९.३ संस्थागत तथा कार्यान्वयन व्यवस्था ६९
९.४ तहगत सम्बन्ध तथा अन्तरसरकार समन्वय ७१
९.५ जोखिम व्यवस्थापन ७२
९.६ अनुगमन तथा मूल्यांकन ७३

आयोजना र लागत अनुमान ९६

परिच्छेद १

परिचय

१.१ पृष्ठभूमी

विश्वमा सर्वप्रथम सन् १९२८ बाट योजनाबद्ध विकासको थालनी भएको भएतापनि दोस्रो विश्व युद्ध पश्चात मात्र जनचेतनामा अभिबृद्धि भएको र तल्लो तहको जनताले विकासको माग गर्न थालेको पाइन्छ । यसैको फलस्वरुप सन् १९६० को दशक पछि विकेन्द्रीकरणको सिद्धान्तको आधारमा स्थानीय सरकारलाई स्थानीय विकासको अधिकार हस्तान्तरण भएको पाइन्छ । तत्पश्चात स्थानीय तहको योजना बनाउन विभिन्न देशमा विभिन्न मोडलहरु अवलम्बन गरिएको पाइन्छ। नेपालमा वि.सं. २०४६ साल पछि स्थानीय तहले सरकार सरकारको रुपमा काम गर्न थालेको र स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ र नियमावली २०५६ ले तल्लो तहबाट योजना बनाउने प्रकृया थप व्यवस्थीत गरेको पाइन्छ । स्थानीय सरकारलाई वर्तमान नेपालको संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ का आधारमा योजना बनाउन राष्ट्रिय योजना आयोगले स्थानीय योजना दिग्दशन, २०७५ बनाई सोही मोडलमा योजना बनाउन स्थानीय सरकारलाई उपलब्ध गराइएको छ ।

नेपालको संविधानको अनूसूची ८ मा स्थानीय स्तरका विकास योजना र परियोजनाहरु सम्बन्धि एकल अधिकार स्थानीय तहलाई दिएको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा २४ मा स्थानीय तहले स्थानीय स्तरका विकासका लागि आवधिक, वार्षिक योजना बनाई कार्यान्वयन गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय योजना बनाउन सहजीकरण गर्ने उद्देश्यले राष्ट्रिय योजना आयोगले सुझाएको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५ उल्लेख गरिएको योजना ढाँचामा एकरुपता कायम हुने गरी यो योजना बनाउन प्रयास गरिएको छ। वास्तवमा आवधिक विकास योजना समन्वयकारी योजना हो । यसले दिर्घकालीन योजना र वार्षिक योजनालाई जोडनेछ भन्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

नेपालको संविधानमा संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरि तीन तहको मुल संरचना हुने र संविधान र कानुन बमोजिम राज्यशक्तिको प्रयोग तीनै तहले गर्ने व्यवस्था गरेको छ । नेपालको संविधानको धारा ५६ (२) मा राज्य शक्तिको प्रयोग संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा हुने व्यवस्था गरेको छ र धारा ५७ (४) को अनुसूची ८ मा स्थानीय तहको २२ वटा एकल अधिकार उल्लेख गरी ती अधिकार को प्रयोग संविधार र गाउँ सभा र नगर सभाले बनाएको कानून बमोजिम हुने व्यवस्था गरिएको छ। यसका साथै अनुसूची ९ मा १५ वटा साझा अधिकार क्षेत्र उल्लेख गरिएको छ। संविधानको अनुसुची ८ र ९ मा व्यवस्था गरिएको अधिकारको कार्यान्वयनको लागि बनेको स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ (२४) मा स्थानीय सरकारले आवधिक योजना बनाउनु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ । संविधान अनुसार बनेको यही ऐनमा व्यवस्था गरिएको स्थानीय तहको अधिकारहरुको आधारमा पालिकाले आवधिक योजना बनाई पहिलो पटक कार्यान्वयन गर्न लागिएको हो ।

स्थानीय तह स्थानीय जनताको घर दैलोको सरकार हो जसले स्थानीय जनताको जन्म देखि मृत्यु सम्मको सवालमा सेवा प्रवाहका साथै स्थानीय विकास कार्य गर्नु पर्दछ । ती कामहरुलाई जरुरी (essential), तोकिएको (assigned) र एजेन्सी (agency) गरी तीन भागमा विभाजन गर्न सकिन्छ । संविधान तथा कानूनबाट तोकिएका सबै कामहरु स्थानीय जनताको सामाजिक तथा आर्थिक विकास गर्नका लागि योजनाबद्ध रुपमा गर्नका लागि आवधिक योजना निर्माण गरिन्छ ।

योजना पूर्व निर्धारण गरिएको साधनको आधारमा पूर्व निर्धारण गरिएको साध्य प्राप्त गर्न तयार पारिएको सार्वजनिक दस्तावेज हो । सरकारको योजनामा साधन अन्तर्गत उपलब्ध भौतिक वस्तु र राजस्व तथा ऋण पर्दछ भने साध्य अन्तर्गत सरकारको सोचका आधारमा निर्धारण गरिएको लक्ष्य पर्दछ। लक्ष्य प्राप्तीका लागि सरकारले अल्पकालिन, मध्यकालिन र दिर्घकालिन योजना बनाउने गर्दछ । आवधिक योजना मध्यकालीन योजना हो यसमा अल्पकालीन योजनाको अनुभव र दीर्घकालीन योजनाको मार्गदर्शनको आधारमा पूर्वाधार निर्माण लगायत योजना कार्यान्वयनमा देखिएको कमी कमजोरी कम गराउने उद्देश्य राखी लक्ष्य किटान गरिएको हुन्छ । आवधिक योजना योजनाबद्ध तरीकाले आर्थिक विकास गर्नका लागि अतिआबस्यक मानिन्छ । आवधिक योजना बनाउन Top Down / Bottom Up Approach अपनाउन सकिन्छ । Bottom Up Approach वस्ती देखि केन्द्र सम्म सहभागीतत्मक प्रकृया अपनाई योजना तर्जुमा गरिने विधि हो । संघीय संरचना भएको देशमा यो विधि प्रयोग गर्ने उर्पुक्त संस्थागत आधार स्थानीय सरकारलाई मानिन्छ । स्थानीय सरकारले वस्ती तथा टोलबाट स्थानीय जनताको आबस्यकता र चाहना अनुसारको योजना संकलन गरी त्यसको विश्लेषणको आधारमा आयोजनाहरुलाई प्राथमीकीकरण गरेर आर्थिक तथा सामाजिक विकास योजना बनाइएको हुन्छ ।

यो योजना बनाउँदा पहिले नै निधारण गरिएको सोच वा सपनामा सहमती भए अनुसार त्यसैको आधारमा लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ । उक्त लक्ष्य प्राप्तीको लागि उद्देश्य निर्माण गरिएको छ । लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्तीका लागि नीति, रणनीति बनाइएको छ । नीति तथा रणनीति कार्यान्वयनको लागि स्रोत साधनका आधारमा कार्यक्रम र आयोजना छनौट गरी कार्यान्वयन, अनुगमन र मुल्यांकनको आधार समेत तय गरिएको छ ।

१.१.१ उद्देश्य

मुख्य उद्देश्य ओमसतीया गाउँपालिकाका जनताको आबस्यकता र चाहना अनुसार आवधिक योजना बनाउनु हो । यस गाउँपालिकाले गाउँपालिका भित्रको समग्र विकासलाई योजनाबद्ध रुपमा सम्पन्न गर्नु महत्वपूर्ण रहेको छ । योजनाबद्ध विकासबाट गाउँपालिकामा उपलब्ध साधन र स्रोतको उच्चतम प्रयोग भई जनचाहनालाई क्रमशः सम्बोधन हुनुको साथै दिगो विकास लक्ष्य र पन्ध्रौं योजनाको लक्ष्य प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ । गाउँपालिको आवधिक योजनाको विशिष्ट उद्देश्यहरु निम्न बमोजिम रहेका छन् ।

- राष्ट्रिय लक्ष्य तथा उद्देश्यहरु संग परिपूरकको सम्बन्ध राखी ओमसतीया गाउँपालिका भित्रको विद्यमान गरीवी,बेरोजगारी र असमानता हटाई गाउँवासीको जीवन स्तरमा सकारात्मक परिवर्तन हुने योजना निर्माण गर्नु ।
- यस आवधिक योजना आ.व.२०७८/७९ देखि २०८२/८३ सम्म ५ वर्षका लागि गाउँपालिकाको समष्टिगत सामाजिक तथा आर्थिक विकास गर्न उपलब्ध तथ्याङ्क सूचकका आधारमा प्रक्षेपण गरिएको बजेट अनुसार कार्यक्रम, कार्ययोजना तथा आयोजनाहरु छनौट गर्नु ।

१.१.२ योजना तर्जुमा विधि

प्रत्येक स्थानीय तहहरुले विकास प्रक्रिया तथा सेवा प्रवाहका लागि नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरु बनाउन अत्यावश्यक आधारभूत तथ्याङ्क, सूचना वा विवरण संकलन, विश्लेषण तथा व्यवस्थापनका न्यूनतम विषयहरुमा एकरुपता र स्तरीयता कायम गरी तथ्याङ्क संकलनका पद्धति, प्रक्रिया, औजार तथा

प्रक्रियाहरु निर्धारण गरी स्तरीय ढाँचामा विवरण तयार पार्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । संविधान तथा कानूनमा उल्लेखित काम, कर्तव्य र अधिकारहरुको व्याख्या र स्थापीत प्रकृया अनुसार स्थानीय तहको विस्तृत र खण्डीकृत तथ्याङ्क सहितको उपलब्ध वस्तुगत विवरणको आधारमा आधारभूत प्रक्रिया, विधि प्रयोग गरी निर्मित फारामहरु प्रयोग गरी सहभागीताको आधारमा वस्ती तह देखि स्थानीय जनताको आबस्यकता र चाहना अनुसार योजना संकलन गरिएको थियो र सोही योजना र द्धितियक वस्तुगत विवरणको आधारमा यो आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको छ । यो आवधिक योजना तल देखि माथी विधि प्रयोग गरी राष्ट्रिय योजना आयोगले सुझाएको *स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५* मा उल्लेख गरिएको विधि अनुसार निर्माण गरिएको छ ।

स्थानीय सरकारको लक्ष्य संघ र प्रदेश सरकारको सपना अनुसार निर्धारण गरिएको लक्ष्य संग तादत्म्यता हुने गरी निर्धारण गर्ने प्रयास गरिएको छ । किनभने स्थानीय विकास योजना राष्ट्रिय विकासको जगको रुपमा रहने भएकोले संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारबीच अन्तरसम्बन्ध महत्वपूर्ण रुपमा लिइन्छ । योजनामा आर्थिक तथा सामाजिक विकासका वहुआयामीक क्षेत्रलाई समेट्नु पर्ने भएकोले यसलाई व्यवस्थीत गर्न विभिन्न विषयगत क्षेत्रहरुलाई समुहिकृत गरिएको छ । स्थानीय योजना तर्जुमा गर्दा आर्थिक, सामाजिक, भौतिक पूर्वाधार, वन तथा वातावरण र संस्थागत विकास गरी ५ वटा विषयगत क्षेत्रमा समुहिकृत गर्नु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ । विषयगत क्षेत्र अनुसार योजना बनाउनको लागि स्थानीय वस्तुगत स्थितिको यथार्थ विवरण राखी भौतिक, प्राकृतिक, धार्मिक, शैक्षिक, साँस्कृतिक, सामाजिक, मानवीय श्रोत साधनहरुको तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रस्तुती संलग्न गरिएको छ । स्थानीय तहको योजना तर्जुमा तथा अनुगमनलाई सूचनामा आधारित, व्यवस्थित, एकीकृत, नतिजामूलक, सहभागितामूलक र प्रभावकारी बनाउन योजना आयोगको ढाँचा अनुसार बनाइएको छ ।

यो आवधिक योजना दस्तावेज तयार पार्दा संविधानको अनुसूची ८ मा भएको स्थानीय तहको अधिकार, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार स्थानीय सरकारको काम, कर्तव्य र अधिकार, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ मुख्य आधारको रुपमा लिइएको छ । संविधान तथा कानूनमा भएको व्यबस्थालाई कार्यरुपमा उतार्नका लागि स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५, अर्थमन्त्रालयको कार्य विस्तृतिकरण लगायतका दस्तावेजलाई सन्दर्भ सामाग्रीको रुपमा लिइएको छ । साथै निर्देशिकाले समावेश गर्नुपर्ने भनी तयार पारेको तथ्याङ्ग संकलन सूची र विश्लेषणमा औंल्याइएको सबैजसो विषयवस्तुहरु र ढाँचा बमोजिम तथ्याङ्ग तथा अन्य सूचनाहरु संकलन गरी यसमा समेट्ने प्रयास गरिएको छ । प्रमुखरुपमा यो दस्तावेज तयार गर्ने सन्दर्भमा देहायका अध्ययन विधि तथा प्रक्रियाहरु अवलम्वन गरिएको थियो ।

१. सर्वप्रथम सहमतीय आवधिक योजना कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरी सरोकारवालाहरुलाई यस सम्बन्धी अभिमुखीकरण गराउनुको साथै सहभागीहरुबाट आवधिक योजना बनाउने प्रतिवद्धता जाहेर गरी विषयगत योजना तर्जुमा समिति समेत गठन गरिएको थियो ।
२. स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५ लाई आधार मानी पार्श्वचित्र तयार गर्न तथ्याङ्ग संकलन चेकलिष्ट तयार गरी सो संग सम्बन्धित श्रोतहरुबाट द्धितीयक तथ्याङ्ग संकलन गरिएको थियो ।
३. उपलव्ध भएका तथ्याङ्गहरुको सर्वप्रथम वस्तुगत र विषयगत आधारमा प्रारम्भिक विश्लेषण गरिएको थियो ।

४. विषयगत आधारमा सुक्ष्म विश्लेषण गरेपछि समष्टिगत सूचकहरुलाइ ध्यानमा राखी समष्टिगत विश्लेषण गरिएको थियो ।
५. विश्लेषणबाट प्राप्त सूचनाहरु सरोकारवालाहरु संग छलफल गरी गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र परिमार्जन गरिएको थियो ।
६. पार्श्वचित्र तयार भएपछि सो आधारमा सहभागीतात्मक पद्दती अनुसार आवधिक योजनाको लक्ष, उद्देश्यहरु, समष्टिगत र विषयगत नतिजाहरु निर्धारण तथा कार्यान्वयन योजना तयारी एवं प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रमहरुको पहिचान गरिएको थियो ।
७. विभिन्न चरणको सहभागितात्मक गोष्ठिबाट तयार भइ अन्तिम रुप दिइएको योजना दस्तावेज विषयगत योजना तर्जुमा समितिहरु, नगरपालिका स्थित कार्यालयहरुका कर्मचारीहरु संग आबस्यक छलफल गरिएको थियो ।

१.१.३ योजना तर्जुमा सिमा

आवधिक योजना दिर्घकालीन योजना र वार्षिक योजना बीच पुलको रुपमा काम गर्ने भएकोले यसलाई ग्लु को रुपमा मात्र लिनु पर्दछ । आवधिक योजनाको कार्यान्वयनको मुल आधार वार्षिक योजना हो । त्यसैले आवधिक योजनाबाट वार्षिक योजना बनाउँदा तथ्यांकहरुको अध्यावधिक गर्नु पर्दछ जसले आवधिक योजनाको लक्ष्यमा के कस्तो स्थिति छ भन्ने देखाउँदछ । त्यसैले योजना तर्जुमा गर्दा ती सबै पक्षको विश्लेषण गरिएको छैन । योजनाको मुख्य कडिको रुपमा रहने बजेट अनुमानमा पनि परिवर्तन हुन सक्दछ । यसलाई मध्यकालीन खर्च संरचनाले निर्देशित गर्नु पर्दछ । आयोजना बैक पनि तयार भएको पाइएन । यस आवधिक योजनामा समाबेश भएका कार्यक्रम, योजना राष्ट्रिय र प्रदेश योजनाको सूचक संग तादत्म्यता मिल्नु पर्दछ साथै नेपालले स्वीकार गरेको दिगो विकास लक्ष्यलाई आत्मसाथ गर्नु पर्दछ । तर स्थानीय तहमा कतिपय तथ्यांक उपलब्ध हुन नसकेकोले तादत्म्यता मिलाउन सकिएको छैन । सूचकहरुको पर्याप्त उपलब्धता नभएको कारणले कुल गाह्र्थ उत्पादन, मुल्यस्तर आदी जस्ता समष्टिगत सूचक पर्याप्त छैन ।

१.२ ओमसतिया गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण

भगवान बुद्धको पावन जन्मस्थल लुम्बिनी र मावली गाउँ देवदह भएको नेपालको प्रदेश नं. ५ मा अवस्थित रुपन्देही जिल्लामा पर्ने ओमसतिया गाउँपालिका सामाजिक तथा आर्थिक विकासको लागि महत्वपूर्ण सम्भावना बोकेको गाउँपालिका हो । ओमासतिया माईको नामबाट नामकरण गरियको ओमासतिया गाउँपालिका रुपन्देही जिल्लाको दक्षिण, पूर्वी भागमा अवस्थित रहेको छ।यस गाउँपालिकाको हालको स्थिाति वस्तुस्थिति विवरणमा उल्लेख गरिएको छ । यही विवरणलाई मुख्य आधार बनाई यस गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजना बनाइएको छ। गाउँपालिकाको कार्यक्षेत्र भित्रको भौगोलिक सीमा भित्रको हालको आर्थिक तथा सामाजिक र वातावरणिय विकास स्थितिका आधारमा भविस्यको लक्ष्य निर्धारण गरी योजना बनाउन उक्त विवरणको अहं महत्व छ । तसर्थ, यस गाउँपालिकाको भौगोलिक, आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय लगायतको संक्षिप्त विवरण तल उल्लेख गरिएको छ ।

१.२.१ जनसंख्य विवरण

मानिसको सामाजिक तथा आर्थिक विकास गर्नका लागि योजना बनाइन्छ। तसर्थ विकासका लागि मानिस साधन र साध्य दुबै हो । मानिस द्वारा मानिसको लागि विकास गर्ने भएकोले साधन र साध्य हुन गएको हो । जनसंख्या भन्नाले निर्धारित भौगोलिक सीमानाभित्र निश्चित समयमा बसोबास गर्ने व्यक्तिहरुलाई बुझाउँछ । सन्तुलित विकासका लागि जनसंख्याको महत्वपूर्ण स्थान रहेको हुन्छ । उच्चतम जनसंख्या स्थानगत क्षेत्रमा भएको खण्डमा त्यस क्षेत्रको विकासमा महत्वपूर्ण टेवा पुग्दछ । जनसंख्याको आकार तथा जनघनत्व सन्तुलित विकासका लागि आवश्यक हुन्छ । अतः एउटा देशको जनसंख्याको आकार, बनावट र वितरणमा जन्म, मृत्यु, बसाईसराईले देशको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा असर पारेको हुन्छ। निश्चित सीमानाभित्रको सामाजिक तथा आर्थिक विकासका लागि जनसंख्याको आकार, बनावट र वितरणले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ। तसर्थ बिकासका लागि योजना बनाउँदा उच्चतम जनसंख्याको आकार, बनावट र वितरणलाई ध्यान दिनु वाञ्छनीय हुन्छ ।

ओमसतिया गाउँपालिकाको सर्भेक्षण २०७६ अनुसार यस गाउँपालिकामा हाल ६ हजार ५३९ घरपरिवार रहेका छन् भने जम्मा जनसंख्या ३५ हजार ४५१ जना रहेको छ । राज्यको पुनर्संरचना हुँदा रुपन्देही जिल्लाका साविकका पडसरी, हाटी फर्साटिकर, बसन्तपुर, पटखौली र छोटी रामनगर गाउँ विकास समितिहरूलाई समेटेर ओमसतिया गाउँपालिका बनाइएको हो । यस गाउँपालिकाको क्षेत्रफल ४८.५४ वर्गकिलोमिटर रहेको छ। पूर्वमा नवलपरासी जिल्ला, पश्चिममा सिद्धार्थ नगरपालिका, मायादेवी र सियारी गाउँपालिका, उत्तरमा देवदह र तिलोत्तमा नगरपालिका र दक्षिणमा रोहिणी गाउँपालिका रहेको यो गाउँपालिकाको बनावट समथर रहेको छ। प्राकृतिक छटाले भरिपूर्ण यस गाउँपालिमा अधिकांश मधेशी समुदायका विभिन्न जातजातीका मानिसहरु बसोबास गर्दछन। जस्तै यादव, कुमी, हरिजन, पासी, मुराव, बाह्मण, मुसलमान आदी। यहाँको मुख्य पेशा भनेको कृषि नै हो तर यहाँका मानिसहरु विभिन्न किसिमका व्यापार व्यवसाय पनि गर्दै आईरहेका छन। यहाँको रहन सहन, लवाई, भेषभुषा र सामाजिक सास्कृतिक चालचलन तराई मधेशको मौलिक प्रकारको छ।

खानेपानीमा धेरै जसो घरपरिवारले घरमै रहेको चापाकल धाराको पानी प्रयोग गरेको पाईन्छ भने केहि परिवारले सार्वजनिक आटिजन बोरिङ्गको पानी प्रयोग गरेको पाइन्छ। यस क्षेत्रमा भूमिगत पानीको मुहान राम्रो भएको हुँदा पिउने पानी तथा कृषि प्रयोजनको लागि पानीको उपलब्धतामा कुनै समस्या छैन तर सिंचाईको उचित व्यवस्था गरी बर्षभरी नै हरियाली गाविसको रुपमा चिनाउन सकिन्छ। नेपाल चार जात छत्तिस वर्णको फुलवारी भएजस्तै यस गाउँपालिकाभित्र पनि विभिन्न धर्मालम्बिहरु बसोबास गरेको पाईन्छ। सबै धर्मलाई समानताका रुपमा उच्च सम्मान गरिएको यस गाउँपालिकामा विभिन्न जातजातिहरु जस्तै थारु, बाह्मण, क्षेत्री, मगर, मधेशी, तराईवासी आदिहरु एक आपसमा आफ्नो अस्तित्व राखी बसेको पाईन्छ।

वडागत घरपरिवार तथा जनसङ्ख्या विवरण

वडानं	ओमासतिया गाउँपालिका प्रोफाइल अनुसार				घरायसी वास सर्वेक्षण२०७७ अनुसार			
	घरपरिवा घरधुरी	जनसङ्ख्या			घरपरिवा र घरधुरी	जनसङ्ख्या		
		जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
१	१०४७	४७२७	२३७७	२३५०	७२६	४११६	२२२७	१८८९
२	११०७	५८४०	२९९५	२८४५	७३६	४७१५	२४८८	२२२७
३	१०५८	५८४६	३०१४	२८३२	९१३	५६८५	२९३४	२७५१
४	१२८३	८०५८	४१६४	३८९४	१३२७	८५३१	४३९२	४१३९
५	९७३	४९०९	२५५३	२३५६	८४७	५१६५	२६८१	२४८४
६	१०७१	६०७१	३१११	२९६०	१२००	६३४२	३२९०	३०५२
जम्मा	६५६९	३५४५१	१८२१४	१७२३७	५७४९	३४५५४	१८०१२	१६५४२

घरधुरीको विवरण							
वडा न.	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**	**६**	**कुल**
जम्मा घरधुरी संख्या	१,०४७	१,१०७	१,०५८	१,२८३	९७३	१,०७१	६,५३९
जम्मा जनसंख्या	४,७२७	५,८४०	५,८४६	८,०५८	४,९०९	६,०७१	३५,४५१
लिङ्ग अनुसार जनसंख्या विवरण							
पुरुष	२,३७७	२,९९५	३,०१४	४,१६४	२,५५३	३,१११	१८,२१४
महिला	२,३५०	२,८४५	२,८३२	३,८९४	२,३५६	२,९६०	१७२३७

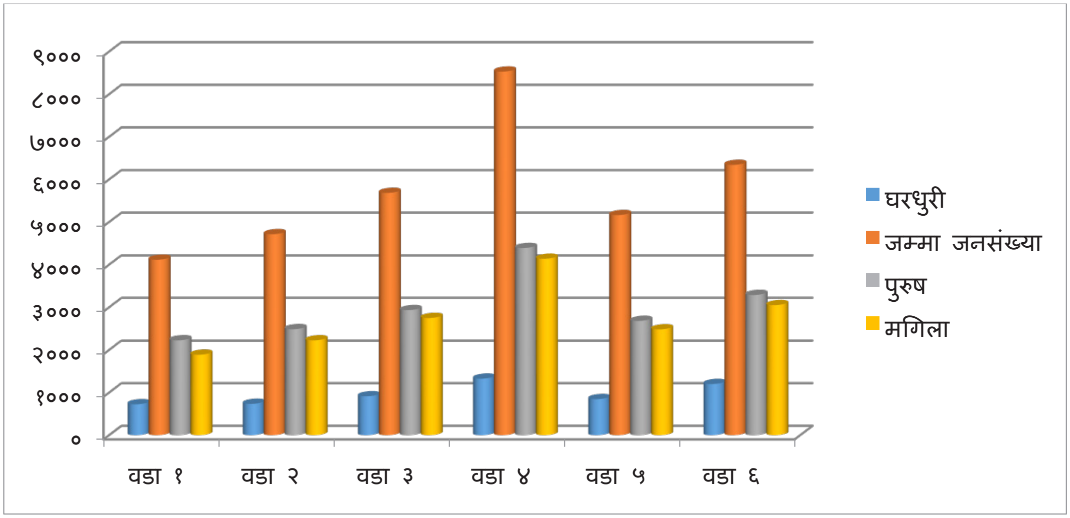

स्रोतःओमासतिया गाउँपालिका प्रोफाइल, २०७६ र घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

घरायसी वास योजना सर्वेक्षण अनुसार ओमसतिया गाउँपालिकाको धर्मको आधारमा जनसङ्ख्या वितरण तल तालिकामा उल्लेख गरिए अनुसारको छ।

तालिका १.३ धर्मका आधारमा जनसङ्ख्या

धर्मवडा	१	२	३	४	५	६	जम्मा
हिन्दु	२४५	१८३	३९	१३३	१८	१८	६३६
जनजाति	३५४	२२३	५०५	३३१	२७३	२३१	१९१७
दलित	७१	११९	१४१	२२४	२४७	२६८	१०७०
मुस्लिम	२	१४	३३	१९७	७८	७१	३९५
मधेसी	५२	१९६	१९५	४११	२३१	६३०	१७१५
अन्य	१	१		१			३

जनसङ्ख्याको गतिशीलता र बसाइँ सराइ

यस ओमसतिया गाउँपालिकामा २०७६ सालको चैत्र मसान्त सम्म दर्ता भएको व्यक्तिगत घटनाको अवस्था हेर्दा एकवर्षमा ६६१ जन्मदर्ता, १७९ मृत्युदर्ता, ३०५ विवाहदर्ता, ५३ परिवार बसाईंसरेर आएको र परिवार बसाइँ सरेर गएको देखिन्छ।

१.२.२ भौगोलिक स्थिति

भौगोलिक बनावटले आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, भौतिक विकास, वातवरणीय विकसका लागि महत्पूर्ण भूमीका खेल्दछ । देश विकासलाई सन्तुलित र दिगो बनाउनका लागि भौगोलिकता अनुसारको,

प्रादेशिक आयाम (कउबतर्ष्बा मष्भलकष्यल) को आधारमा, योजना बनाउनु पर्ने हुन्छ । भूगोल अनुसार विभिन्न स्थानीय र प्रदेशमा साधनको उपलब्धता र आवश्यकताहरु फरक फरक हुन्छन् । उपलब्ध साधनको उच्चतम प्रयोग गरी स्थानीय जनताको चाहना, आवश्यकता र प्राथमिकता बमोजिम विकास निर्माण कार्य सञ्चालन गर्न र स्थानीय जनतालाई छिटो र सर्वशुलभ सेवा प्रदान गर्न देशलाई राजनीतिक/प्रशासनिक दृष्टिले स्थानीय सरकारको गठन गरिएको हुन्छ । सो बमोजिम साधनको पूर्वानुमान गरी योजना तर्जुमा गर्नका लागि स्थानीय सरकारको भौगोलिक अवस्थिति, सीमाना तथा राजनीतिक, प्रशासनिक विभाजन बारे विश्लेषण गर्न आवश्यक हुन्छ । यस्तो सूक्ष्म विश्लेषणमा आधारित प्रादेशिक योजनाले राष्ट्रिय योजनाका लक्ष्यहरुको प्राप्तिका लागि बल पुऱ्याउँछ ।

ओमसतिया गाउँपालिका चुरेपर्वत श्रृङ्खला भन्दा दक्षिण तर्फ समथरभाव र प्रदेश समथर तराइ क्षेत्रमा रहेको छ। जलवायुको हिसाबले यस गाउँपालिका उष्ण प्रकारको हावापानी रहेकोछ। प्रदेशीय हावापानी पाइएता पनि बाह्रै महिना एकैनासको हावापनी हुँदैन। चैत्र महिना देखि आश्विनको पहिलो हप्ता सम्म गर्मी हुन्छ। आश्विन, कार्तिक र फागुनमा यहाँको हावापानी समशीतोष्ण हुन्छ भने मंसिर, पौष र माघमा निकै जाडो हुन्छ। जेष्ठको अन्त्य देखि आश्विनको सुरु सम्म मनसुनी वायुका कारण प्रशस्त वर्षा हुने गर्छ। गर्मीयाममा ओमसतिया गाउँपालिकाको औषतम तापक्रम अधिकतम ३१.८डिग्रीसेल्सियस पुग्छ भने हिउँदमा औषतम न्युनतम ७.२ डिग्रीसेल्सियस सम्म पुग्ने तथ्याङ्कले देखाएको छ। सामुदायिकवन, तालतलैया, नदीनाला, आदि।

भौगोलिक अवस्थिति

अक्षांशः	:२७ डिग्री २८ '१०"देखि २७ डिग्री ,३१.५८"
देशान्तर	: ८३डिग्री २७ ,५७" देखि ८३डिग्री ३७,००"
उचाई	: समुन्द्री सतहवाट १२८ मिटर
हावापानी	: उष्ण प्रदेशीय
तापक्रम	: ३१.८ डी. सेल्सियस
वर्षा	: १२८५ मिलिलिटर
नदी	: रोहिणी नदि
मुख्यजात जाति	:थारु ,मधेशी ,ब्राह्मण ,नेवार ,गुरुङ ,मगर , दलित, मुस्लिम ,लोपन्मुख,अन्य
धर्म	:हिन्दु, बौद्ध, क्रिश्चियन, मुस्लिम आदि।
जमिन	:समथल

राजनीतिक अवस्थिति

प्रदेश नं.	:लुम्बिनी प्रदेश ५ नं.
अञ्चल	:लुम्विनी
जिल्ला	:रुपन्देहो
निर्वाचनक्षेत्र	:संघीय निर्वाचन क्षेत्र नं .१ रुपन्देही, प्रदेश सभा निर्वाचन क्षेत्र नं .१(ख) रुपन्देही

धरातलीय अवस्था

पूर्व : रामगाम्र न.पा

पश्चिम : सिद्धार्थ न.पा, सियारी गाउँपालिका र मायादेबी गा.पा

उत्तर : तिलोत्तमा न.पा र देवदह न.पा

दक्षिण : रोहिणी गा. पा

१.२.३ आर्थिक विकास स्थिति

आर्थिक विकास निरन्तर रुपमा एक पछि अर्को थपिदैजाने मानिसले चहेको अबस्था हो । मानिसले चहेको अबस्था सकारात्मक परिवर्त सहितको अन्नत विकास प्रकृया हो । यस्तो चाहना स्थान, समय, समुदाय, संस्कृति अनुसार फरक फरक हुन सक्दछ । त्यसैले एउटै देशको भिन्न ठाउँमा बसोबास गर्ने मानिसको आवश्यकता र चाहना भिन्न भएको पाइन्छ । त्यसैले भिन्न ठाउँमा बोबास गर्ने मानिसको आबस्यकता र चाहना परिपूर्ति गर्न स्थानीय विकास सम्बन्धि धारणा विकसीत हुदै गएको पाइन्छ । स्थानीय विकास सम्बन्धि धारणाले ठाउँअनुसार मानविय चहनालाई परिपूर्ति गर्न सहज भएको छ । तसर्थ स्थानीय विकासको सिद्धान्त मानवीय इच्छा चाहनाअनुसार विकास गर्न महत्वपूर्ण छ । स्थनीय विकास एउटा निरन्तर प्रक्रिया हो जसमा स्थानीय जनताको निरन्तर रुपमा एक पछि अर्को गरि उत्पन्न हुने आकांक्षा स्थानीय सरकार मार्फत पूरा गरिएको हुन्छ । यसका लागि तोकिएको नीति र सिद्धान्तअनुसार सरकार, नीजि क्षेत्र र नागरीक समाज स्थानीय जनताको आर्थिक, सामाजिक विकासका लागि लागेको हुन्छन् ।

स्थानीय विकास आधारभुत रुपमा वहुआयामीक धारणा सँग सम्बन्धित छ । यसले संयुक्त रुपमा आर्थिक, सामाजिक, संस्कृतिकर वातावरणीय पक्षको परिवर्तनलाई एक आपसमा सम्बन्धित बनाउँदछ । यसलाई एउटा तरीकाको रुपमा हेरिन्छ । यसले मानिसको जीवनस्तर सुधार गर्न, स्थानीय पूर्वाधारको विकास गर्न, स्थानीय स्रोतको व्यवस्थापन र प्रभावकारी परिचालन गर्न, स्थानीय तहमा रोजगारीको अबसर सिर्जनागर्न, सामान्य जनतालाई शसक्त बनाउन, स्थानीय सम्पत्तिको संरक्षणगर्न, बजार असफलतालाई कमगर्न, सहसम्बन्धलाई वलीयो बनाउन, स्थानीय विकास आयोजनालाई परिणाम मुखी बनाउन मद्दत गर्दछ । अतः आर्थिक विकास योजना तर्जुमा गर्दा विकास सम्बन्धि लक्ष्य, उद्देश्य, नीति, रणनीति, कार्यक्रम, आयोजना, स्रोत आदीको स्पष्ट पहिचान वा विवरण उल्लेख हुन आस्यक पर्दछ ।

आर्थिक विकासको सन्दर्भमा मानिस स्वभावैले एक पछि अर्को वस्तु तथा सेवाको उपभोगबाट अधिक सन्तुष्टि लिन चाहन्छन् । सरकारले कल्याणकारी राज्य स्थापनाको लागि आफ्ना नागरीकले उपभोग गर्ने वस्तु तथा सेवाबाट अधिक सन्तुष्टिको अवस्था सृजना गर्न चाहन्छ । यहि पृष्ठभूमीमा कसरी उपलब्ध स्रोत साधनको प्रयोगबाट नागरीकलाई धेरै सन्तुष्टि दिएर कल्याणकारी राज्य स्थापना गर्न सकिन्छ भन्ने उद्देश्यले सरकारले विकास योजना तर्जुमा गर्दछ । योजना तर्जुमा गर्न हालको विकास स्थितिबाट चाहेको स्थितिमा पुग्न सबै आयामहरुको स्थिति पहिचान र विश्लेषण गर्न आर्थिक विकासका निम्न पक्ष संक्षिप्तमा उल्लेख गरिएको छ ।

गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र मुख्यतयाः कृषि, पशु ,मत्स्यपालन, उद्योग, निर्माण, थोक, खुद्राबजार, होटल, रेस्टुरेन्ट, पर्यटन तथा सेवा जस्ता क्षेत्रमा निर्भर भएको देखिन्छ। उपयुक्त हावापानी, माटोको वनोट तथा समतल भएको

यस गाउँपालिका कृषिको लागि उपयुक्त उर्वर माटो भएको तराईको क्षेत्र भएको हुँदा गाउँपालिकामा अधिकांश घरपरिवार प्रत्यक्षवा अप्रत्यक्ष रुपमा कृषिव्यवसायमा संलग्न रहेका छन्। गाउँका सबै वडाहरुमा रणनीतिक तथा शहरी सडक सञ्जालका कारण गाउँका सबै वडा तथा जिल्ला भित्र का सबै नगरपालिका/नगरपालिकाहरूमा पहुँच सहज बनाएको छ। जिल्लाको विकासका लागि विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय संस्थाहरू कार्यरत रहनू,सुशासन तथा पारदर्शिताका लागि विभिन्न ऐन,कानुन,नीति, नियम कार्यान्वयनमा रहनू लगायत विभिन्न अवसरहरू गाउँपालिकाको विकासका सकारात्मकपक्षहरु रहेका छन्। मील,फर्निचरउद्योग, कुखुरापालन, पशुपालन, मत्स्यपालन आदि यस गाउँपालिकामा रहेका केही साना तथा घरेलु उद्योग व्यवसायहरु हुन्। यस गाउँपालिकाका मानिसहरु उल्लेखनीय रुपमा औद्योगिक विकास तर्फ लागि रहेका देखिन्छ। यस गाउँपालिकाको अर्को मुख्य आर्थिक आधार वैदेशिक रोजगार रहेको देखिन्छ। यद्यपि योत्यति सकारात्मक भने होइन।
यस गाउँपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा यहाँ का सहकारीसंस्थाको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको छ। सहकारीसंस्थाहरुले स्थानीयस्तरको बचत लाई गाउँपालिकाबाट बाहिर जान बाट रोकी स्थानीयक्षेत्रमा विभिन्न आयमूलक कार्यमा लगानी गरिरहेका छन। यस गाउँपालिकामा जम्मा २३वटा सहकारी संस्था ,८ वटा कृषि सहकारी र७ वटा बैंक र ६ वटा लघुवित्त तथा वित्तीय संस्थाहरुले आर्थिक गतिविधि सञ्चालन गरी रहेका छन्।

परिच्छेद २

प्रादेशिक योजना

२.१ पृष्ठभूमी

प्रादेशिक योजना स्थानीय तहको समग्र विकासका समस्या र विषयगत समस्याको समाधान गर्न तर्जुमा गरिन्छ । कुनै पनि सरकारले जनताको समग्र आर्थिक तथा सामाजिक विकासको स्थितिका आधारमा चाहेको अबस्थामा पुग्न योजना बनाएको हुन्छ । प्रादेशीक योजना तल्लो तहको सरकार अर्थात स्थानीय सरकार (subordinate government) ले बनाउने योजना हो । स्थानीय सरकारले स्थानीय जनताको आबस्यकता र चाहना अनुसार उनीहरुले चाहेको अवस्थामा पुग्ने गरी योजना बनाएको हुन्छ । भिन्न स्थानीय क्षेत्रमा बसोबास गर्ने जनताको समस्या, आबस्यकता र चाहना भिन्न हुन्छन् । प्रादेशीक योजना भिन्न स्थानीय सरकारको भिन्न प्रकृतिका समस्याहरु समाधान गर्न उपर्युक्त हुन्छ । किनकी स्थान विशेषको भिन्न समस्यालाई भिन्न तरिकाले समाधान गर्न सकिन्छ । त्यस्ता भिन्न स्थानीय समस्या समाधान गर्दै राष्ट्रिय लक्ष्यमा पुग्नु प्रादेशीक तथा स्थानीय विकास योजना बनाउनुको मुख्य उद्देश्य हो ।

नेपालमा संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारले संविधान तथा कानून अनुसार उपलब्ध स्रोतको आधारमा आ–आफ्नो योजना तर्जुमा गर्ने व्यवस्था रहेको छ । स्थानयि सरकारले योजना बनाउँदा भिन्नतामा एकरुपता (Uniformity in Diversity) का आधाामा सन्तुलित विकास योजना बनाउनु पर्दछ । तसर्थ, यो आवधिक विकास योजनाले स्थानीय समस्या सम्बोधन गर्नुको साथै केन्द्र र प्रदेश सरकारको लक्ष्य तथा उद्देश्यलाई पनि सम्बोधन गर्नेछ भन्ने अपेक्षा गरिएकोछ । यसका लागि यो आवधिक योजना बनाउँदा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको विकास योजनामा उल्लेख गरिएका मुख्य लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति र कार्यक्रम संग सकेसम्म तादत्म्यता कायम हुने गरी आबधिक योजना बनाईएको छ । यसका अलावा नेपाल सरकारले अन्तराष्ट्रिय संघ, संगठन संग आवद्ध भई गरेका सन्धी सम्झौताहरु, जस्तै दिगो विकास लक्ष्य, लाई पनि ध्यानमा राखिएको छ । यो आवधिक योजनामा स्थानीय सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, नीति, रणनीति विश्वव्यापी सोचमा स्थानीयता (Think Globally, Act Locally) को आधारमा निर्धारण गरिएको छ । स्थानीय सरकारले योजना बनाउँदा स्थानीय तहको आर्थिक कृयाकलपमा सघाउ पुर्‍याउने तुलनात्मक रुपमा कम गतीशील साधनको उत्पादन, विकास र विस्तारमा बढी जोड दिनु पर्दछ । तसर्थ, स्थानीय योजना बनाउँदा सम्बन्धित स्थानीय सरकारलाई आइपरेका ती क्षेत्रको विकास र विस्तारमा आइपर्ने चुनौति र अवसरबारे विशेष ध्यान दिनु पर्दछ । यहि मान्यता अनुसार ओमसतिया गाउँपालिकाको मुख्य चुनौति र अवसर उनीहरुको अनुभव र धारणाका आधरमा उनीहरुबाट नै संकलन गरिएको थियो ।

२.२ चुनौति र अवसर

विकासका सम्भावनाहरु

ओमसतीया विकासको प्रचुर सम्भावना भएको स्थानीय तह हो । यद्यपी यसका समस्या तथा चुनौतिहरु छन् । चुनौति एउटा अनिश्चितताको संगालो हो । यसलाई निश्चित बनाउन सकिने सवालहरुलाई समस्याको रुपमा लिइनु पर्दछ । समस्या समाधान गर्न सकिने तर मानिसले दुःख भोगिरहेको अबस्था हो । वास्तवमा कुनै पनि समस्यामा कारण र असर हुन्छन् । समस्यालाई अवसरका रुपमा बदल्न सकिन्छ । किनकी समस्याको नकारात्मक असर देखिन्छ र त्यसमा कुनै न कुनै कारण लुकेको हुन्छ । त्यस्ता नकारात्मक असर समाधान गरी सकारात्मक बनाउनु चुनौतिपूर्ण कार्य हो ।

स्थानीय जनताको वर्तमान अबस्था र चाहेको अबस्थालाई जोड्न यो आवधिक योजना बनाइएको हो । यसमा वर्तमान अबस्थामा गुज्रनु पर्नाका कारण र स्थानीय जनताले भोगेका कठिनाईलाई सम्बोधन गर्ने प्रयास गरिएको छ । यसका लागि साधन र साध्यबीचको सम्बन्धको आधारमा योजना बनाइएको छ । गाउँपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकास योजना तर्जुमा गर्नको लागि नगरको विकासका चुनौति र अवसरहरु पहिचान स्थानीय जनताको सहभागीतामा पहिचान गर्ने प्रयास गरिएको छ । विकासका

चुनौतिमा नगरपालिकामा उपलब्ध भएको स्रोत साधनको कसरि उच्चतम प्रयोग गरी नगरबासीको आबस्यकता र चाहना अनुसार आर्थिक समृद्धि र सामाजिक सुख प्रदान गर्ने भन्ने नै हो । यसका लागि योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा आइपर्न सक्ने चुनौति र अवसरको विश्लेषण गर्ने प्रयास गरिएको छ । चुनौतिको सामना गर्न नगरको सोच, लक्ष्य र उद्देश्य निर्धारण गरी त्यसको प्राप्तीका लागि उपलब्ध स्रोत साधनको सकेसम्म उच्चतम प्रतिफल प्राप्त हुने गरी विनियोजन गरिएको छ ।

विश्व जनसंख्या र नेपालको जनसंख्याको आधारमा यसपालिकामा औषत रुपमा बढी प्रतिशत मानिसको उमेर समूह आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्यामा पर्दछ । यसरी हेर्दा नेपालको औषत जनसांखीक चरित्र संग यस नगरपालिकाको जनसंख्याको चरित्र मिल्दछ । तर नेपाली जनताको रोग, भोक र गरिबी हटाई समृद्ध नगर, सुखी नगर बासी बनाउन जनताको आबस्यकता र चाहना अनुसारको योजना बनाउनु आफैमा चुनौति पूर्ण कार्य हो । यस्तो योजना तजुमा गर्न नेपालको संविधान र कानूनले स्थानीय तहलाई जिम्मेवार बनाएको छ । स्थानीय सरकारले संविधान तथा कानून अनुसार योजना तर्जूमा गर्न पाउने अधिकारलाई महत्वपूर्ण अवसरको रुपमा लिन सकिन्छ । तर जनताको आबस्यकता र चाहना अनुसार कार्यान्वयन योग्य र लागत लाभको दृष्टिले प्रतिफलमा आधारित योजना तर्जुमा गर्नु चुनौतिपूर्ण कार्य हो । यसका लागि स्थानीय तहले भोग्नु परेको चुनौति र सम्भावनाहरु के के छन् पहिचान गर्न प्रयास गरिएको छ ।

यहाँ धेरै मानिसहरु बेरोजगारीका कारण कस्टपूर्ण जीवन विताउन बाध्य छन् । मानवीय स्रोतलाई प्रभावकारी रुपमा परिचालन गर्न सकेको खण्डमा यस नगरपालिकाको विकासको सम्भावना धेरै छ भन्न सकिन्छ । यद्यपी वर्तमान आधुनिक उत्पादन प्रविधि, उत्पादकत्व, साधनको विविधिकरणका आधारमा उत्पादन प्रकृयामा आमुल परिवर्तन भएको छ । यसका लागि मौद्रिक पूँजीको आबस्यकता पर्दछ । मौद्रिक पूँजीलाई सीमान्त लागत लाभको दृष्टिबाट सन्तुलीत विकासलाई ध्यानमा राखी लगानी गर्नु पर्दछ । संविधान तथा कानूनले स्थानीय स्रोत परिचालनको लागि पर्याप्त अधिकार दिएको छ भने संघ र प्रदेशले पनि कानून अनुसार स्रोत हस्तान्तरण गर्नु पर्ने बाध्यकारी व्यवस्था गरेको छ । ती स्रोतहरुलाई प्रभावकारी रुपमा परिचालन गर्न सकेको खण्डमा आवधिक रुपमा स्रोतको प्रभावकारी उपयोग गरी यसपालिकालाई योजनामा परिकल्पना गरिएको निर्दिष्ट लक्ष्यमा पुर्याउन सकिने सम्भावना छ ।

यस पालिकामा रहेका सम्भावना र अवसरलाई उच्चतम रुपमा उपयोग गरी एक सक्षम र समुन्नत नगरपालिकाको रूपमा विकास गर्नु आजको मुख्य चुनौती हो । वास्तवमा स्रोत साधनमा धनी भएर पनि अर्थात, प्राकृतिक र मानवीय स्रोतमा धनी भएर पनि नेपाल आर्थिक तथा सामाजिक विकासका दृष्टिले धनी हुन नसक्नु आफैमा एउटा चुनौति हो ।

विश्वका जस्तै चीन, दक्षिण कोरीया, मलेशिया, सिंगापुर लगायतका देशहरुले छोटो समयमा धेरै ठूलो विकास गरी सकेको छ । यसबाट विश्वका धेरै देशको अनुभव र उदाहरणहरुका आधारमा राजनीतिक संस्कार, सोच, परिपाटी, इच्छाशक्ति आदी कुराहरु पनि विकासका महत्वपूर्ण कारक तत्व हो भन्न सकिन्छ । अर्थराजनीतिका विज्ञहरुले वित्तीय संघीयतामा यसबारे व्यापक चर्चा गरेका छन् । जसलाई second generation fiscal federalism, refined fiscal federalism, market preserving federalism आदी सिद्धान्तको आधारमा व्याख्या गरिएको पाइन्छ । नेपालमा यी सिद्धान्तका आधारमा विकासका धेरै नीति, ऐन नियमहरु बनेको भएतापनि साझा दृष्टिकोण नबन्दा र योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन नसक्दा जनताले चाहेको र देशको क्षमता अनुसारको विकास हुन सकेको छैन । यस अर्थमा सिद्धान्त अनुसारको योजना तर्जुमा र त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन नेपालको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा आजको महत्वपूर्ण चुनौति हुन गएको छ ।

यस गाउँपालिकाले आर्थिक तथा सामाजिक विकासलाई प्रभावकारी बनाउन साझा दृष्टिकोणका आधारमा एकमत हुन आवश्यक छ । यसपालिका भित्र रहेका पर्यटन, कृषि लगायत अन्य विभिन्न सम्भावनाहरुलाई

उजागर गरी ती क्षेत्रका विज्ञहरुको विश्लेषणका आधारमा लगानीकर्ताहरु आकर्षित गरी सबै सम्भावनाहरुलाई चलायमान बनाउन सकिन्छ । यसका अलावा विभिन्न क्षेत्रहरु मध्ये कुनै खास क्षेत्रको विशेष विकास योजना तय गरी पालिकाको पहिचान दिन नसक्दा पनि योजनाहरु परिपक्व हुन सकेको छैन ।

यस गाउँपालिकामा पछिल्लो समयमा ग्रामीण सडकको व्यापक विकास भएको छ । यसपालिका भित्रका बस्तीस्तरमा खनिएका सडक कच्ची तथा धुले सडक भएको हुँदा हिउँदमा मात्र यातायात संचालन हुन सक्छ । सडकको ट्र्याक खोल्ने मात्र काम भएको छ । यसरी हेर्दा पहाडी भूभागमा रहेको यस नगरपालिकामा सडकको सुविधा पुऱ्याउन सकेमा ग्रामीण बस्तीमा त्यस क्षेत्रको उत्पादनलाई बजारसम्म पुऱ्याउन सहयोग पुऱ्याई गरिबी न्यूनिकरणमा सहयोग पुग्ने सम्भावना रहेको छ । तर कच्ची तथा धुले सडकको स्तरोन्नती गरी पक्की बनाई बाह्रै महिना यातायात सेवा संचालन गर्नु अहिलेको प्रमुख चुनौती हो ।

यसपालिकाको विभिन्न भागहरूमा बेमौसमी तरकारी खेती तथा अन्य किसिमका नगदेबालीहरूको खेती व्यवसायिक ढङ्गबाट सञ्चालन गर्न सकिने सम्भावनाहरू रहेका छन् । पकेट क्षेत्रहरूको समेत विकास गरी मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी खेती तथा नगदे बालीको विकास गर्नसके बुटवल, भैरहवा लगायतका बजारमा पहुँच बढाइ पालिकाको आर्थिक स्थितिमा व्यापक सुधार आउन सक्ने देखिन्छ । यस पालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासका अवसर र चुनौतिलाई तल उल्लेख गरिएको छ ।

गाउँपालिकामा कृषिको चुनौती र समस्याहरु

कृषि

निर्वाहमुखी कृषि उत्पादन खाद्य सुरक्षाको अभाव न्यून उत्पादन उन्नत जात, जातको पशुपालन तथा व्यवसायिक पशुपालन को अवस्था न्यून आयातमुखी हाम्रो सोच, व्यवहार तथा संस्कृति सिंचाईको अभाव जैविक मल उन्नत जात वीऊ उत्पादन आधुनिक प्रविधि प्राविधिकको अभाव कृषिजन्य उत्पादनको संकलन केन्द्र भण्डारण तथा बजार व्यवस्थापनको कमजोरी सुचनाको पहुंचको कमी सामुहिक खेती किसानको वर्गीकरण नहुनु यस पालिकाको मुख्य समस्या हो ।

पर्यटन तथा संस्कृति

पर्यटन सम्बन्धि स्थानीय कानुन नीति नहुनु मुख्य समस्या हो । लुम्बीनी संग जोडिएको भएता पनि यस पालिकाले पर्यटक आकर्षित गर्न सकेको छैन । पर्याप्त होटल नहुनु, यहाँको पर्यटकीय स्थलको प्रचार प्रसार नहुनु मुख्य समस्या हुन् ।

उद्योग व्यापार व्यवसाय

- उद्योग तथा उद्यमशिलता कमी औद्योगिक पूर्वाधारको अभाव औद्योगिक क्षेत्रको निर्माण नहुनु,
- दक्ष जनशक्ति अभाव व्यवसायिक क्षमतामा कमी,
- उत्पादित कृषि जन्य उत्पादनको संकलन प्रशोधन भण्डारणको अभाव प्रशोधन विना नै निकासी गर्नुपर्ने वाध्यता, तथ्याङ्कको अभाव, सुचनाको पहुंचको कमी

शिक्षा

- विद्यालय भौतिक संरचना कमजोर हुनु,
- अपाङ्गमैत्री पूर्वाधार नहुनु,
- गुणस्तरीय शिक्षामा पहुंचको कमी,

- प्राविधिक विद्यालयको कमी,
- लक्षित समुहका वालवालिकाको विशेष शिक्षामा पहुंचको अभाव,
- शैक्षिक सामाग्री जस्तै ल्याव,
- पुस्तकालयको कमजोर व्यवस्थापन,
- विषयगत शिक्षक तथा पेशागत दक्षतामा कमी,
- स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणको अभाव,
- खानेपानी, खेलमैदान, शौचालय जस्ता पूर्वाधार वालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री नहुनु

स्वास्थ्य

- स्वास्थ्य केन्द्रहरुमा प्रसुति सेवाको कमी
- सरुवा रोगको प्रकोप बढ्दै जानु
- खोप कार्यक्रम प्रभावकारी नहुनु
- स्वास्थ्य केन्द्रमा आवश्यक उपकरणको अभाव
- दक्ष जनशक्ति तथा चिकित्सकको कमी
- निःशुल्क उपलब्ध गराइएका औषधी तथा अति आवश्यक औषधीको उपलब्धता र वितरणमा समन्वयनको अभाव
- cold maintainer चिसियान केन्द्रमा राख्नु पर्ने, औषधीको व्यवस्थापनमा कमी
- अपाङ्ग तथा वालवालिका वृद्धा वृद्धको स्वास्थ्य संस्थामा पहुंचको अभाव
- गाउँघर क्लिनिकको व्यवस्थापकीय अवस्था कमजोर
- स्वास्थ्य तथा पोषण आहार सम्बन्धि जनचेतनाको अभाव

खानेपानी

- प्राकृतिक तथा मानवजन्य कारणले पानीका मुहान स्रोतमा ह्रास आउनु
- जनचेतनाको अभाव
- खानेपानी वितरण प्रणाली मापदण्ड अनुरुप नहुनु
- स्वच्छ खानेपानी व्यवस्था नहुंदा पानीजन्य सरुवा रोगको प्रकोप बढ्नु
- प्राकृतिक तथा मानव जन्य कारणले क्षति भएका पानीका स्रोतको व्यवस्थापन नहुनु

स्थानीय यातायात

- पालिका भित्रका सडक अधिकांश कच्ची तथा मौसमी सडक रहनु
- महत्वपूर्ण सांस्कृतिक धार्मिक ऐतिहासिक पर्यटकिय स्थानसम्मको सडक संजाल व्यवस्थित नहुनु
- प्रारम्भिक अध्ययन विना नै सडक निर्माण हुनु
- सडक निर्माण गर्दा सडक निर्माणको मापदण्ड पालना नगर्नु
- सडक संजालको उचित व्यवस्थापन नहुंदा ग्रामीण क्षेत्रमा आर्थिक क्रियाकलापमा कमी

आवास तथा वस्ती विकास

- पालिकाका सेवा प्रदायक संस्थाहरुको भौतिक संरचना पर्याप्त नहुनु।
- भवन निर्माण आचारसंहिताको प्रभावकारी कार्यान्वयन नहुनु ।
- एकिकृत वस्ती विकास कार्याक्रमको कार्यान्वयन नहुनु ।

सुशासन तथा संस्थागत विकास

- तथ्याङ्कको कमी योजनागत अनुभव को अभाव ।
- दक्ष जनशक्ति को अभाव ।
- पर्याप्त नीतिगत एवं कानुनी व्यवस्था अभाव ।
- संस्थागत पूर्वाधार कमजोर हुनु ।
- अन्तर सरकार तथा अन्तर निकायका बिच समन्वय को अभाव हुनु ।

गाउँपालिकामा व्यापार तथा व्यवसायको सम्भावना

साना तथा घरेलु उद्योगहरूको स्थापनाबाट केही हदसम्म रोजगारी तथा आयआर्जनका सम्भावनाहरू रहेका छन् । गाउँघरमा नै सञ्चालन गर्न सकिने खाद्य प्रशोधन व्यवसाय सञ्चालन गर्नसके ग्रामीण जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन सकिन्छ ।

२.३ योजना खाका

यस आवधिक योजनामा गाउँपालिकाको चुनौति र अवसरलाई ध्यानमा राखी जनताको आबस्यकता र चाहना अनुसार योजनाको खाका बनाइएको छ । योजनाको खाकामा आर्थिक तथा सामाजिक विकास योजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीतिक प्राथमीकता, सिद्धान्त, मान्यता, परमाणात्मक लक्ष्य, रणनीति जस्ता विषयहरु समावेश गरिएको छ । गाउँपालिकाको योजना बनाउँदा आफ्नै सोच अनुसार संघ र प्रदेश सरकारको परिमाणात्मक लक्ष्यलाई पनि ध्यानमा राखी योजनाको खाका बनाइएको छ ।

२.३.१ ओमसतिया गाउँपालिकाको सोच

स्थानीय तहको सोच स्थानीय सरकारले चाहेको अबस्था वा परिदृष्टि हो । यसमा दीर्घकालमा स्थानीय सरकार कहाँ पुग्नेछ भन्ने सोच वा सपना निर्दिष्ट गरिएको हुन्छ। ओमसतिया गाउँपालिकाको नगरबासीको मुख्य चाहना विश्ववजारमा उपलब्ध भौतिक तथा अभौतिक साधन र स्रोतको उपभोग गरी सन्तुष्ट जीवन यापन गर्नु हो । यसका लागि पालिकाले दक्ष र प्रभावकारी रुपमा सेवा प्रवाह र विकास गर्न सकिने सोचमा आधारीत योजना बनाउनु पर्दछ। यस्तो सोच स्थनीय जनताको सामाजिक तथा आर्थिक विकास, पर्यवरणीय मैत्री र स्थानीय जनता केन्द्रीत परिदृष्टि हो। यसका अलावा स्थानीय योजना बनाउँदा निर्माण गरिने सोच राष्ट्रिय र प्रदेशको सोच संग तादत्म्यता हुने गरी बनाइनु पर्दछ। नेपालको दीर्घकलीन सोच

समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली रहेकोमा लुम्बिनीय प्रदेशले **समृद्ध प्रदेशका खुशी जनता** सोच बनाएको छ ।
यसबाट संघ र प्रदेशको सोच समृद्धि र सुख भएको पाइन्छ ।
यस आवधिक योजनाको सोच निम्न रहेको छ ।

स्मार्ट ओमसतिया, समृद्धि र सुखमा बढीया ।

दीर्घकालीन लक्ष्य

दिगो विकास लक्षमा आर्थिक, सामाजिक र वातावरणीय गरी तीनवटा विकासका खम्बाहरु रहेकाछन् (रायोआ, २०१७) । यी खम्बाहरु बलियो बनाउनका लागि समृद्धि, समानुपातिक वितरण र दिगो विकासका लक्ष्यहरु हासील हुने गरी योजना बनाउनु पर्दछ । सन् २०१५ मा संयुक्त राष्ट्र संघको सबै सदस्य

राष्ट्रहरुले अनुमोदन गरेको सन् २०१६ देखि २०३० सम्मका लागि दिगो विकास लक्ष्य १७ वटा र २३२ वटा सूचक रहेकाछन् । नेपालको लागि दिगो विकास लक्ष्यहरु, वर्तमान अवस्था र भावी मार्गचित्र, २०१६–२०३० लाई संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारले समन्वयको मुख्य आधार बनाउनु पर्दछ । नेपालले नेपालको वस्तुगत यथार्थ संग प्रत्यक्ष रुपमा सम्बन्धित नभएको लक्ष्य १४ बाहेक १६ वटा लक्ष्य अंगीकार गरेको छ र ती लक्ष्यहरु संग सम्बन्धित २४७ वटा सूचक थप गरी ४७९ सूचक निर्धारण गरेको छ । ती लक्ष्यहरु संग तादत्म्यता मिल्ने गरी नेपालको पन्ध्रौं आवधिक योजनामा विभिन्न लक्ष्यहरु निर्धारण गरी आवधिक योजना बनाइएको छ । १७ वटा दिगो विकास लक्ष्यलाई समूहीकृत गरी गरिबी र विपन्नता, आधारभूत सामाजिक सेवा, समानता समावेशिता तथा न्याय, आर्थिक बृद्धि रोजगारी उपभोग र वातावरण तथा जलवायु परिवर्तनलाई स्थानीय तहमा निम्न ५ वटा विषय क्षेत्रगत समिति रहेकाछन् । ती लक्ष्य

विषय क्षेत्रगत समिति	**योजनाको लक्ष्य**
आर्थिक विकास	दिगो विकास लक्ष्य नम्वर १, २, ८, १२ र पन्ध्रौं योजनामा उल्लेखित आर्थिक विकास लक्ष्यका सूचांक अनुसारको लक्ष्य हासील गर्ने ।
सामाजिक विकास	दिगो विकास लक्ष्य नम्बर ३, ४, ५, ६, १० र पन्ध्रौं योजनामा उल्लेखित सामाजिक विकास लक्ष्यका सूचांक अनुसार लक्ष्य हासील गर्ने ।
पूर्वाधार विकास	दिगो विकास लक्ष्य नम्बर ७, ९, ११ र पन्ध्रौं योजनामा उल्लेखित पूर्वाधार विकास सूचांक अनुसार लक्ष्य हासील गर्ने ।
वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	दिगो विकास लक्ष्य नम्बर १३ र १५ र पन्ध्रौं योजनामा उल्लेखित वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन सूचांक अनुरुप लक्ष्य हासील गर्ने ।
संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा सुशासन	दिगो विकास लक्ष्य नम्बर १६ र १७ र पन्ध्रौं योजनामा उल्लेखित संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा सुशासन सूचांकहरु हासील गर्ने ।

पन्ध्रौं योजना अवधिमा समृद्धि र सुख प्राप्ति गर्ने र समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्रको आधार निर्माण गर्ने लक्ष्य राखिएकोको छ ।

आवधिक योजनामा दीर्घकालीन सोचका आधारमा सूचना र प्रविधिमा आधारित समृद्धिमा आधारीत योजना बनाउने प्रयास गरिएको छ । वास्तवमा स्मार्ट सहर हुनको लागि सूचना प्रविधिको आधारमा पर्यवरणीय सन्तुलन, दैवीप्रकोप नियन्त्रण र गाउँबासीहरुको आर्थिक समृद्धि तथा सुख प्राप्त हुन आबस्यक छ । भौतिक संरचनाको निर्माण, आर्थिक तथा सामाजिक विकास गर्नु रहेकोले यस गाउँपालिकाको दीर्घकालीन लक्ष्य समृद्ध र सुखी गाउँबासी बनाउने भन्ने रहेको छ ।

आवधिक योजना तर्जुमा गर्नको लागि देहाय बमोजिमको विभिन्न विषय क्षेत्रहरू पहिचान गरी विषयगत समितिहरू गठन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

क्र.सं.	**विषय क्षेत्रगत समिति**	**समिति सम्बन्धित उपक्षेत्र**
१	आर्थिक विकास	कृषि, उद्योग तथा वाणिज्य, पर्यटन, सहकारी, वित्तीय क्षेत्र
२	सामाजिक विकास	शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाइ, संस्कृति, लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

३	पूर्वाधार विकास	सडक तथा पुल, झोलुंगे पुल, सिंचाइ, भवन तथा शहरी विकास, ऊर्जा, लघु तथा साना जलविद्युत, वैकल्पिक ऊर्जा, संचार
४	वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	वन तथा भू-संरक्षण, जलाधार संरक्षण, वातावरण संरक्षण, जलवायु परिवर्तन, फोहरमैला व्यवस्थापन, जल उपन्न प्रकोप नियन्त्रण, विपद् व्यवस्थापन
५	संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा सुशासन	मानव संसाधन विकास, संस्थागत क्षमता विकास, सेवा प्रवाहका मापदण्ड निर्धारण, सेवा प्रवाहमा विद्युतीय सूचना प्रविधीको प्रयोग, लेखांकन, राजस्व परिचालन, वित्तीय अनुशासन, आन्तरिक लेखापरीक्षण तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली, अन्तिम लेखापरीक्षण तथा वेरुजु फछ्र्यौट

दीर्घकालीन नीति

सोचमा स्मार्ट रहेकोले समयमा सेवा प्रवाह र विकासका काम गर्ने गरी स्मार्ट नीति अवलम्वन गरिएको छ ।

- स्थानीय जनतालाई समृद्ध स्मार्ट बनाउन सहजीकरण गर्ने ।
- स्थानीय शासन सञ्चालन प्रकृया स्मार्ट बनाउने ।
- स्थानीय साधन परिचालनलाई स्मार्ट बनाउने ।
- स्थानीय अर्थतन्त्र स्मार्ट बनाउने वातावरण निर्माण गर्ने ।
- स्थानीय जनताको जीवनयापन स्मार्ट बनाउन उत्प्रेरीत गर्ने ।
- गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक र वातावरणीय विकास प्रकृयालाई स्मार्ट बनाउने ।

२.३.२ ओमसतिया गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजनाको लक्ष्य

नेपालको दिगो विकास लक्ष्य तथा पन्ध्रौं योजनाको राष्ट्रिय लक्ष्य र लुम्विनि प्रदेशको लक्ष्य समृद्धि र सुखसंग तादत्म्यता हुने गरी ओमसतिया गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोचका आधारमा लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ । यस आवधिक योजना अवधिमा यस गाउँपालिकाले स्मार्ट सेवा प्रवाह गरी गाउँबासी **समृद्ध र सुखी** भएको हुनेछ ।

२.३.३ परिमाणत्मक लक्ष्य

राष्ट्रिय र प्रदेशको लक्ष्य संग तुलनात्मक आधारमा ओमसतिया गाउँपालिकाको समृद्धि र सुखका परिमाणात्मक लक्ष्य निम्न तालिका क र ख मा उल्लेख गरिएको छ । स्थानीय तहमा केन्द्रको सूचकमा उल्लेख भएका सबै सूचक उपलब्ध नभएकोले उपलब्धताका आधारमा समावेश गरिएको छ ।

क. समृद्धिका परिमाणात्मक सूचकहरु

लक्ष्य, गन्तव्य र सुचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५	लक्ष्य	गापाको आ.व २०७६/७७	गापाको आ.व २०८०२
उच्च र समतामूलक राष्ट्रिय आय					
औद्योगिक राष्ट्रको स्तरको उच्च आय	प्रतिशत	६.८	बढाउने		
आर्थिक वृद्धिदर	अमेरीकी डलर	१०४७	बढाउने		
प्रतिव्यक्ति राष्ट्रिय आय					
गरिबीको अन्त्य	प्रतिशत	१८.७	घटाउने		
गरिबीको रेखामुनी रहेको जनसंख्या (निरपेक्ष गरिबी)					
राष्ट्रिय आम्दानीमा तल्लो ४० प्रतिशत जनसंख्या		१.३	घटाउने		
माथिल्लो १० र तल्लो ४० प्रतिशत	अनुपात	०.३१	घटाउने		
सम्पत्तिमा आधारित जिनि गुणक	गुणक	०.३१	घटाउने		
मानव पुँजी निर्माण तथा सम्भावनाको पूर्ण उपयोग					
स्वस्थ्य र लामो आयु भएको नेपाली					
अपेक्षित आयु (जन्म हुँदाको)	वर्ष	६९.७	बढाउने	६५%	७० %
मातृ मृत्युदर (प्रति लाख जीवित जनसंख्या)	संख्या	२३९	घटाउने	१०० %	५० %
५ वर्ष मुनिका बाल मृत्युदर (प्रतिहजारमा)	संख्या	३९	घटाउने	०.५ %	०.२ %
गुणस्तरिय, रोजगारमुलक र जीवनपयोग शिक्षा प्राप्त नागरिक					
साक्षरता दर (१५ वर्ष माथि)	प्रतिशत	५८	बढाउने	४० %	५० %
युवा साक्षरता (१५ देखि २४)	प्रतिशत	८५	बढाउने	६५ %	८० %
आधारभूत तह (१ देखि ८ मा खुद भर्ना)	प्रतिशत	९२.३	बढाउने	७० %	८५ %
माध्यमिक तह (९ देखि १२ मा खुद भर्ना)	प्रतिशत	४३.९	बढाउने	३५ %	४० %
उच्च शिक्षामा खुद भर्नादर	प्रतिशत	९.५	बढाउने	४ %	८ %
काम गर्ने उमेर समुहका प्राविधिक र	प्रतिशत	२५	बढाउने	१५ %	२० %
उत्पादनशील र मर्यादित रोजगारी					
श्रम सहभागिता दर १५ वर्ष माथि	प्रतिशत	३८.५	बढाउने	३५ %	४० %
बेरोजगारी दर	प्रतिशत	११.४		२० %	१० %
रोजगारीमा औपचारिक क्षेत्रको हिस्सा	प्रतिशत	३६.५	बढाउने		
सर्वसुलभ आधुनिक पूर्वाधार एवं सघन अन्तर आबद्धता					
सर्वसुलभ, सुरक्षित र आधुनिक यातायात					
राष्ट्रिय र प्रादेशिक लोक मार्ग	कि.मी.	६९७९	बढाउने		
द्रुत लोकमार्ग	कि.मी.	०	बढाउने		
रेलमार्ग		४२	बढाउने		
पूर्वाधारमा पहुँच तथा आबद्धता					
विद्युतमा पहुँच प्राप्त परिवार	प्रतिशत	९०.७	बढाउने	९५%	
आधारभूत खानेपानी सुविधा पुगेको	प्रतिशत	८८	बढाउने	९३.३%	
उच्च मध्यम स्तरको खानेपानी सुविधा	प्रतिशत	२०	बढाउने	६.७ %	
इन्टरनेट प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	५५.४	बढाउने		
उच्च र दिगो उत्पादन तथा उत्पादकत्व					
अर्थतन्त्रमा क्षेत्रगत योगदान					
प्राथमिक क्षेत्र (कृषि, वन र खानी)	प्रतिशत	२७.६	बढाउन		

द्धितीयक क्षेत्र (उत्पादनमुलक उद्योग)	प्रतिशत	१४.६	बढाउन		
तृतीय क्षेत्र (सेवा)	प्रतिशत	५७.८	बढाउन		
स्वच्छ उर्जाको उत्पादन तथा उपभोग					
जलविद्युत उत्पादन	मेगावाट	१०२०	बढाउन		
प्रतिव्यक्ति विद्युत उपभोग	किलोवाट	१९८	बढाउन		
उर्जा उपभोगमा नवीकरण उर्जाको	प्रतिशत	५	बढाउन		
व्यापार सन्तुलन					
वस्तु तथा सेवाको निर्यात (जीडिपीको)	अनुपात	९	बढाउन		
वस्तु तथा सेवाको आयात (जीडिपीको)	प्रतिशत	५०.८	बढाउन		
राष्ट्रिय तथा क्षेत्रगत उत्पादकत्व					
श्रम उत्पादकत्व	रु. हजारमा	१८४.६	बढाउन		
कृषि उत्पादकत्व (प्रमुख बाली)	मेट्रिक टन	२.९७	बढाउन	३५ मे.ट.	
सिँचाइयोग्य भूमी मध्ये वर्षभरी सिँचाई सुविधा पुग्ने					
प्रति पर्यटक खर्च (प्रतिदिन)					

२.३.४ ओमसतिया गाउँपालिकाको उद्देश्य

ओमसतिया गाउँपालिकालाई स्मार्ट गाउँ बनाउने सपना पूरा गर्न निर्धारण गरिएको समृद्धि र सुखको लक्ष्य प्राप्तीका लागि यस आवधिक योजनाको उद्देश्य सूचना तथा प्रविधि मैत्री सामाजिक तथा आर्थिक विकास गर्नु रहेको छ। यसका मुख्य उद्देश्य निम्न बमोजिम रहेको छ।

क. समृद्धि संग सम्बन्धित उद्देश्यहरु

- कृषि तथा स्थानीय उद्योगलाई व्यवासायीकरण गरी गरिबीको अन्त्य गर्नु।
- स्थानीय अर्थतन्त्रमा सहयोगी मानव पूँजीको निर्माण गर्नु।
- उत्पादनका सम्पूर्ण साधनको उच्चतम प्रयोग गरी उत्पादकत्व बृद्धि गर्नु।
- दिगो र स्थीर साधनको विकास र विस्तार गर्नु।

ख. सुख संग सम्बन्धित उद्देश्यहरु

- स्वस्थ, सुरक्षित, गतिशील समाजको निर्माण गर्नु।
- विभेद, हिंसा रहित, विविधताको प्रवर्द्धन तथा संरक्षण गरी सामाजिक सुरक्षा प्रदान गर्नु।
- स्वच्छ वातावरण, पर्यवरणिय सन्तुलन, विपद् उत्थानशील अर्थतन्त्रको निर्माण गर्नु।
- समुदायमा शान्ती र स्थिरता, स्वतन्त्रता, मौलिक हकको जगेर्ना हुने सहभागीतामुलक समाजको निर्माण गर्नु।
- कानूनी, सदाचारी, पारदर्शि र जवाफदेहिता भएको शासन सञ्चालन गर्नु।

२.३.५ ओमसतिया गाउँपालिकाको रणनीति

नेपालले अंगीकार गरेको दिगो विकास लक्ष्य, पन्धौं योजनाको लक्ष्य र प्रदेशको लक्ष्य संग तादत्म्यता हुने गरी निर्धारण गरिएको लक्ष्य हासील गर्न यो आवधिक योजनाको रणनीति निर्धारण गरिएको छ। यसका लागि सरकारी क्षेत्र लगायत निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रलाई एक अर्काको परिपूरकका रुपमा परिचालन गर्ने रणनीति अवलम्वन गरिएको छ।

क. समृद्धि संग सम्बन्धित रणनीतिहरु

- **गाउँपालिकाको तीव्र र दिगो आर्थिक विकास गर्ने ।**

गाउँपालिका भित्रको आर्थिक कृयाकलापलाई व्यवसायीकरण गरी आर्थिक बृद्धि हासिल गरिनेछ। आर्थिक कृयाकलापलाई तिब्रता दिन सार्वजनिक क्षेत्रको प्रभावकारीताको अधिबृद्धि संगै नीजि, सहकारी र सामुदायीक क्षेत्रको सहभागीतालई प्रोत्साहन गरिनेछ । स्थानीय स्रोत साधनको तुलनात्मक लाभका आधारमा उच्चतम उपयोग गरिनेछ। निस्कीय रुपमा रहेका श्रम, पूँजी, जमीन र संस्थालाई विषय क्षेत्रगत आधारमा रणनीति बनाई गतीशील बनाइनेछ ।

- **गाउँपालिकाको आर्थिक कृयाकलापमा सहयोगी मानव पूँजी निर्माण गर्ने ।**

गाउँपालिका भित्र बसोबास गर्ने उत्पादनशील जनशक्तिलाई ज्ञान, सीप, चाहना र क्षमताका आधारमा गाउँपालिका भित्रको आर्थिक कार्यमा अनिवार्य रुपमा संलग्न हुनु पर्ने प्रावधान राखी उत्थानशील शिक्षा दिइनेछ ।

- **सुलभ र गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवा र शिक्षाको अवसर उपलब्ध गराइने ।**

गाउँपालिका भित्र आधारभूत स्वस्थ्य सेवा सहितको स्वास्थ्य सेवा पूर्वाधारको विकास गर्दै स्वास्थ्य सेवामा स्थानीय जनताको समतामुलक पहुँच स्थापित गरिनेछ ।

गुणस्तरिय निशुल्क र अनिवार्य आधारभूत शिक्षा तथा निशुल्क माध्यामिक शिक्षाको विकास र विस्तार गरिनेछ । शिक्षाको विकास र विस्तार गर्न आबस्यकता र क्षमताको आधारमा भौतिक पूर्वाधार बढाउँदै लगिनेछ ।

स्वास्थ्य र शिक्षा क्षेत्रको समग्र विकासमा पालिकाले नेतृत्वदायी भूभीका निर्वाह गर्नेछ । सार्थ, निजी, सहकारी, सामुदायिक क्षेत्रको भूभीकालाई परिपूरकको रुपमा विकास गरिनेछ ।

- **अन्तरआबद्धता सहितको दिगो वस्ती विकास गर्ने ।**

स्थानीय सडक सञ्जालको विकास र विस्तारका लागि एकीकृत यातायात प्रणालीमा आधारीत अन्तरआबद्धता विकास गरिने छ । गापा भित्रका मुख्य शहरी क्षेत्रमा निश्चित मापदण्डका आधारमा सडकको चौडाई सहितको विकास र विस्तार गरिनेछ ।

सूचना प्रविधि सम्बन्धि आधुनिक पूर्वाधार निर्माण गरी ई सेवालाई सर्वसुलभ बनाइनेछ। गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहलाई विद्युतिय प्रणालीमा जोडिनेछ ।

गाउँपालिकालाई शहरीकरण गरी व्यवस्थित गर्न आधुननिक, सुरक्षित र दिगो शहर एवं एकीकृत वस्ती विकास गरिनेछ । गाउँपालिका भित्रको खानेपानीलाई सर्वसुलभ बनाउनुको साथै फोहोर व्यवस्थापन गरिनेछ ।

- **प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण, परिचालन र उत्थानशीलताको विकास गर्ने ।**

भूमी, वन, जलस्रोत तथा खनीज स्रोतको कृषि, उद्योग र सेवा क्षेत्रमा योगदान हुने गरी संरक्षण र परिचालन गरिनेछ। गाउँपालिका भित्र आइपर्ने विपद्को तत्काल समाधान गर्न संस्थागत रुपमा व्यवस्थापन गर्न सकिने संरचना निर्माण गरिनेछ ।

- **सार्वजनिक सेवालई दक्ष र प्रभावकारी बनाउने ।**

गाउँपालिकाबाट प्रवाह गरिने सार्वजनिक सेवालाई दक्ष, पारदर्शी, प्रभावकारी, स्थानीय जनता प्रति उत्तरदायी बनाईनेछ ।

- **दिगो विकास लक्ष्यमा तोकिएको समयमा नै सन्तुलित रुपमा विकास गर्ने ।**

नेपाल सरकारले आन्तरिकीकरण गरेको आधारमा दिगो विकास लक्ष्य हासील हुनेगरी सन्तुलित आबधिक योजना बनाइएको छ। यसका लागि स्थानीय साधन, स्रोत र क्षमता अनुसार आवधिक योजनालाई वार्षिक योजनामा अद्यावधिक गर्ने गरी रणनीति, कार्यक्रम बनाइनेछ ।

गरिबी निवारण गरी न्यायपूर्ण समाज निर्माण गर्ने ।

यस आवधिक योजना लागु हुनु पहिले गाउँपालिका भित्र बसोबास गरेका नागरीकलाई यस आवधिक योजना अवधि भित्र गरिबीको अन्त्य गर्ने ।

- **लोकतान्त्रीक मुल्य र मान्यता अनुसार विधिको शासन कायम गर्दै सुशासन कायम गर्ने ।**

लोकतन्त्रमा आधारित विधिको शासन लागु गरी स्थानीय लोकतन्त्र बलीयो बनाइनेछ ।

२.४ समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य र खाका

उत्पादन र उत्पादकत्व अभिबृद्धि गरी उच्च आर्थिक वृद्धि हुने गरी उपलब्ध साधन स्रोतको उच्चतम विभाजन गर्नु ओमसतिया गाउँपालिकाको समष्टिगत आर्थिक नीतिको प्रमुख लक्ष्य हुनेछ। गाउँपालिकाको अर्थतन्त्रमा निजी, सहकारी र सामुदायिक भूमिकालाई प्राथमिकतामा राखी उपलब्ध स्रोत साधनको अधिकतम परिचालन र उपयोगमा जोड दिइनेछ। गाउँपालिका भित्रको आर्थिक कृयाकलापको आधारमा आर्थिक लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ। नेपालमा स्थानीय तहको कुल गाह्रस्थ उत्पादन निकाल्ने संस्थागत परिपाटीको विकास भएको छैन। त्यसैले गाउँपालिकाको आर्थिक बृद्धिदर निकाल्न वैज्ञानीक विधि प्रयोग गर्न कठिनाई छ। यद्यपी गाउँपालिका अन्तर्गतका सम्बन्धित कार्यालयबाट प्राप्त तथ्यांकको आधारमा समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य र खाका तयार पारिएको छ ।

२.४.१ आर्थिक बृद्धिदर

गाउँपालिकाको आर्थिक बृद्धिदरलाई बढ्दो दरमा बढाउनका लागि यो आवधिक योजनामा अवलम्बन गरिएको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, नीति, कार्यक्रम, योजना, प्रक्षेपीत राजस्वका आधारमा कार्यान्वयन गरी कार्यक्रम तथा आयोजना सम्पन्न भएका हुनेछन् । यसबाट कृषि, उद्योग र सेवा क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व अभिबृद्धि भई तीब्र आर्थिक बृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ। आर्थिक बृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्न लगानीमा वृद्धि हुनुको साथै स्थानीय श्रमशक्तिको उत्पादनमा उपयोग र स्थानीय प्राकृतिक श्रोतको दिगो परिचालन गरिनेछ। संघीय शासन प्रणाली अनुसार स्थानीय तहले पर्याप्त अधिकार प्राप्त गरी त्यसको कार्यान्वयनबाट स्थानीय अर्थतन्त्रमा गतिशीलता आउनुका साथै निजी, सहकारी र सामुदायीक क्षेत्रको परिपूरकात्मक सहकार्य मजबुत एवम् सुदृढ भई गाउँपालिकामा पूँजी निर्माण हुनेछ ।

गाउँपालिकाको आर्थिक बृद्धिका लागि कृषि, पर्यटन, शिक्षा र स्वास्थ्य प्रमुख हस्तक्षेका क्षेत्र हुन् ।

२.४.२ लगानीको आबस्यकता र स्रोत

गाउँपालिकाले विगतमा परिचालन गरेको राजस्वको स्रोतको आधारमा आगामी पाँच वर्षको खर्च अनुमान गरिने भएकोले विगतको राजस्व स्थिति संकलन गरिएको थियो। सो विवरण निम्न रहेको छ।

विवरण	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
आन्तरिक राजश्व	३,३०७,२७७	१६,९८५,२८६	१४,९९३,५८६	१६,७८१,६९२.३५
समानीकरण अनुदान	१७०,५६०,०००	१११,१००,०००	१८,७००,०००	१२०,०००,०००
सशर्त अनुदान	७५,०७३,०००	९७,१४८,०००	१०२,२४४,०००	१३१,७००,०००
समपूरक अनुदान	-	-	-	-

विशेष अनुदान	–	–	–	–
संघीय अनुदान	२४५,६३३,०००	२०८,२४८,०००	२२०,९४४,०००	२५१,७००,०००
समानीकरण अनुदान	–	४,६७३,०००	४,३६०,०००	५,२६३,०००
सशर्त अनुदान	–	–	८,०००,०००	१४,८५०,०००
समपूरक अनुदान	–	–	१५,०००,०००	१५,०००,०००
विशेष अनुदान	–	–	५,२००,०००	६,०००,०००
प्रदेश अनुदान	–	४,६७३,०००	३२,५६०,०००	४१,११३,०००
संघीय राजश्व बाँडफाँड	१०,०००,०००	६३,७९३,०००	७७,३००,०००	७१,५९८,४७०
प्रदेश राजश्व बाँडफाँड	–	५,३१८,६९१	३,४९३,३६५	९,५५३,०००
अन्य मालपोत	–	१५,५७३,४१५	५,९८९,४७९	६,२५२,४५०
बाँडफाँड	१०,०००,०००	८४,६८५,१०६	८६,७८२,८४४	८७,४०३,९२०
गत आ.व.को मौज्दात	१८,५२९,८५०	२८,१६७,२७७	५७,३८९,६७१	३,०००,०००
कुल जम्मा	२८७,४७०,१२७	३४२,७५८,६६९	४१२,६७०,१०१	३९३,३७८,९४६

गाउँपालिकाले विगतमा खर्च गरेको राजस्व र परिचालन गरेको राजस्वको स्रोतको आधारमा आगामी पाँच वर्षको खर्च र स्रोतको प्रक्षेपण रिग्रेशन विधिबाट गरिएको थियो ।

२.४.३ सार्वजनिक स्रोत व्यवस्था

स्थानीय तहमा आधारभूत सार्वजनिक सेवा प्रवाह, तीव्र आर्थिक बृद्धिको लक्ष्य तथा दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्ने दिशामा आर्थिक कृयाकलाप बढाउन सरकारी लगानी तथा खर्चको महत्वपूर्ण भूमीका हुन्छ । स्थानीय विकासमा स्थानीय नागरीक, निजी, सहकारी तथा सामुदायीक क्षेत्रको लगानी आकर्षण गरी योजनाको निर्धारित लक्ष्य हासिल गर्न समेत सार्वजनिक खर्चको आबस्यकता पर्दछ । यस योजना अवधिमा रु २,६०३,०८८ हजार खर्च हुने अनुमान गरिएको छ ।

उल्लेखित गाउँपालिकाको खर्च ब्यहोर्ने प्रमुख स्रोतको रुप्मा रहने आन्तरिक राजस्व रु ९३,०१२,२१२ परिचालन हुने अनुमान गरिएको छ । योजना अवधिमा रु २,५२७,३६५,४८८ बरावर वित्तीय अनुदान प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ । आन्तरिक स्रोत व्यवस्थाको आँकलन तल उल्लेख गरिएको छ ।

कार्यालयको नामः ओमसतिया गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय

१. पृष्ठभूमी

२. प्रमुख समस्याः

राजस्व शाखाको समस्या:

- कर मैत्री राजस्व सुधार योजना नहुनु
- कर करदाता शिक्षा सञ्चालन नहुनु
- कर छल्ने प्रवृति विकास

३. चुनौति तथा अवसरः

- करदातालाई कर सहभागिता प्रक्रियामा संलग्न गराउन कठिन
- ऐन नियमबाट पर्याप्त अधिकार सुनिश्चित गरिएको

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः

स्मार्ट कर प्रशासन, करदाता मैत्री राजस्व परिचालन

४.२ लक्ष्यः

- विगतमा संकलन भएको राजस्वमा वृद्धि गर्ने
- गाउँपालिकालाई आत्मनिर्भर बनाउने

४.३ उद्देश्यः

- कुल राजस्वमा आन्तरिक राजस्वको अंश बढाउनु ।
- करको दायरा बढाउनु ।
- कर कानूनमा आबस्यकता अनुसार सुधार गर्नु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
करदाता शिक्षा सञ्चालन गर्ने	कर संबन्धि चेतनामुलक प्रचार प्रसार गरिनेछ
करको दर घटाउने दायरा बढाउने	करको दायरा बढाउन गहन अध्ययन गरिनेछ ।
गत विगतको बाँकी बक्यौता छुटको व्यवस्था गरी सबै करदाताहरुलाई करको दायरामा ल्याउने	संपूर्ण व्यवसायीलाई करको दायरामा ल्याइनेछ ।
दण्ड र जरिवाना र पुरस्कार को व्यवस्था मिलाउने	करदाता पुरस्कारकोष खडा गरिनेछ ।
आवश्यकता अनुसार नीति नियम कार्यविधि मापदण्ड आदिको निर्माण गर्ने	आर्थिक नियम र ढाँचलाई समयानुकुल सुधार गरिनेछ ।
कर सहभागिता मूलक अभियानहरु सञ्चालन गर्ने ।	उद्योग व्यवसायीको सहभागीतामा राजस्व परिचालन गरिनेछ ।

२.४.४ अन्तर सरकारी वित्त

अन्तर सरकारी वित्तदेशको सन्तुलित र दिगो विकासका लागि महत्वपूर्ण मानिन्छ । तर यो आम्दानीय माथील्लो तहको सरकारको वित्तीय नीतिमा भर पर्दछ। देशको सन्तुलित विकासलाई ध्यानमा राखी तल्लो तहको सरकारलाइ कामको जिम्मेवारी तोकिएको हुन्छ । ती कामहरु गर्नका लागि कर्मचारी खटाइएको हुन्छ । यसरी स्थानीय सरकारको काम र कर्मचारीको आस्यकताका आधार राजस्व परिचालन गरिन्छ । यसका लागि विश्वका प्राय सबै देशमा वित्तिय संघियता अर्थात वित्तिय विकेन्द्रीकरणको सिद्धान्तका आधारमा अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्था गरिएको पाइन्छ ।

नेपालमा वित्तिय संघियताको सिद्धान्तको आधारमा अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन गर्ने गरी संविधन तथा कानूनहरु बनेकाछन् (श्रेष्ठ, २०७५) । यही सिद्धान्तको आधारमा स्थानीय सरकारले राजस्व परिचालन गर्न सक्ने कानूनी व्यवस्था गरिएको छ । यस नगरपालिकाको अनुदान अन्तर-सरकारी वित्त व्यबस्थापन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ४ मा उल्लेख भए अनुसार प्राप्त हुने रकम हो । यस अनुसार दफा ८ मा वित्तिय समानीकरण अनुदान, दफा ९ मा सशर्त अनुदान, दफा १० मा समपुरक अनुदान र दफा ११ मा विशेष अनुदान सम्बन्धि व्यवस्था रहेका छन् । यो रकम राष्ट्रिय प्रकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ को दफा १५ मा राजस्वको बाँडफाँड गर्दा लिइने आधारहरु अनुसार वितरण गरिने व्यवस्था गरिएको छ। ती आधारहरुमा जनसंख्या र जनसांख्यिक विवरण, क्षेत्रफल, मानव विकास सूचकांक, खर्चको आबस्यकता (कुल खर्च आबस्यकता सम्बन्धित जनसंख्या), राजस्व संकलनमा गरेको प्रयास, पूर्वाधार विकास र बिशेष अबस्था रहेका छन् । नेपालमा अन्तर सरकारी वित्तको सिद्धान्त अनुसार निम्न स्रोतबाट नगरपालिकाले राजस्व प्राप्त गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

१.समानीकरण अनुदानः

समानीकरण अनुदान पालिकाको स्वतन्तत्र रुपमा खर्च गर्न सक्ने अधिकार भएको राजस्व हो । त्यसैले यो रकम हस्तान्तरणको ढाँचा अनुसार प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

२ सशर्त अनुदानः

पालिकाले आवधिक योजना बनाउँदा संघ र प्रदेशको नीति तथा कार्यक्रमका आधारमा कतिपय योजना छनौट गर्नु पर्ने भएकोले राष्ट्रिय लक्ष्य संग तादत्म्यता हुने गरी आयोजनाहरु सशर्त अनुदानको रकम प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

३ समपुरक अनुदानः

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को मापदण्ड र अन्य निर्देशिकालाई आधार मानी तोकिए बमोजिमका आयोजना कार्यान्वयन गर्न समपुरक अनुदान प्राप्त हुने भएकोले तोकिएका आयोजनाहरुको प्राथमिकताको आधारमा पालिकाले अनुमानीत विश्लेषण गरी माग अनुसार अनुदान प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

४ विशेष अनुदानः

पालिका भित्र सामाजिक विकास, आर्थिक असन्तुलन र विभेद हटाउन सकिने खालका आयोजनाको छनौट गर्न यस संग सम्बन्धित आयोजनाहरुको प्राथमिकताको आधारमा योजना निर्धारण गरी अनुदान रकम प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

२.४.५ स्रोत साधनको बाँडफाँड तथा परिचालनका आधारहरु

नेपालको संविधान बमोजिम बनेको कानून, नियम, निर्देशीकका आधारमा स्रोत साधनको अनुमान गरिएको छ । स्रोत साधनको अनुमानको आधारमा योजनाको लक्ष्य र उद्देश्य हासिल गर्ने गरी बनाइएको कार्यक्रम र योजना कार्यान्वयन गर्ने गरी सानको आँकलन र बाँडफाँड गरिएको छ । गाउँपालिकाको सपना पूरा गर्न सार्वजनिक निजी र सामुदायिक क्षेत्रबीचको सहकार्यमा पालिकाको सफा लक्ष्य हासिल गर्न प्रदेश र संघ लगायत सम्बन्धित अन्य स्थानीय तह संग समेत सम्बन्ध बढाई गाउँपालिकाको अर्थतन्त्रमा परिपूरकता (synergy) ल्याउने गरी स्रोत साधन अनुमान गरिएको छ ।

२.४.५ रणनीति

गाउँपालिकाको आर्थिक लक्ष्य हासिल गर्न बनाइएको योजना कार्यान्वय गर्न आबस्यक साधन स्रोत परिचालनका लागि निम्न रणनीति अवलम्वन गरिनेछ ।

१. गाउँबासीहरु करको दयराबाट कोही नछुटुन, कोही नदोहोरिउन भन्ने मान्यतका आधारमा आन्तरिक राजस्व परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन राजस्वका आधारहरु बढाउन अधिकतम पहल गरिनेछ ।

२. आन्तरिक राजस्व परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन राजस्वका दरहरुलाई जनभावना अनुसार आबस्यक समायोजन गरिनेछ ।

३. संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने अनुदान रकम बढी भन्दा बढी लिनका लागि अनुदानका मापदण्ड पूरा गर्न अधिकतम पहल गरिनेछ ।

४. गाउँपलिका भित्र आर्थिक कृयाकलाप बढाउन सहयोग पुग्ने प्राथमिकता प्राप्त आयोजना कार्यान्वयन गर्न आबस्यक पर्ने स्रोत

परिच्छेद ३

समष्टिगत आर्थिक नीति

स्थानीय जनताको आबस्यकता र चाहना अनुसार सेवा प्रवाह र आर्थिक विकास गर्नु स्थानीय सरकारको मुख्य दायीत्व हो । लोकतन्त्रको विकास संगै बढ्दो दरमा बढेको स्थानीय जनताको आबस्यकता चाहना पूरा गर्न स्थानीय सरकारले स्थानीय अर्थतन्त्रलाई तीब्र रुपमा गतीशील बनाउनु पर्दछ । स्थानीय अर्थतन्त्रलाई गतीशील बनाउने मुख्य आधार राजस्व र जनसहभागीता हो । यसका लागि गाउँपालिकाको समष्टिगत आर्थिक नीति निम्न अनुसारको हुनेछ ।

- आर्थिक नीतिको मुख्य आधार संविधान र कानूनलाई बनाई राष्ट्रिय लक्ष्य संग तादत्म्यता हुने योजना, कार्यक्रममा स्रोत साधनको विनियोजन गर्नु हुनेछ ।
- गाउँपालिका भित्र उपलब्ध आन्तरिक र वाह्य स्रोत साधनको उच्चतम विभाजनबाट उत्पादन र उत्पादकत्व अभिबृद्धि गरी उच्च र तिब्र आर्थिक बृद्धि गर्ने ।
- गाउँपालिकाको अर्थतन्त्रलाई गतीशील बनाई उच्च आर्थिक बृद्धि गर्न संविधान तथा कानून बमोजिम निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्र संग भएको क्षमताको उपयोगलाई समेत प्रोत्साहीत गर्न जोड दिने ।
- आयोजनाको लागत लाभको आधारमा स्थानीय जनताको हितमा हुने आयोजना सञ्चालनको लागि नेपालको संविधान तथा कानून भित्र रही ऋण लिने ।
- स्थानीय अर्थतन्त्रलाई दिगो र बलियो बनाउन गाउँपालिका भित्र स्थायीत्व र स्थीर प्रकृतिको आर्थिक विकास र विस्तारमा जोड दिने ।

३.१ सार्वजनिक वित्त

सार्वजनिक वित्त अन्तर्गत स्थानीय सरकारको प्रक्षेपीत राजस्व र अनुमानीत खर्च पर्दछ। प्रक्षेपीत राजस्वका आधारमा योजना तर्जुमा गर्दा गाउँपालिकाको वर्तमान अबस्थाबाट चाहेको अबस्थामा पुग्नका लागि सार्वजनिक वित्तको मुख्य भूमीका रहेको हुन्छ । गाउँपालिकाले चाहेको अबस्थामा पुग्नका लागि कसरी आर्थिक कृयाकलाप सञ्चालन गर्ने भन्ने कुरा सार्वजनिक वित्तको कल्याणकारी (Normative Approach) सिद्धान्तबाट निर्देशित हुनेछ भने गाउँपालिकाको कामको प्रगती मुल्यांकन विष्ट (Positive Approach) सिद्धान्तबाट निर्देशित हुनेछ। यस अनुसार पालिकाको सार्वजनिक वित्तको नीति कसरी अधिकतम राजस्व संकलन गरेर त्यसको उच्चतम विभाजन गरी लागत लाभका आधारमा प्रभावकारी हुने गरी खर्च गर्ने भन्ने हुनेछ । स्थानीय सार्वजनिक वित्त वित्तीय संघीयताको सिद्धान्तमा आधारित हुनेछ । नेपालमा यहि सिद्धान्तका आधारमा संविधान तथा कानूनहरु बनेका छन् । यसका चार वटा खम्बा छन् । १. खर्चको अधिकार, २. राजस्वको अधिकार, ३. अन्तरसरकारी वित्त हस्तान्तरण र ४. स्थानीय ऋण । तसर्थ, यस गाउँपालिकाको आवधिक योजना बनाउँदा सार्वजनिक वित्तको नीति पनि सोही सिद्धान्तको आधारमा तर्जुमा गरिएको छ ।

३.१.१ सार्वजनिक खर्च

स्थानीय सरकार घर दैलोको जनता संग नजीकको सरकार हुने भएकोले स्थानीय जनताको आबस्यकता र चाहना अनुसार लागत लाभका आधारमा स्थानीय स्रोत साधन खर्च गरी दक्ष र प्रभावकारी प्रतिफल प्राप्त गर्नु यस गाउँपालिकाको मुख्य नीति हुनेछ। सार्वजनिक खर्च गर्दा दिगो विकास लक्ष्य, राष्ट्रिय लक्ष्य, प्रादेशीक लक्ष्यलाई ध्यानमा राखी विषयगत क्षेत्रको कार्यक्रमबाट सीमान्त सामाजिक लागत र सीमान्त सामाजिक लाभ बराबर हुने गरी विनियोजन गर्नु सार्वजनिक खर्चको मुख्य नीति हुनेछ । सार्वजनिक खर्चको सिमान्त लाभ फरक व्यक्ति वा परिवारलाई फरक हुने भएकोले कुल जनसंख्यामा लाभग्राही जनसंख्याको औषतलाई आधार मानिनेछ । सार्वजनिक खर्चबाट गाउँपालिकाका सबै नागरिकले न्याय र समानताका आधारमा लाभ पाउने व्यवस्था मिलाइनेछ । सार्वजनिक खर्च सामाजिक न्यायमा आधारित हुनेछ। सार्वजनिक खर्चबाट वाह्य लाभ लिने व्यवस्था मिलाइनेछ।

३.१.२ राजस्व

गाउँपालिकाको राजस्वका स्रोतहरु नेपालको संविधानको अनुसूची ८ को एकल अधिकार र अनुसूची ९ को साझा अधिकारका क्षेत्र हुन् । गाउँपालिकाले स्थानीय सरकार सञ्चलन ऐन २०७४ अनुसार राजस्व परिचालन गरेको हुन्छ। राजस्व परिचालन गर्दा जम्मा हुन आएको रकम स्थानीय सञ्चीत कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने कानूनी ब्यबस्था छ। उक्त ऐनको दफा ६९ मा उल्लेख भए अनुसार विभिन्न स्रोतबाट स्थानीय सञ्चीत कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने रकममा निम्न स्रोतहरु रहेकाछन्।

क) गाउँपालीकाले उठाएको राजस्व तथा आयबाट प्राप्त रकम
ख) राजस्व बाँडफाडबाट प्राप्त रकम
ग) नेपाल सरकारबाट प्राप्त रकम तथा अन्य रकम
घ) प्रदेश सरकारबाट प्राप्त रकम तथा अन्य रकम
ङ) कुनै ब्यक्ति वा संघ संस्थाबाट प्रप्त रकम
च) पालीकाको लागि नेपाल सरकारले विदेशी सरकार निकाय संघ संस्था वा व्यक्तिबाट लिएको वैदेशीक सहायता उपलब्ध गराएको रकम
छ) अन्य गाउँपालीका तथा नगरपालीकाबाट प्रप्त अनुदान तथा अन्य रकम
ज) आन्तरिक ऋणबाट प्राप्त रकम
झ) अन्य कुनै श्रोतबाट प्राप्त रकम

माथी उल्लेखित स्रोतहरुलाई योजना तर्जुमा गर्दा खर्च शीर्षकलाई सरलीकृत गर्नका लागि उपलब्ध तथ्यांकका आधारमा आन्तरिक, वाह्य, ऋण, सहलगानीका आधारमा वर्गिकरण गरिएको छ।

क) आन्तरिक राजस्वः

गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्वको आकारले गाउँपालिकाको क्षमता र योजना छनौटमा कति स्वायत्त छ भन्ने कुरा देखाउँदछ । राजस्वको पर्याप्तता, लचकता, न्यायपूर्ण, स्वीकार्यता, संगतीपूर्ण, आर्थिक तथा प्रशासनीक संभाव्यता, राजनीतिक स्वीकार्यता यस पालिकाको आन्तरिक राजस्व परिचालनका मुल नीति हुनेछ। कानूनमा उल्लेख गरिएको आधारमा लगाइने आन्तरिक राजस्वको दर निर्धारण गर्दा जनचाहना, छिमेकी र राष्ट्रिय दरको औषतलाई आधार बनाइनेछ । कानून अनुसार आन्तरिक राजस्वको आधार बढाउन जनसहभागीतालाई जोड दिइनेछ।

ख) अनुदानः

गाउँपालिकाको अनुदान अन्तर-सरकारी वित्त व्यबस्थापन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ४ मा उल्लेख भए अनुसार प्राप्त हुने रकम हो । यस अनुसार दफा ८ मा वित्तिय समानीकरण अनुदान, दफा ९ मा सशर्त अनुदान, दफा १० मा समपुरक अनुदान र दफा ११ मा विशेष अनुदान सम्बन्धि व्यवस्था रहेका छन् । यो रकम राष्ट्रिय प्रकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ को दफा १५ मा राजस्वको बाँडफाँड गर्दा लिइने आधारहरु अनुसार वितरण गरिने व्यवस्था गरिएको छ । ती आधारहरुमा **जनसंख्या र जनसांख्यिक विवरण, क्षेत्रफल, मानव विकास सूचकांक, खर्चको आबस्यकता** (कुल खर्च आबस्यकता सम्बन्धित जनसंख्या)**, राजस्व संकलनमा गरेको प्रयास, पूर्वाधार विकास र बिशेष अबस्था** रहेका छन् । यस अनुसार राजस्व बढाउन आन्तरिक राजस्व परिचालनलाई प्रभावकारी बनाइनेछ । राष्ट्रिय प्रकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले ऐनको दफा ६ मा मुल्य अभिबृद्धि कर तथा अन्तःशुल्कको बाँडफाँड गर्दा संघीय विभाज्य कोषमा जम्मा भएको रकममध्ये ७० प्रतिशत नेपाल सरकारलाई, पन्ध्र प्रतिशत प्रदेशलाई र प्रन्ध्र प्रतिशत स्थानीय तहलाई दिने गर्दछ । कानून अनुसार प्राप्तहुने समानीकरण, सशर्त, समपुरक र विशेष अनुदान बढी पाउनको लागि निम्न स्रोतका आधारमा निम्न नीति अवलम्वन गरिनेछ ।

१. समानीकरण अनुदानः

समानीकरण अनुदान बढाउन पालिकाको कार्यसम्पादन सम्पादन क्षमतालाई बढाइने छ ।

२ सशर्त अनुदानः

पालिकाले आवधिक योजना बनाउँदा राष्ट्रिय र प्रदेशको नीति तथा कार्यक्रमका आधारलाई ध्यानमा राखी राष्ट्रिय लक्ष्य संग तादत्म्यता हुने गरी आयोजनाहरु छनौट गरिनेछ ।

३ समपुरक अनुदानः

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को मापदण्ड र अन्य निर्देशिकाका आधारलाई ध्यानमा राखी समपुरक अनुदानबाट सञ्चालन गरिने आयोजनाहरुको प्राथमिकताको आधारमा विस्तृत प्रतिवेदन समयमानै बनाइनेछ ।

४ विशेष अनुदानः

पालिका भित्र सामाजिक विकास, आर्थिक असन्तुलन र विभेद हटाउन सकिने खालका आयोजनाको छनौट गरी आयोजनाहरुको प्राथमिकताको आधारमा विस्तृत प्रतिवेदन समयमानै बनाइनेछ ।

३.१.३ वैदेशिक सहायता परिचालन

सम्बन्धित मन्त्रालय, अन्य स्थानीय तह तथा विदेश संग पहुँचमा रहेका व्यक्तित्व संग समन्वय गरी गाउँपालिकाको स्वतन्त्रतामा आँच नआउने गरी वैदेशी सहायता परिचालन गर्न पहल गरिनेछ ।

३.१.४ सार्वजनिक ऋण

दिर्घकाल सम्म गाउँपालिकालाई प्रतिफल प्राप्त हुन सक्ने र वातावरण सन्तुलनलाई ध्यानमा राखी आयोजना कार्यान्वयन तथा सञ्चालनका लागि नियम अनुसार आबस्यकताको आधारमा सार्वजनिक ऋण लिइनेछ ।

३.१.५ सार्वजनिक, नीजी र सहकारी साझेदारी

गाउँपालिकाले सार्वजनिक, निजी र सहकारी साझेदारीको आधारमा लगानी गर्ने गरी आर्थिक कृयाकलापलाई तिब्रता दिने योजना कार्यान्वयन गर्नका लागि आबस्यक व्यवस्था मिलाइनेछ ।

३.१.६ वैदेशिक लगानी

गाउँपालिकाले नेपालको संविधान, अन्तर-सरकारी वित्त व्यबस्था ऐन, २०७४ को अधिनमा रही वैदेशीक लगानी गर्न सक्ने योजनाका लागि आबस्यक पहल गरिने छ ।

३.२ राजस्व प्रक्षेपण

यस गाउँपालिकाको विगतको राजस्वको आधारमा आगामी अवधिक योजनाका लागि राजस्व अनुमान गरिएको छ । गाउँपालिकाबाट प्राप्त तथ्यांक अनुसार विगत चार वर्षको राजस्व परिचालन स्थितिलाई आधार माजिएको छ । यस गाउँपालिकाको आगामी पाँच वर्षको लागि विगत चारवर्षका राजस्वको आधारमा रिग्रेशन विधिबाट राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । स्रोत अनुसार र कुल राजस्व अनुमान तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

आवधिक योजनाका लागि प्रक्षेपीत राजस्व

विवरण	२०७८।७९	२०७९।८०	२०८०।८१	२०८१।८२	२०८२।८३
आन्तरिक राजश्व	११,००५,१८१	७,५९३,५५१	५,५९९,३४८	४,३१५,११०	१,६१२,१९४
समानीकरण अनुदान	१२५,५००,०००	१२८,२००,०००	१३२,७६६,६६७	१३६,०८८,८८९	१४०,२४०,७४१
सशर्त अनुदान	१३५,०४५,६९१	१४७,३२८,४९१	१५२,०८९,३५४	१६०,८६७,८०२	१६६,६४६,९६४
समपूरक अनुदान					
विशेष अनुदान					
जम्मा	२७०,४१६,०००	२९७,१५८,६६७	३१८,५५०,२२२	३४३,५०९,१८५	३६६,०८९,८७७
समानीकरण अनुदान	५,३५५,३३३	५,९८८,१११	६,२६०,५९३	६,७७३,२७२	७,१२५,८१९
सशर्त अनुदान	२१,७००,०००	२८,५५०,०००	३५,४००,०००	४२,२५०,०००	४९,१००,०००
समपूरक अनुदान	१५,०००,०००	१५,०००,०००	१५,०००,०००	१५,०००,०००	१५,०००,०००
विशेष अनुदान	९,३८४,६१५	११,०४६,१५४	१३,८५६,४१०	१५,९००,८५५	१८,४५५,८४०
जम्मा	६२,५५५,३३३	७५,४०४,७७८	९३,९८२,८१५	१०८,७४१,७९०	१२६,०४६,८०७
संघीय राजश्व बाँडफाँड	१०५,२४८,४७०	१०९,१५१,२०५	१२३,१२५,४४०	१४१,९०१,८०८	१५०,८४०,२९३
प्रदेश राजश्व बाँडफाँड	९,८५२,०१७.०८	१२,४६३,१७५.३३	१३,३४१,९२७.५	१५,१९६,४५६.९	१६,३५१,१३९.४९
अन्य मालपोत	६,५१५,४२१.००	६,७७८,३९२.००	७,०४१,३६३.००	७,३०४,३३४.००	७,५६७,३०५.००
जम्मा	१२५,७९५,३४२	१२७,१५४,७४९	१४६,६६०,९९८	१६६,५३६,४१३	१७६,९६९,२४०
गत आ.व.को मौज्दात	२२,४२९,९१०.४	९,८४६,२७१.९९	७,६३३,६०८.१३	४,२१०,४७२.१४	१९,२४२,२३१.४५
कुल जम्मा	४६७,०३६,६४४	४८१,९४५,३५७	५१२,११४,७१८	५४९,८०९,००७	५९२,१८२,५३६
प्रबृत्ति (प्रतिशत)	०.००	३	६	७	८

स्रोतः राजस्व प्रक्षेपण, २०७८

माथीको तालिका अनुसार यस गाउँपालिकाको राजस्व क्रमशः बढी रहेको देखिन्छ । यसको बृद्धि दर सामान्य रुपमा रहेको देखिन्छ । समपूरक र विशेष अनुदानको आधार नभएकोले प्रक्षेपण गरिएको छैन ।

आ.व. २०७७।७८ को विनियोजन र खर्च स्थिति

आ.व. २०७७।७८ को विनियोजन र खर्च स्थिति				
विषयगत समिति	विनियोजन रु.हजारमा	खर्च रु.हजारमा	विनियोजन प्र.	खर्च प्र.
आर्थिक विकास	३५,८११,३५०	२८,२५२,२२६	८	७९
सामाजिक विकास	१५८,८११,०००	१३७,१०९,००८	३४	८६
पूर्वाधार विकास	११८,५१०,०००	९६,४८४,८८२	२६	८१
सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित	२२,६४९,०००	१५,०१४,५२७	५	६६
कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक	१२६,३६९,४७०	१०३,८९७,४५५	२७	८२
जम्मा	**४६२,१५०,८२०**	**३८०,७५८,०९८**	**१००**	**८२**

माथीको तालिका अनुसार सामाजिक क्षेत्रमा सबै भन्दा बढी ३४ प्रतिश र त्यस पछि क्रमशः प्रशासनीक २७ प्रतिशत, पूर्वाधार २६ प्रतिशत, आर्थिक ८ प्रतिशत र सुशासन ५ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। विनियोजीत बजेटमा सुशासन ६६ प्रतिशत बाहेक अन्य सबै क्षेत्रमा सामान्यतया ८० प्रतिशत खर्च भएको देखिन्छ। यसबाट खर्च क्षमता यस पालिकाको राम्रो देखिन्छ।

विषयगत समिति अनुसार आवधिक योजनाका लागि प्रक्षेपित राजस्व

आगामी आवधिक योजनाको लागि विगतमा विनियोजन गरिएको राजस्वका आधारमा विषयगत समिति अन्तर्गतको उपक्षेत्रका लागि राजस्वप्रक्षेपण गरिएको छ। अनुमानीत खर्च निम्न अनुसार हुने अनुमान गरिएको छ।

विषयगत समिति अनुसार राजस्व विनियोजन (रु ह्जारमा)						
विवरण	**२०७८।७९**	**२०७९।८०**	**२०८०।८१**	**२०८१।८२**	**२०८२।८३**	**कुल जम्मा**
आर्थिक	३७,३६३	३८,५५६	४०,९६९	४३,९८५	४७,३७५	२०८,२४७
सामाजिक	१५८,७९२	१६३,८६१	१७४,११९	१८६,९३५	२०१,३४२	८८५,०५०
पूर्वाधार	१२१,४३०	१२५,३०६	१३३,१५०	१४२,९५०	१५३,९६७	६७६,८०३
सुशासन	२३,३५२	२४,०९७	२५,६०६	२७,४९०	२९,६०९	१३०,१५४
प्रशासनीक	१२६,१००	१३०,१२५	१३८,२७१	१४८,४४८	१५९,८८९	७०२,८३४
जम्मा	४६७,०३७	४८१,९४५	५१२,११५	५४९,८०९	५९२,१८३	२,६०३,०८८

माथीको तालीकामा वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन, र संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा सुशासन समिति अन्तर्गतको आयोजनाका लागि आवस्यक वजेट सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र अन्तरगत एक मुष्ठ रुपमा राखिएको छ। वित्तीय नीतिमा कुनै परिवर्तन नभएमा योजना कार्यान्वयनका लागि प्रत्येक आर्थिक वर्षमा यसै अनुसार बजेट विनियोजन गर्न सकिनेछ।

अध्याय ४

आर्थिक क्षेत्र

आर्थिक क्षेत्रको विकास आर्थिक कृयाकलापले निर्धारण गर्दछ । गाउँपालिकाको समष्टिगत अर्थतन्त्रलाई जनसंख्याको बनोट र नागरीकहरुको आर्थिक क्रियाकलापमा हुने संलग्नता अनुसार प्रभाव पर्दछ । यस आवधिक योजनामा जनसंख्याको वनोटमा उमेर समूह र आर्थिक कृयाकलामा उनीहरुको व्यवसायलाई मुख्य आधार लिइएको छ । आर्थिक क्रियाकलापको क्षेत्रलाई अर्थतन्त्रको संरचनात्मक स्वरुपको दृष्टिकोणले विश्लेषण गर्नुपर्दा त्यसलाई प्राथमिक क्षेत्र (कृषि, पशुपालन तथा बन), द्धितीयक क्षेत्र (खानी, उत्पादन उद्योग, निर्माण, विद्युत, पानी तथा ग्यास) र तृतीय क्षेत्र (व्यापार, यातायात, भण्डारण तथा सञ्चार, वित्त, रियलस्टेट तथा व्यवसाय सेवा, सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवा) गरी तीन भागमा विभाजन गरिएको हुन्छ ।

अर्थतन्त्रको विद्यमान संरचनात्मक स्वरुपले विकासको स्तर, सम्भावना, रोजगारी स्थिति आदि बारे बताउँदछ। स्थानीय विकासलाई त्यस क्षेत्रको आर्थिक, सामाजिक, प्राविधिक र राजनीतिक क्षमता, र त्यस क्षेत्रमा उपलब्ध प्राकृतिक, मानवीय, उद्यमशीलता आदी स्रोतले प्रभाव पार्दछ। योजना बनाउँदा विकासमा प्रभाव पार्ने यी पक्षहरुबारे सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति बारे स्पष्ट हुन आबस्यक हुन्छ । यस गाउँपालिकाको अर्थतन्त्रको संरचनात्मक स्वरुपको आधारमा विषयगत क्षेत्रको आधारमा सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीतिबारे तल उल्लेख गरिएकोछ ।

४.१ कृषि तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन

कृषि क्षेत्र नेपालको प्राथमीक क्षेत्र हो र यस अन्तरगत खाद्यान्न तथा नगदे वालीको उत्पादनका साथै पशुपालन व्यवसाय पर्दछन् । यस पालिकाको कृषि तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थानका आधारमा सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीतिबारे तल उल्लेख गरिएकोछ ।

४.१.१ कृषि विकास शाखा

नेपालको कुल गाह्रस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान २७ प्रतिशत र रोजगारीमा ६०.४ प्रतिशत योगदान रहेको छ (रायोआ, २०७६:१२३) । :कृषि क्षेत्रको विकास र विस्तारको लागि यस पालिकामा कृषि शाखा रहेको छ। कृषि विकासमा सहायोगी सरकारी कार्यालय भएकोले पालिकाको आवधिक योजना बनाउँदा वर्तमान स्थितिका आधारमा भविस्यको लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ ।

१. पृष्ठभूमी

नेपाल जस्तो कृषि प्रधान देशको आर्थिक विकासमा कृषि तथा सिँचाई क्षेत्रको विकासको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । आर्थिक विकासको गतीलाई दिगोरुपमा बढाउनका लागि कृषिको विकास गर्नु पर्दछ । परंपरागत कृषि प्रणालीमा मानिसले आफ्नो जिविकोपार्जनका लागि उत्पादन गर्ने खाद्यान्न तथा पशुपंक्षी पालन पर्दछ । तर वर्तमान समयमा यसको विकास र विस्तारका लागि तुलनात्मक लागत लाभका आधारमा मुनाफा प्राप्त गर्ने उद्देश्यले मानिसले गर्ने व्यवसायको रुपमा लिन थालिएको छ ।

नेपाल संघियतामा गए संगै जिल्ला तहमा कृषि विकास तथा प्रसार गर्दै आएको जिल्ला कृषि विकास कार्यलय र स्थानिय स्तरमा रहेका कृषि सेवा केन्द्र खारेज भई सकेको अबस्थामा संघियताको मर्म अनुरुप संघ, प्रदेश र स्थानिय सरकार गरी तिन तहको सरकारबाट कृषकलाई प्रतक्ष्य सेवा दिने उदेश्यले संघमा कृषि तथा पशुपञ्छी विकास मन्त्रालय, प्रदेशमा भुमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय जिल्लामा कृषि ज्ञान केन्द र स्थानिय तहमा कृषि शाखा सेवा केन्द्रको व्यवस्था अनुरुप कृषि विकासका कार्यक्रमहरु संचालन गरी कृषकहरुलाई सेवा टेवा दिने कामको सुरुवात भएको छ ।
यस पालिकाको कृषि विकास शाखाले संघियताको मर्म अनुरुप पालिका क्षेत्र भित्र रहेका कृषकहरुको समस्या तथा आवश्यकताहरुको मुल्याँकन गर्दै विभिन्न वालि विषेस पकेट क्षेत्र घोषणा गर्दै कार्यक्रमहरु संचालन गर्दै आएको छ । हाल सम्म वाली विविधिकरण विकास मा जोड दिदै आएको छ ।

२. प्रमुख समस्याहरु :

कृषि उत्पादकत्व वृद्धि गर्न अपरिहार्य स्रोत-साधन र सामाग्रीहरुको न्यून उपलब्धता । भैतिक पूर्वाधार सिंचाई, कृषि बजार, शित भण्डार, गोदाम घर, कृषि वस्तु संकलन केन्द्र, प्राप्त गुणस्तरीय बीउ तथा बीउको मूल्य निर्धारण नहुन तथा समयमा मलको अप्रर्याप्तता मूल समस्याको रुपमा देखिएको छ । यसको अतिरिक्त जमिनको तिव्र खण्डीकरण प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको छ ।

अनुसन्धान बाट विकास भएका प्रविधि प्रयाप्त मात्रामा विस्तार हुन नसक्नु । विज्ञ जनशक्ति व्यवस्थापन कमजोर हुनु । कृषिको आधुनिकीकरण, यान्त्रीकरणमा व्यवसायिकरण नहुनु । कृषिमा श्रमशक्तिको मूल्य न्यून हुनु । जलवायु परिर्वतन बाट पर्ने प्रभावलाई कम गर्न अनुकूलनको माध्यमबाट वातावरणमैत्री कृषि प्राणीको विकास गर्न पनि समस्या रहेको छ । अनियन्त्रीत र असन्तुलित रुपमा जिवनाशक विषादी तथा रसायनिक पदार्थको प्रयोगले मानव तथा वातावरणीय स्वास्थ्यमा असर पुगेको छ । खाद्य स्वच्छता, खाद्यको उचित उपयोग बारे चेतना र ज्ञानको कमिले गर्दा स्वस्थकर खानपान तथा खानपानमा व्यवहार परिवर्तन गर्न कठिनाई रहेको छ । खाद्यवस्तुको गुणस्तर नियमन तथा अनुगमन कमजोर रहेको छ ।

३. चुनौती तथा अवसरहरु :

चुनौती	अवसर
१. स्थानिय तह (सरकार) मा कृषिले नारा अनुरुप प्राथमिकता पाउन नसक्नु । २. अव्यवस्थीत सहरिकरणले गर्दा भुमि खण्डिकरण हुनु । ३. परम्परागत खेती प्रणाली हुनु । ४. आवश्यक कृषि सामाग्रीको अभाव हुनु । ५. व्यवस्थित कृषि बजार तथा कृषि प्रशोधन केन्द्रको अभाव हुनु । ६. प्राकृतिक प्रकोप तथा छाडा पहुचौपाया तथा जंगली जनावरको आक्रमण ।	१. कृषिमा व्यवसायीककरणको लागी खाद्यान्न वाली, तेलहन, दलहन वाली, तरकारी वाली, मसला वाली, फलफूल वाली, जडीबुटी जस्ता कृषि उपजहरुको अधिक मात्रामा उत्पादन गरी दिगो रुपमा खाद्य सुरक्षा कायम गरी निर्यात गर्न सकिने । २. ताजा तरकारी तथा विउ उत्पादनमा बृद्धि गरी कृषि जन्य उद्योगहरुको विकास भै रोजगारीको श्रृजना गर्न सकिने ।

७. खुल्ला सिमाना तथा कृषकको आर्थीक अवस्था कमजोर हुनु । ८. सिंचाईको प्रसस्त सुबिधाको कमि हुनु । ९. कृषकहरुमा उन्नत प्रबिधीको प्रयोगमा कमी १०. बालीनालीमा रोग र किराको प्रकोप बढदै जानु । ११. कृषि क्षेत्रमा युवाको आकषण कम हुनु ।	३. कृषिमा यान्त्रिकरणको बृद्धि गरी उत्पादन लागत न्युनिकरण गदै बढी भन्दा बढी नाफामुलक पेशाको रुपमक विकास गर्न सकिने । ४. वन जंगलको श्रोत बढी भएको क्षेत्रमा रहेका कृषकहरुलाई पशुपालन ,जैविक खेती, माहुरी पालन , माछापालन , च्याउ खेती तथा फलफूल खेतिको विस्तार गर्न सकिने । ५. साना सिंचाई योजना विकास हुने । ६. बेमौसमि तरकारी उत्पादन र बजार ब्यबस्थापन गरि आय बृद्धि हुने । ७. कृषिवनको विकास गरि आम्दानीको स्तर बढाउन सकिने । ८. कृषक समुह परिचालनको माध्यमबाट चेतना अभिबृद्धि गरि सामाजिक न्यायको विस्तार गर्न सकिने

४. नारा,सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति :

४.१ नारा :

कृषि उत्पादनमा वृद्धि गाउँपालिकाको समृद्धि

४.२ सोच :

गाउँपालिकामा खाद्य सम्प्रभुता र खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको प्रत्याभूति ।

४.३ लक्ष्य :

दिगो र व्यवसायिक कृषि विकास द्धारा कृषि क्षेत्रलाई प्रतिस्पर्धी बनाई उत्पादीत कृषि वस्तु निर्यात गर्ने ।

४.४ उद्देश्यहरु :

कृषि पेशालाई मर्यादित र सम्मानजनक बनाई ब्यबसायिक उत्पादनमा जोड दिदै पालिलाई उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी कृषि उपजमा आत्मनिर्भर उन्मुख बनाउने ।

१. कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि गरी कृषि उपजको निर्यात गर्ने ।

२. कृषिमा आधारित उद्योगको विकास गरी रोजगारी र आम्दानी बृद्धि गर्ने

३. प्राकृतिक श्रोत वातावरण र जैविक विभिधताको संरक्षण सर्म्वधन एवंम सदुपयोग गर्ने ।

४.५ रणनीति तथा कार्यनीति :

रणनीति	कार्यनीति
१.आधुनिक प्रविधिको विस्तार तथा प्रसार	१. समूह गठन तथा विस्तारमा जोड दिइनेछ । २. कृषकहरुलाई विभिन्न बाली वस्तुहरुमा आधुनिक कृषि प्रविधि हस्तान्तरणको व्यववस्था गरिनेछ । ३. समूहगत कृषि कार्यक्रमहरलाई प्रभावकारी बनाउदै प्ाथामिकता दिइने छ ।

२. कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व वृद्धि गर्न शिक्षा र प्रसार पद्धतिलाई एकिकृत गर्दै प्रभावकारी बनाउने र गुणस्तरीय उत्पादन सामाग्री तथा सेवाको उपलब्धताको सुनिश्चितता गर्ने ।	१. सबै वडाहरुमा आवश्यकताका रसायनिक मल विक्रि वितरणको व्यवस्थामा कृषि सहकारीहरुलाई प्रोत्साहन गरिने छ । २. बीउ विजन क्षेत्रको दीर्घकालिन सोचले परिलक्षित गरे अनुरुप कृषक तथा कृषक समुहहरुको क्षमता अभिवृद्धि बाट उन्नत जातको बीउ विकास गरी बालीहरुको बीउ प्रतिस्थापन दरमा उल्लेखित वृद्धि गर्दै पालिकालाई उन्नत बीउलाई आत्म निर्भर उन्मुख बनाइने छ । ३. कृषिको व्यवसायिकरणका लागी भूमिको उपलब्धताको सुनिश्चितता गरिनुका साथै करार, समूह वा सहकारी खेतीका लागी एकिकृत भूमि व्यवस्था प्रणालीमा प्रोत्साहन गरीने छ । ४. पालिका भित्र उत्पादन भएका खाद्यान्नहरुको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न तथा प्रतिएकाई प्रतिफल अभिवृद्धि गर्न उत्पादनोपरान्त भण्डारण, प्रशोधन तथा मुल्य अभिवृद्धिका कार्यक्रम संचालन गरीने छ । ५. समग्र कृषि क्षेत्रको तथ्यांक संकलन, विश्लेशण तथा प्रकाशन अध्यावधिक गरीने छ ।
३.कृषिमा निजी क्षेत्रको लगानी वृद्धिको उचित वातावरण सिर्जना गर्न निति तथा संरचनागत सुधारमा सहयोग तथा सहजिकरण गर्ने ।	१. पालिकाको कृषि निति बनाईने छ । २. कृषि बजार संचालनमा कृषि समुह र सहकारीलाई संलग्न गर्ने विषयमा प्राथामिकता दिइने छ । ३. कृषि जन्य वस्तुको उत्पादन र उत्पादित बस्तुको निर्यातलाई प्रात्साहित गरीने छ । ४. कृषि क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गर्न सहुलियत पूर्ण दरमा कर्जा लगानी गरीने छ । ५. कृषि उत्पादनको उपभोग बढाउन र उत्पादनको संरक्षण प्रदान गरीने छ । साथै मुख्य बाली र वस्तुमा न्यूनतम समर्थन मूल्य तोकी कार्यान्वयन गरीने छ । ६. कृषि उत्पादन प्रशोधन, भण्डारण तथा बजारीकरणमा सहयोग गरीने छ । साथै कृषि बीमालाई प्रात्साहन गरीने छ ।
४.कृषि पूर्वाधार तथा उद्यमशीलताको विकास तथा खाद्य स्वच्छता गुणस्तर अभिवृद्धि गर्दै प्रतिर्स्पधात्मक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	१. यन्त्र उपकरण एंव प्रविधिहरुलाई मुख्य आधार मानी कृषि उत्पादन एंव युवा लक्षित रोजगारीको विकास गरीने छ । २. कृषकको परिभाषा गरी कृषक परिचय पत्रको व्यवस्थामा जोड दिइने छ । ३. प्रत्येक वडा क्षेत्रमा संभाव्यताका आधारमा विभिन्न बाली वस्तुमा पकेट क्षेत्र घोषणा गरी कार्यान्वयनमा लगिने छ । ४. सिंचाई तथा कृषि पूर्वाधारको विकास तथा विस्तार गरीने छ । ५. कृषि प्रविधिको विस्तारमा एकिकृत एंव आधुनिक सूचना प्रविधिको अधिकतम प्रयोग गरीने छ ।

५.सम्भाव्यताको आधारमा उत्पादनशिल कृषकहरुको प्राविधिक, व्यवसायिक तथा संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरी बजारकिरणलाई नाफामूलक बनाउने ।	१. एक वडा एक कृषि प्राविधिकको व्यवस्था गरी कृषकहरुलाई आवश्यक पर्ने उत्पादन सामाग्री र सेवा उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरीने छ । २. सामुहिक तथा सहकारी खेती प्रणाली र पर्यटनीय तथा वातावरण मैत्री कृषि प्रणालीलाई प्रात्साहन गरीने छ । ३. मूल्य शृंखलाका उत्पादन एंव कृषि भण्डारणको लागि संघ र प्रदेशबाट लगानीको सुनिश्चिततामा पहल गरीने छ । ४. कृषि उत्पादन क्षेत्रको अतिरिक्त श्रम शक्ति लाई कृषि तथा गैर कृषि जन्य उद्योगमा परिचालन गरी रोजगारीको सृजना गरीने छ । ५. बाझो जग्गालाई निरुत्साहित गरी उत्पादकत्व वृद्धिका लागी सदुपयोगको सिद्धान्त अनुसार बहुउपयोगी एंव कृषि वन प्रणालीको प्रवद्धर्न गरीने छ । ६. समुचित सदुपयोगको सिद्धान्त बमोजिम वडा कार्यालयको समन्वयमा नदी किनारा र राजमार्ग किनाराका क्षेत्रहरुमा फलफूल तथा अन्य उपयुक्त बालीको खेती प्रवर्द्धन गरिनेछ । ७. कृषि जन्य उपजहरुको व्यपार प्रवद्धर्न एंव विषादी जन्य पदार्थको प्रयोगको नियमन तथा अनुगमनको व्यवस्था मिलाईने छ ।
६.जलवायु परिवर्तन र प्रकोप बाट पर्ने नकारात्मक असर न्यूनीकरण गर्दै जलवायु अनुकूलन तथा उत्थानशील प्राङ्गारिक लगायतका कृषि प्राविधिको विकास र विस्तार गर्ने ।	१. प्राङ्गारिक खेतीका सम्बावित वस्तु र क्षेत्रहरुको पहिचान एंव उत्पादन वृद्धि गरी प्ाङ्गारिक खेतीमा जोड गरिने छ । २. लोपोन्मुख बीउ विजन र कृषि जैविक विविधतामा समुदायको अग्रसरतालाई प्रात्साहन गरीने छ । ३. प्राङ्गारिक खेती प्रवद्धर्नका लागी प्राङ्गारिक मलको प्रयोगलाई विस्तार गर्न जोड दिईने छ ।

५. अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्य सम्ममा परिमाणात्मक लक्ष्य हासिल भई गाउँपालिकामा कृषि उत्पादनमा बृद्धि भइ समृद्ध गाउँपालिका हुन सघाउ पुगेको हुनेछ ।

४.१.२ पशुपन्छी विकास

१. पृष्टभूमी :–

ओमसतिया गाउंपालिकाका अधिकांश स्थानिय कृषकहरुले मुलत कृषि, पशु पंक्षी तथा मत्स्य पालन पेशामा आधारित रही आर्थिक कृयाकलाप गरी अधिकांश कृषकहरु परम्परागत तथा निर्वाहमुखि पशु पालन प्रणाली अपनाउंदै आएको अवस्थामा देश नयां संरचनामा जानु पुर्व तत्कालिन साविकको जिल्ला पशु सेवा कार्यालय मार्फत पनि पशु विकास तथा पशु स्वास्थय सम्बन्धि विभिन्न प्रकारका आधुनिक पशु पालन तथा पशु स्वास्थ्य सम्बन्धि विभिन्न आधुनिक प्रविधिका कार्यकमहरु हुंदै आएको र कृषकको यस

पेशा सम्बन्धि सुधारका अवस्थाहरुलाई कृषकस्तर सम्म पुरयाएर कृषकको आधुनिक पशु पालन पद्धतिको किसकमा सुधार भएको अवस्थाको विषयमा नकार्न मिल्ने स्थान त पक्कै पनि रहेन । हाल देशमा लोकतान्त्रिक गणतन्त अन्तर्गत देशको सम्पूर्ण शासकिय तथा प्रशासनिक संरचनाको परिवर्तनपछि स्थानिय तहको द्रुत विकासमा ओमसतिया गा.पा.अन्तर्गत पशु सेवा शाखाको भुमिका पनि महत्वपूण पाटोको रुपमा रहेको हुंदा पशु विकास क्षेत्रमा फड्को मार्नु पर्नेमा कुनै दूई मत हुनै सक्दैन ।

यस स्थानिय तहका कृषकहरुको आर्थिक अवस्था सुधार गर्ने र कृषकको जिविको पार्जन गर्ने मुख्य आधार कृषि र पश पक्षी तथा मत्स्य पालनै रहेकोले अव स्थानिय तहले कृषकहरुलाई निर्वमुखि व्यवसायबट व्यवसायित्ता तर्फ उन्मुख गराउदै जलबायु परिवर्तका असरहरुको न्युनिकरण गरि बाताबरण संरक्षणका साथै पर्यावरणिय सन्तुलनको व्यवस्थापनलाई विचार पुरयाई पशु पशुजन्य उत्पादन जस्तै दुध, फुल, मासु र माछाको स्वस्थ उत्पादन गरि देशको बढी रहेको जनसख्यालाई र मातृ शिशु पोषण तथा मानव खाध सुरक्षाका निमित्त कृषि,पशु को महत्व बहुतै रहेकोले यस व्यवसाय प्रति कृषकहरुलाई आकर्षित गर्नु र जिवनस्तर उकास्ने प्रमुख क्षेत्रको रुपमा विकास गर्नु अपरिहार्य हुन्छ। यसका लागि कृषकहरुले विशेषत पशुको हकमा लागत मूल्य घटाउनको लागि विशेषत घांसमा आधारित पशु पालन व्यवसाय अपनाउंदै र बजार पवर्द्धनलाई विशेष विचार दिदै कार्यकम अगाडी बढाउन सकिन्छ। पशु विकासलाई अगाडी बढाउन नश्ल सुधार, पशु पालन व्यवस्थापन पशु आहार तथा पशु स्वास्थ व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित गर्दै लानु ओमसतिया गाउपालिका लगायत पशु सेवा शाखा र लाभान्वित कृषक बर्गहरु ल्गायत अन्य ईच्छु कृषक दाजुभाइ तथा दिदि बहिनीहरुलाइ सहभागी गराई एक भएर लाग्नु पर्ने देखीन्छ ।

२. प्रमुख समस्याहरुः-

क) बिभिन्न संक्रामक रोगहरुका कारण पशु पंक्षीको मृत्यु दरमा वृदि ।

ख) आधुनिक पशुपालन पदतीमा कृषक वर्गमा जनचेतनाको कमी ।

ग) उत्पादित बस्तुहरु को संगठित वजारिकरंण हुन नसक्नु ।

३) चुनैतिहरु तथा अवसरहरुः-

चुनैति	अवसर
पशु पन्छीको संक्रामक रोगहरु नियन्त्रण गर्न समयमा भ्याक्सिन उपलब्ध हुन नसक्नु ।	सम्बन्धित निकाय संग समन्वय गरि पशु उपचार तथा खोप कार्यलाई तिब्रता
उत्पादित बस्तुहरु को संगठित वजारिकरंण हुन नसक्नु	उचित स्थानमा कृषि हाटबजार तथा पशु संकलन केन्द्रको स्थापाना ।
कृषक वर्गको लागि कृषि व्यवसाय संञ्चालनका लागि सुलब कार्जाको व्यवस्था प्रयाप्त मात्रामा नहुनु ।	संबन्धित बित्तिय संघ सस्था संग समन्वय गरी सुलब कर्जाको लागि सहजिकरण गर्ने
प्रयाप्त पशु आहारा को उपल्बधतामा कमी ।	उन्नत जातका हरियो घासँ को विउ तितरण मा जोड दिने तथा घासँ को स्रोत केन्द्रको स्थापाना ।
उतपादन लागत मा वृदि ।	हरियो घासँ पालन मा आधारीत पशुपालन गर्नेमा जोड दिने ।
कृषि तथा पशु पन्छी पालन व्यवसाय लाई	जनचेतना तथा क्षमता अविवृदिका कार्यक्रम

सम्मानित पेशाको रुपमा स्विकार गर्न नसक्नु ।	संञ्चालन गर्ने ।
युवा जगत बैदेशिक रोजगार तर्फ अगरसर	पशु पंन्छी व्यवसायमा युवा हरुलाई आकर्षित गर्न सकिने खालका कार्यक्रम हरु संञ्चालन गर्ने ।

४. सोच,लक्ष्य,उदेश्य, रणनिति तथा कार्यनीतीः

४.१ सोचः पशु पन्छी तथा मत्स्य पालन मा वृदी ओमसतिया गाउँपालोका को संमृदि ।

४.२ लक्ष्यः क) १ घर १ उन्नत पशुपालन पदति को विकास।

ख)उन्नत पशु पालन तथा मत्स्य पालन गरी दुध फुल तथा मासु उत्पादन मा वृदी ।

४.३ उदेश्यः

क) गरिवि न्युनिकरण तथा उत्पादनमा वृदी।

ख) आर्थिक वृदि गरि जिविको पार्जनमा जोड ।

ग) व्यवसायिक पशुपालन मार्फत रोजगार को सिर्जना गर्ने ।

घ) मानव स्वास्थ्य लाई आवश्यक पर्ने पोषण पुर्ति को लागि सहयोग गर्ने ।

ङ) बैदेशिक आयात लाई प्रतिस्थापन गरि समग्र देश लाई नै दुध,फुल र मासु मा आत्मनिर्भर बनाउनको लागि सहयोग गर्ने ।

४.४ रणनीती तथा कार्यनीतीः

रणनीती	कार्यानिति
संघ र प्रदेश संग समन्वय	विभिन्न तालिम गोष्ठी संञ्चालन गरी क्षमता अभिवृदी गर्ने
सहुलियत ऋण प्रवाहा	सम्बन्धीत शाखा गा.पा र वित्तिय संग सस्थासंग समन्वयमा ऋण प्रवाह
कृषक सहभागिता	विमा कम्पनिहरु संग समन्वय गरी पशु विमा कार्य लाई तिब्रता
पशु पन्छी तथा मत्स्य पालनमा विमा कार्यलाई तिवर्ता	अल्पकालिन तथा मध्यालिन अवधिका आवश्यकतामा आधारीत अयआर्जन तथा जिविको पार्जन कार्यक्रम संञ्चालन गर्ने
जिविको पार्जनको लागि आय आर्जनका अबसरहरु सृजना गर्ने	

४.१.३ खाद्य सुरक्षा तथा पोषण

दिगो विकास लक्ष्यमा उल्लेख भएको भोकमरीको अन्त्य गर्ने, खाद्य सुरक्षा तथा पोषणमा सुधार गर्ने जस्ता विषय उल्लेख भएको छ । यस गाउँपालिकाको वहुसंख्यक स्थानीय जनताको जीवीकोपार्जनको मुख्य आधार कृषि भएकोले खाद्य सरक्षामा सवल रहेको छ ।

खाद्यान्न बाली :

खाद्यान्न बाली कृषि उत्पादनको एक महत्वपूर्ण अंश हो । खाद्यान्न बाली अन्तर्गत धान, गहुं, मकै, कोदो र जौ पर्दछ । यो बालीको उत्पादकत्व मौद्रिक मुल्यको दृष्टिले अन्य बाली भन्दा कम रहेको पाइन्छ तापनि यो वाली मानिसको लागि नभै नहुने आहार भएकोले यसको दिगो विकास गर्न सकेमा पालिका अत्मनिर्भर भई चाहेको विकास गर्न सक्दछ ।

नगदे बाली :

नगदे बाली मौद्रिक मुल्यको दृष्टिले सजिलै व्यवसायीकरण गर्न सकिने लाभप्रद व्यवसाय हो । नगदे बाली अन्तर्गत दलहन, तेलहन, आलु, सुर्ति र उखु पर्दछ । यसले नेपालको कृषि क्षेत्रको विकास र विस्तार गरी कृषि जन्य उद्योगको विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दै आएको छ । किनभने यो बाली सामान्यतयाः औद्योगिक उत्पादनका साधनको रुपमा प्रयोग गरिन्छ ।

फलफूल तथा तरकारीको उत्पादन स्थिति

मानिसका लागि नभई नहुने आहारहरु मध्ये फलफूल तथा तरकारी महत्वपूर्ण पौष्टिक युक्त आहार हो । सामान्तया प्रत्येक मानिस फलफूल तथा तरकारीको उपभोग गर्दछन् । तसर्थ जनसंख्याको विकाससँगै फलफूल तथा तरकारीको उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्नु पर्ने हुन्छ । लागत लाभको दृष्टिले यो एक लाभदायक कृषि व्यवसाय हो ।

फलफूल : फलफुल खेती गर्दा सुरुमा लगानी बढी लाग्ने, फलदिन बढी समय लाग्ने भएतापनि फल दिन थाले पछि कम लगानीबाट बढी प्रतिफल लिन सकिन्छ । जमीनको धरातलीय स्वरुप, वातावरण अनुसार आँप, लिचि, आदी फलफुल खेती गरिनेछ ।

४.१.४ सिँचाई

४.१.५ भूमी व्यवस्था

नेपालको संविधान तथा कानूनमा व्यवस्था भएको सम्पत्तिको हक, खाद्य सुरक्षा तथा सम्प्रभुताको हक आदिको आधारमा यस नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण जमीनको दिगो व्यवस्थापन गर्न आबस्यक रहेको छ । भूमिको समुचित उपयोग सुनिश्चि गर्न स्थानीय जनताको स्वामित्व रहेको जमीन र सार्वजनीक जमीनको पारदर्शिता, जवाफदेहिता, विद्यमान ऐन, नियमका आधारमा नगरपालिकाले जनताको भावना, जमीनको उत्पादन तथा उत्पादकत्वको सम्भावना, दिगो उपयोगको सम्भावनालाई ध्यानमा राखी जमीनको प्रभावकारी परिचालन गर्न आबस्यक देखिन्छ ।

४.१.६ जलस्रोत

नदीकटानको समस्या समाधानमा विशेष ध्यान दिइनेछ ।

४.१.७ वन तथा वनस्पति सम्पदा

वन मानिसको सामाजिक तथा आर्थिक विकास एक महत्वपूर्ण पक्ष हो । मानिसका लागि आबस्यक पर्ने अक्सिजन, बासस्थानका लागि काठ, वालीका लागि मल, भूक्ष्यय नियन्त्रण, जमिनमा पानीको सञ्चय तथा पानि पार्न, मनोरञ्जन आदिका लागि वनको महत्वपूर्ण स्थान रहेको छ । वनबाट उत्पादीत बस्तु बिकी गरेर प्रसस्त आय आर्जन गर्न सकिन्छ । वातावरण भूमण्डलमा रहेका जीव तथा निर्जिव वस्तुलाई नकारात्मक असर नपर्ने गरी सन्तुलनमा राखी राख्नका लागि आबस्यक पर्दछ ।

१. पृष्ठभुमीः

नेपाल सरकारको वन तथा वातावरण सम्बन्धि नीति तथा स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसारको कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने, वन सम्बन्धि जनचेतना अभिवृद्धि गराउनका लागि वनको महत्व तथा आवश्यकता बारे प्रचार प्रसार गर्ने र वन व्यवस्थापनको लागि आवश्यक प्रविधि उपभोक्ता स्तरमा हस्तान्तरण गर्ने, वन पैदावरको चोरी निकासी, वन्यजन्तुको चोरी शिकारी, वन अतिक्रमण तथा अन्य प्रतिबन्धित कार्यहरुलाई व्यापक जनसहभागिता जुटाई नियन्त्रण गरी वन सम्पदाको संरक्षण गरिनेछ ।

४.२ उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति र पर्यटन

४.२.१ उद्योग

उद्योग आर्थिक विकासको महत्वपूर्ण आधारस्तम्भ हो । नेपालको औद्योगिक उत्पादन तथा रोजगारीमा अधिकांश हिस्सा साना तथा घरेलु उद्योगको रहेको छ । तर नेपालीजनतामा पर्याप्त मात्रामा उद्योग क्षेत्रमा लाग्ने प्रबृत्तिको विकास हुन सकेको छैन ।

स्थानीय तहले स्थानीय जनतालाई उद्यमशील बनाई घरेलु, साना तथा मझौला उद्योगको विकास र विस्तारमा संलग्न गराएर नगरपालिकाको आर्थिक विकासलाई गतीशील बनाउन सक्दछ । उद्योगको विकासले रोजगारीको अवसरमा बृद्धि हुनुका साथै स्थानीय स्रोत साधनको उच्चतम परिचालन हुन सक्दछ ।

कुनै निश्चित अर्थतन्त्रभित्र कुल गार्हस्थ उत्पादनमा उत्पादनशील उद्योग (Manufacturing Industries) को योगदान केवल १० प्रतिशतमात्र छ भने यसले लगभग ३ प्रतिशतमात्र रोजगारी प्रदान गरेको मानिन्छ ।

१.उद्योग तथा वाणिज्य

पृष्ठभुमिः

यस ओमसतिया गाउँपालिका वुट्वल तथा भैरहवा जस्ता तिव्र आर्थिक तथा औद्योगिक विकाश गरिरहेका ठुला शहरको विचमा अवस्थित गाउँपालिका भएको कारण यहाँ औद्योगिक तथा वाणिज्य क्षेत्रको प्रचुर संभावना रहेको गाउँपालिका हो। भौगोलिक रुपमा रुपमा सुगम हुनु बिभिन्न पुर्वाधारको निर्माण हुदैजानु ले पनि उद्योग तथा वाणिज्य क्षेत्रमा तिव्र विकाश सक्दछ।स्थानिय स्रोत साधनको प्रयोग, रोजगारिको सिर्जना गर्दै दिगो र फराकिलो आर्थिक विकाश गर्न उद्योग तथा वाणिज्य क्षेत्रले ठुलो योगदान गर्दछ।यसका साथै औद्योगिक तथा वाणिज्य क्षेत्रमा निजि लगानिलाई आकर्षित गर्दै आर्थिक क्रियाकलापमा टेवा पुग्ने अपेक्षा राखिएको छ।

प्रमुख समस्याः

- लगानी मैत्री वातावरण नहुनु, उद्योग तथा वाणिज्य सम्बन्धि क्षेत्रमा भौतिक पुर्वाधार तथा अन्य अत्यावश्यक सुविधाको अभाव रहनु,
- छुट्टै औद्योगिक क्षेत्र तथा औद्योगिक ग्रामको निर्माणको लागि स्थानिय ऐन, कानुन तथा नीतिको तर्जुमा हुन नसक्नु र औद्योगिक क्षेत्र तथा औद्योगिक ग्राम निर्माणको लागी जग्गा छनोट तथा प्राप्ति हुन नसक्नु,

- औद्योगिक व्यवसाय तथा व्यापारिक क्रियाकलापहरु आयातमा निर्भर हुनु तथा निर्यात मैत्री हुननसक्नु , तथा निजि क्षेत्रलाई आकर्षण गर्न नसकिनु
- स्थानिय उत्पादन तथा कृषिमा आधारित औद्योगिक तथा व्यापारिक क्रियाकलापहरू संचालन हुन नसक्नु,
- औद्योगिक तथा व्यापारिक क्षेत्रमा सार्वजनिक नीजि साझेदारी लगानीको अभाव रहनु,

चुनौतीः

- लगानी मैत्रि वातावरणको सिर्जना गर्नु, उद्योग तथा वाणिज्य सम्बन्धि क्षेत्रमा भौतिक पुर्वाधार तथा अन्य अत्यावश्यक सुविधाको निर्माण गर्नु,
- छुट्टै औद्योगिक क्षेत्र तथा औद्योगिक ग्रामको निर्माणको लागि स्थानिय ऐन, कानुन तथा नीतिको तर्जुमा गर्नु र औद्योगिक क्षेत्र तथा औद्योगिक ग्राम निर्माणको लागी जग्गा छनोट तथा प्राप्ति गर्नु,
- औद्योगिक व्यवसाय तथा व्यापारिक क्रियाकलापहरु आयातमा निर्भर हुनु तथा निर्यात मैत्री बनाउनु , तथा निजि क्षेत्रलाई आकर्षण गर्नु,
- स्थानिय उत्पादन तथा कृषिमा आधारित औद्योगिक तथा व्यापारिक क्रियाकलापहरू संचालन गर्नु
- औद्योगिक तथा व्यापारिक क्षेत्रमा सार्वजनिक नीजि साझेदारी लगानीको सिर्जना गर्नु,

अवसरः

- वुट्वल तथा भैरहवा जस्ता तिव्र रुपमा औद्योगिक तथा वाणिज्यको क्षेत्रमा विकास गरिरहेका शहरको विचमा ओमसतिया गाउँपालिका रहनु र निरन्तर रुपमा निजि लगानि कर्ताहरुको यस क्षेत्रमा चासो रहनु,
- गाउँपलिका भित्रमा तिव्र रुपमा भौतिक पुर्वाधारका क्रियाकलापहरु संचालन हुनु तथा उद्योग तथा व्यापारका लागी आवश्यक पर्ने सडक तथा विद्युत लगायत अन्य सुविधाको पर्याप्तता हुनु,
- उद्योग तथा व्यवसायका क्षेत्रमा निजि लगानिकर्ताको आकर्षण बढ्दै जानु,स्थानिय जनता पनि स्थानिय स्रोत साधन, पूँजी तथा स्थानिय उत्पादनमा आधारित औद्योगिक तथा व्यापारिक क्रियाकलापमा आकर्षित हुनु,
- औद्योगिक तथा वाणिज्य क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने श्रमिक, दक्ष जनशक्तिको उपलब्धता हुनु पनि ओमसतिया गाउँपालिकाको औद्योगिक तथा वाणिज्य क्षेत्रको लागी तत्कालिन अवसर हुन।

सोंचः

- ओमसतियाको समृद्धिको लागी लगानिमैत्रि,रोजगारि मुलक उच्च प्रतिफलयुक्त औद्योगिक तथा व्यापारिक क्षेत्रको विकाश,।

लक्ष्यः

- औद्योगिक तथा व्यापारिक क्रियाकलापमार्फत ओमसतिया गाउँपालिकाको अर्थतन्त्रमा योगदान पुर्याउने।

उद्देश्यः

- औद्योगिक तथा व्यापारिक क्षेत्रको विकास र विस्तार मार्फत ओमसतिया गाउँपालिकाको कुल ग्राहस्थ उत्पादन बढाउने।
- उद्योगको उत्पादन तथा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता वृद्धि गरी निर्यातमा प्रवर्धन र आयात प्रतिस्थापन गर्ने
- लगानीमैत्रि वातावरणको सिर्जना गरी उद्योग क्षेत्रमा स्वदेशि तथा विदेशी लगानी बढाउँदै रोजगारी सिर्जना गर्ने।

रणनीति तथा कार्यनीतिः

रणनीति	कार्यनीती
औद्योगिक क्षेत्रको विकासको लागी नितिगत कानुनी र संस्थागत सुधार गर्ने	१.औद्योगिक क्षेत्रको सुधारको लागी नितिगत तथा संस्थागत सुधार गरिनेछ। २.उद्योग तथा लगानि सम्बन्धि नितिलाई समसामयिक बनाउँदै आवश्यकता अनुसार कानुन तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। ३.उद्योग व्यवसाय स्थापना र संञ्चालनको लागि प्रणालिगत सुधार गरिनेछ। ४.गरिबि निवारणको लागी लघु उद्यमको संचालन तथा व्यवस्थापन गरिनेछ।
लगानी मैत्री वातावरण तयार गर्न प्रविधिको प्रयोग तथा औद्योगिक तथा वाणिज्य सम्बन्धि पुर्वाधार विकाश गर्ने	१औद्योगिक क्षेत्रमा आवश्यक भौतिक पुर्वाधार निर्माण गर्न निजि क्षेत्र सँग साझेदारी गरिनेछ। २.स्थानिय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगको विकाश र पुर्वाधार निर्माणमा सहयोग र सहजिकरण गरिनेछ। ३.वैदेशिक रोजगारीमा गएका ओमसतिया वासी र गैरआवासिय ओमसतियावासी नेपालिको ज्ञान,सीप ,पुँजी र प्रविधिको प्रयोग गरी औद्योगिक तथा व्यापारिक क्षेत्रको विकाश गरिनेछ। ४.औद्योगिक क्षेत्र र औद्योगिक ग्रामको स्थापना र विकाशको लागी विशेष पहल गरिनेछ।
उद्योग तथा वाणिज्य क्षेत्रलाई अन्य उत्पादन मुलक क्षेत्रको अन्तर्सम्बन्धको आधारमा विकाश र विस्तार गर्ने	१.उद्योगलाई कृषि,पर्यटन शिक्षा, स्वास्थ्य तथा अन्य उद्यमशिल क्षेत्र सँग आवद्ध गर्ने गरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। २. वातावरण मैत्रि कृषिमा आधारित उद्योग तथा वाणिज्य क्षेत्रको स्थापनामा जोड दिईनेछ।

४.२.४ पर्यटन

नेपालको आर्थिक विकासका विभिन्न क्षेत्रहरुमध्ये पर्यटन एक महत्वपूर्ण क्षेत्र हो । आफूसँग भएको भौतिक तथा प्राकृतिक सम्पदा, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, आफ्नो सामाजिक, भाषीक, साँस्कृतिक जीवन पद्दति आदि सम्बन्धी विषयबारे अरुलाई जानकारी गराई ती स्थानहरुमा भ्रमण गराई आय आर्जन गर्न सकिने व्यवसाय पर्यटन उद्योग हो ।

अध्याय ५

सामाजिक क्षेत्र

५.१ पृष्ठभूमी

सामाजिक क्षेत्र मुलत: मानिसको कार्यक्षमताको स्थिति संग सम्बन्धित विषय हो । यस क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्न सामाजिक विकासको पूर्वाधार हुन आबस्यक हुन्छ । मानिसको ज्ञान तथा चेतना, सवलता तथा क्षमता अभिवृद्धि गरी कार्यक्षमता बढाउन चाहिने शिक्षा, स्वास्थ्य, विकासमा समावेसीकरण, खेलकूद आदिको सुबिधा वा सो मा सर्वसाधारणको पहुंच पुग्ने भौतिक वस्तु स्कूल, स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने भवन, खेल मैदान वा सामाग्रीको निर्माण गर्न आबस्यक हुन्छ । ती भौतिक वस्तुको निर्माणले मानिसलाई उक्त सेवाहरु लिनका लागि अवसर प्रदान गर्दछ । मानिसलाई उपलबध गराइने शिक्षा तथा स्वस्थताका साथै स्फूर्तिबाट उत्पादनशील क्षमतामा अभिवृद्धि हुन गै उत्पादकत्व वृद्धि हुने हुनाले मानिसलाई संमृद्धशाली बनाउन सघाउ पुऱ्याउँदछ ।

५.२ शिक्षा

१. पृष्ठभूमी

शिक्षा मानिसको परिदृष्टिको ज्योति हो । यसले मानिसको चेतनालाई अभिवृद्धि गराई लिपिवद्धरुपमा भविस्यमा चाहेको स्थिति पहिचान गर्न सघाउ पुऱ्याउँदछ । तसर्थ शिक्षा एक महत्वपूर्ण सामाजिक विकासको पूर्वाधार हो । शिक्षालाई राष्ट्रले अनिवार्य सामाजिक पूर्वाधारको रुपमा लिएकोले सबैका लागि शिक्षा भन्ने नारालाई कायार्थमा परिवर्तन गर्न स्थानीय तहको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । शिक्षाको गुणात्मक विकासका लागि उपर्युक्त शैक्षिक वातावरण आवश्यक पर्दछ । त्यस्तो वातावरण निर्माणका लागि आवश्यक पर्ने मुख्य तत्वहरुमा उपर्युक्त भौतिक पूर्वाधार, क्षमतावान शिक्षक/शिक्षिका, शिक्षण संस्थाको सर्वसुलभता, उपयुक्त शैक्षिक नीति तथा कार्यक्रमका साथै प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, कक्षागत विद्यार्थी-शिक्षक/शिक्षिका अनुपात, विद्यार्थीको भर्ना स्थिति आदि पर्दछन् ।

नेपालमा शिक्षालाई औपचारिक र अनौपचारिक शिक्षा गरी मूलत: दुई भागमा विभाजन गरिएको छ । औपचारिक शिक्षा अन्तर्गत तहगत कक्षा सञ्चालन विधि पर्दछ भने अनौपचारिक शिक्षा अन्तर्गत सामान्य लेखपढ गर्न सक्ने बनाई सूचनाको आदान प्रदान गर्न सक्ने साक्षर नागरीक बनाउने विधि पर्दछ । औपचारिक शिक्षालाई विद्यालय शिक्षा र उच्च शिक्षा गरी दुई भागमा विभाजन गरिएको छ ।

(१) विद्यालय शिक्षा : विद्यालय तहको शिक्षालाई प्राथमिक, माध्यमिक र उच्च माध्यमिक तह गरी विभाजन गरिएको छ । कक्षा १ देखि ८ सम्मलाई प्राथमिक तह, कक्षा ९ देखि १० सम्मलाई माध्यमिक र कक्षा ११ देखि १२ सम्मलाई उच्च माध्यमिक शिक्षामा विभाजन गरिएको छ । जसलाई विद्यालय तहको शिक्षा भनिन्छ ।

(२) उच्च शिक्षा : उच्च शिक्षालाई स्नातक तह, स्नातकोत्तर तह, विद्यावारिधी गरी विभाजन गरिएको छ ।

"हाम्रा शिक्षक राम्रा शिक्षक

हाम्रा स्कुल राम्रा स्कुल"

मुल नाराका साथ ओमसतिया गाउँ पालिकाले शैक्षिक सत्र २०७५ देखि अंग्रेजी माध्यममा निशुल्लक पढाई शुरु गरी हाल कक्षा ३ सम्म (सबै सामुदायिक र धार्मिक विद्यालयमा पुर्‍याएको छ । ग्रामिण क्षेत्र र निम्न आय भएका जनताको अंग्रजी पठाउने मोलाई ध्यानमा राखी सुरु गरिएतापनि विविध कारणवस आशातित उपलब्धी हासिल हुन सकिरहेको छैन । कक्षा १२ संचालित विद्यालय मा पनि साधारण विषयको पढाई भएकोले जिवनमुखी शिक्षा हुन सकेन । यद्यपी अंग्रेजी माध्यमको निशुल्क पाठ्यपुस्तक १८ जना गा.पा. शिक्षक र कक्षा ११/१२ को पढाईको सम्पुर्ण लागत खर्च गा.पाले व्यहोरी राखेको छ। तर लागत साझेदारी नहुदाँ जनतामा अपनत्वको भावना जागृत भएन र परिणा अपेक्षाकृत आउन सकेत । गा.पाको भौगोलिक बनावट पनि शैक्षिक स्तर कम गर्नमा एउटा कारण हो भने जनजाग शिक्षकहरु निम्मेवारी रजवाफदेहिता वफादार हुन नसक्नु शैक्षिक गुणस्तरमा परिवर्तन हुन नसक्नु मुल कारण हुन । यद्यपी जनप्रतिनिधीको चासो र पेशा प्रतिको जवाफदेहिता हुन सक्ने हो भने परिवर्त धेरै टाढा छैन । हालको शैक्षिक अवस्थार गुणस्तर न्युन छ ।

प्रमुख समस्या :

१) जनता शिक्षा प्रतिको मोह र जागरण नहुनु ।
२) राजनितिको केन्द्र विद्यालयलाई सम्झनु ।
३) राम्रो स्कुल हाम्रो स्कुल भन्ने भावना नजाग्नु ।
४) पुराना शिक्षक, दरवन्दी कमी, विषयगत र तहगत शिक्षको अभाव ।
५) शिक्षकहरुमा संघका कर्मचारी हौं कसले के गर्छ भन्ने अहमताले गुणस्तरमा कमी ।
६) प्राविधिक शिक्षाको अभाव ।

चुनौती	अवसर
- अभिभावकहरुमा चेतनाको कमी	- अभिभावक शिक्षा संचालन तहगत र विषयगत शिक्षक को व्यवस्थापन ।
- तहगत र विषयगत शिक्षक को अभाव	- विशेष कार्यक्रम मार्फत भिकाउ, सिकाउ, टिकाउ र विकाउमा समर्पण गर्नु
- विद्यार्थी भिकाउ र टिकाउ सिकाउ र विकाउ जस्ता कुराको बोध नहुनु ।	

सोच :

साक्षर र शिक्षित गाउँपालिका, समृद्ध गाउँबासी

लक्ष्यः

प्राविधिक शिक्षमा जोड दिई रोजगारमुलक जनशक्ति उत्पादन गर्ने ।

उद्देश्य :

सक्षम र सवल प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन गर्न शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार गर्नु ।

रणनिती र कार्यनिती

रणनिती	कार्यनिती
- प्राविधिक शिक्षा संचालन शिक्षक पदपुर्ति गर्ने ।	- कम्तीमा पनि तिन वटा मा.वि.मा उपयुक्त किसिमको प्राविधिक शिक्षा संचालन गरिनेछ ।
- सक्षम शिक्षकको आपुर्ति गर्ने ।	- तहगत र विषयगत शिक्षक व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- सवैको पहुँचमा शिक्षा पुर्‍याउने ।	- ECD कक्षा मा जोड दिइनेछ ।
- नविनतम सिकाइ प्रविधिमा जोड दिने ।	- EGRP कार्यक्रम विषेश जोड दिइनेछ ।
- वालमैत्री अपाङ्गमैत्री , जन मैत्री र छात्रामैत्री विद्यालयको वातावरण सृजनामा जोड दिने ।	- शिक्षक तालिम/तथा प्रविधि युक्त कक्षाकोठाको व्यवस्था गरिनेछ ।
	- पेशाप्रति जवाफदेही बनाइनेछ ।
	-आर्थिक सहयोग/ छात्रबृत्ति जस्ता कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
	- नविनतम प्रविधि बाट सिकाई मा जोड दिइनेछ ।
	मनोदप्रिय वातावरणमा जोड दिइनेछ ।

प्रविधी शिक्षा संचालन गरी आवश्यक जनशक्ति उत्पादन गर्ने र जिविकोपार्जन गर्न सक्ने क्षमताबाट जनशक्ति उत्पादन विशेष जोड दिने

परिमाणात्मक स्थिती - (नबुझेको स्थितीमा यसैसाथ संलग्न लक्ष्यलाई आधार बनाउन सकिने)

क्र. सं.	लक्ष्य अनुसार गन्तब्य र सुचक	ईकाई	आ.व.२०७६।०७७ को स्थिती	आ.व.२०८२।०८३ को लक्ष्य	कै.
	प्राविधिक शिक्षा	३	नभएको	प्राविधिक विद्यालय संचालन	
	शिक्षकको कमी		न्यून	तहगत र विषयगत दरवन्दीमा पूर्णता	

५.३ स्वास्थ्य तथा पोषण

१. पृष्ठभूमीः

स्वास्थ्य मानव विकास सूचकांकको एक महत्वपूर्ण आधार हो । विकास प्रक्रियालाई अगाडि बढाउनको लागि स्वस्थ मानिसको आवश्यकता पर्दछ । मानिसलाई स्वस्थ बनाई राख्नका लागि स्वास्थ्य संस्था, स्वास्थ्य कर्मचारी, स्वास्थ्य पूर्वाधारको आबस्यकता पर्दछ । नेपालको संविधान तथा कानूनले मानिसको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई दिएको छ ।
स्वास्थ्यलाई मानव धन पनि भनिन्छ ।

२. प्रमुख समस्याः

क. स्थानीय तहमा स्वास्थ्य समस्या सम्बोधन गर्न नसक्नु ।
ख. लक्षित वर्ग पहुंच विहिन व्यक्तिहरुलाई सम्बोधन गर्न नसक्नु ।

३. चुनौति तथा अवसरः
समस्या सम्बोधन गर्ने सोंच भएता पनि नीति बनाउन, पूर्वाधार बनाउन, स्वस्थ्य जनशक्ति उपलब्ध गर्न सकेको छैन । तर स्थानीय तहमा आधारभुत स्वास्थ्य अधिकार हुनु ठूलो अवसर हो ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः

गाउँबासीको स्वस्थ्य र पोषणमा सुधार, स्मार्ट गाउँ विकासको आधार ।

४.२ लक्ष्यः

गाउँबासीको स्वस्थ्य र पोषणमा सुधार गरी गाउँविकासमा मूल प्रवाहीकरण, समावेशीकरण, सशक्तिकरण गर्ने ।

४.३ उद्देश्यः

- स्वास्थ्य संस्थाहरुको विकास र विस्तार गर्नु ।
- स्वास्थ्य जनशक्तिको व्यवस्था गर्नु ।
- निशुल्क रुपमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनु ।
- पोषणयुक्त खानाको बारे व्यापक रुपमा प्रचार प्रसार गर्नु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
गापा भित्रका सबै वडामा स्वास्थ्य संस्थाहरुको विकास र विस्तार गर्ने ।	सबै वडामा भवन तथा अन्य भौतिक विकास गरिनेछ । सबै स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य कर्मचारी व्यवस्था गरिनेछ ।
आधारभूत स्वास्थ्य सेवा असहाय गरीब जनतालाई उपलब्ध गराउने ।	असहाय गरीब जनतालाई औषधी तथा अन्य स्वास्थ्य सेवा निशुल्क रुपमा उपलब्ध गराइनेछ ।
गाउँबासीलाई पोषणयुक्त खानाको बारे सुसुचित गर्ने ।	गाउँबासीलाई स्थानीय तहमा उपलब्ध पोषणयुक्त खानाको बारे सुसुचित गरिनेछ ।

४.५ अपेक्षीत उपलब्धीः पालिकाबाट आधारभुत स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध भएको हुनेछ ।

५.४ खानेपानी तथा सरसफाइ

१. पृष्ठभूमीः

सरसफाई स्वास्थ्यको रक्षा गर्ने महत्वपूर्ण विज्ञान हो यसले मानव स्वास्थ्यलाई प्रभाव पार्ने महत्वपूर्ण पक्षहरुका बारे सन्तुलित वातावरण निर्माण गर्न सिकाउँदछ । विश्व स्वास्थ्य संघका अनुसार वातावरण सरसफाई मानिसको शारीरिक विकास, स्वास्थ्य तथा जीवनयापनमा नकारात्मक असर पार्ने तत्वहरुको नियन्त्रण गर्नु हो । त्यस्ता तत्वहरुलाई आन्तरिक तथा बाह्य गरी २ भागमा विभाजन गरिन्छ । आन्तरिक तत्वहरुमा कोष, तन्तु, अंग तथा प्रणालीहरुको सम्बन्धलाई जनाउँदछ भने बाह्य वातावरणमा भौतिक आधार, जैविक आधार, सामाजिक आधार पर्दछन् । स्वस्थ्य जीवनका लागि सरसफाई अनिवार्य हुन्छ ।

सरसफाई तथा वातावरणीय स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित पक्षहरुमा जमीन, हावा तथा पानी पर्दछन् । यी पक्षहरुको स्वस्थताका लागि शौचालय निर्माण, रुख विरुवा संरक्षण, धुँवा धुलो ध्वनि मुक्त वातावरणको आवश्यकता पर्दछ ।

२. प्रमुख समस्याः

क. लक्षित वर्ग तथा परिवारमा पर्याप्त पानी उपलब्ध गर्न नसक्नु ।

३. चुनौति तथा अवसरः

स्रोत साधनको कमी चुनौति हो भने पालिकालाई अधिकार प्राप्त हुनु अवसर हो ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः

- स्वच्छ खानेपानी, सफाईयुक्त सहर,
- पूराहुनेछ गाउँबासीको रहर ।

४.२ लक्ष्यः स्वच्छ खानेपानी समेतको सफाईयुक्त गाउँ निर्माण गर्ने

४.३ उद्देश्यः

- गाउँबासीलाई स्वच्छ खानेपानी उपलब्ध गराउनु ।
- सफाइयुक्त हराभरा पालिका निर्माण गर्नु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
परंपरागत पानीको स्रोतलाई व्यवस्थीत गर्ने ।	परंपरागत रुपमा उपयोग गरिदै आएको पानीको स्रोतलाई एकिकृत गरी व्यवस्थित रुपमा वितरण गरिनेछ ।
नयाँ पानीको स्रोतको पहिचान गरी आधुनिक प्रविधिबाट स्वच्छ खानेपानी उपलब्ध गराउने ।	आधुनिक प्रविधिबाट संकलन गरी गाउँबासीलाई उपलब्ध गराइनेछ ।
ल्याण्डफिल साइटको पहिचान गरी फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने ।	मनव वस्तीलाई असर नगर्ने ल्याण्डफिल साइटको पहिचान गरी वैज्ञानीक विधिबाट फोहोरमैला व्यवस्थापन गरिनेछ ।

५.५ युवा

१. पृष्ठभूमीः

युवा देश विकासको महत्वपूर्ण उमेर समूहको जनशक्ति हो । युवा जनशक्तिलाई उद्यमशीलकार्यमा आकर्षित गर्न सकेको खण्डमा आर्थिक कृयाकलाप बढ्न गई गाउँपालिकाले चाहेको विकास गर्न सक्दछ ।

२. प्रमुख समस्याः

क. युवा श्रमीकले प्रत्येक्ष रुपमा देखिने गरी प्रतिस्पर्धात्मक बजारमा पाएको ज्यालाका आधारमा स्थानीय तहमा श्रमको मुल्य पाउन नसक्नुका कारण वैदेशीक रोजगारीमा आकर्षित हुनु ।

ख. युवा उद्यमीले उत्पादन गरेको वस्तु तथा सेवा प्रतिस्पर्धाका आधारमा बजारमा बिकि गर्न नसक्नु ।

३. चुनौति तथा अवसरः

स्थानीय तहमा उत्पादीत वस्तु तथा सेवाको मुल्य कम हुनु, स्थानीय युवामा आबस्यक मात्रामा ज्ञान सीप नहुनु, स्थानीय तहमा आधुनिक प्रविधि उपलब्ध नहुनु आदी मुख्य चुनौति हो । यद्यपी मानिसहरुमा आफ्ने मातृभूमी प्रतिको प्रेम बढ्दै जानु, सूचना प्रविधिको माध्यमबाट स्थानीय तहमा नै नयाँ ज्ञान सीप प्रबर्द्धन हुँदै जानु, अर्गानीक वस्तु उत्पादनको त्यसको बजार विस्तार हुदै जानु आदी महत्वपूर्ण आवसर हो ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः
स्वस्थ र शिक्षित युवा वर्गको विकास, स्मार्ट गाउँको आधार ।

४.२ लक्ष्यः
युवा वर्गलाई स्थानीय तहमै बसी उद्यमशील कार्यमा संलग्न हुन आकर्षित गर्ने ।

४.३ उद्देश्यः
युवाहरुलाई उद्यमशील कार्यमा आकर्षित गर्न सहजीकरण गर्नु ।
उद्योग व्यवसायका लागि नियमानुसार ऋण उपलब्ध गराउनु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्योग तथा व्यवसायको क्षेत्र पहिचान गरी युवाहरुलाई लगानीको लागि उत्प्रेरी गर्ने ।	स्थानीय तहमा सञ्चालन हुन सक्ने उद्योग तथा व्यवसायको क्षेत्रमा लाग्ने युवाहरुलाई सरल प्रकृया अवलम्वन गरी लगानीको लागि आकर्षित गरिनेछ ।
युवाहरुले सञ्चालन गर्ने उद्योगका लागि बैंक तथा वित्तिय संस्था मार्फत ऋण उपलब्ध गराउने ।	युवाहरुले सञ्चालन गर्ने उद्योगका लागि बैंक तथा वित्तिय संस्था संग आबस्यक सहजीकरण गरिनेछ ।

५.६ महिला

१. पृष्ठभूमीः

नेपालमा कुल जनसंख्याको पचास प्रतिशतभन्दा बढी जनसंख्या महिला रहेका छन् । तसर्थ महिलाको सामाजिक तथा आर्थिक विकास विना देशको विकासले पूर्णता प्राप्त गर्न सक्दैन । शिक्षालाई सामान्य अर्थमा पथप्रदर्शक पनि भन्न सकिन्छ किनभने शिक्षाको अभावमा मानिसको गन्तव्य अनिश्चित प्रायः हुन्छ । नेपालको शैक्षिक स्थितिलाई हेर्ने हो भने महिलाको शिक्षा स्थिति पुरुषको तुलनामा कमजोर रहेको देखिन्छ । सामुदायिक तथा राजनीतिक क्षेत्रमा महिलाको सहभागिता र प्रतिनिधित्व पुरुषको दाँजोमा न्यून रहेको पाइन्छ । सामाजिक सशक्तिकरणको अभाव, साँस्कृतिक, धार्मिक, पारिवारिक वञ्चितिकरणको प्रभावले महिलाहरु पिछडिएको अवस्थामा जीवनयापन गरिरहेका छन् । नेपालमा मानव विकास, लैङ्गिक विकास, गरीबी सूचकाङ्क जस्ता अधिकांश सूचकाङ्कहरु पुरुषको दाँजोमा महिलाको कम रहेको छ ।

प्रमुख समस्याहरु :

- महिलामाथि हुने ब्यबहारगत बिभेद हट्न नसक्नु ,
- जनचेतनाको कमी
- लैङ्गिक बिभेद तथा हिंसालाइ बढावा दिने सामाजिक संरचना
- सोच,मुल्य मान्यता प्था परम्परा कायमै रहनु
- महिला तथा बालबालिकाहरु माथि बिभेद तथा शोषण कायमै रहनु
- सबै बालबालिकाको गुणस्तरीय शिक्षा, स्वास्थ्य,बालसहभागिता , बालमैत्री वातावरणको अभाव, संरक्षण हुन नसक्नु
- बालश्रम ,बालबिबाह हिंसा , यौन दुर्व्यबहार तथा बलात्कार जस्ता घटनाको अन्त्य गर्नु
- किशोरी शिक्षको कमी
- जोखीम तथा सामाजिक र पारिवारिक बहिष्करणमा परेका तथा हिंसापिडित महिलाहरुलाइ पुर्णरुपमा संरक्षण ,पुर्नस्थापन र शसक्तिकरण र स्वाबलम्वी बनाउन नसकिनु

चुनौतीहरु :

- लैङ्गिक भुमिकामा परिवर्तन ल्याउनु
- महिला माथि हुने सबै किसिमका हिंसा ,बिभेदर शोषणको अन्त्य गर्नु
- सम्पतिमाथि महिलाको पहुच स्थापित गर्नु
- जोखीममा परेका सबै बालबालिकाको संरक्षण गर्नु
- बालबिबाह , बालश्रम, हत्या ,अपहरण ,बालहिंसा यौन दुर्व्यबहार तथा बलात्कार जस्ता घटनाको अन्त्य गर्नु
- आर्थिक र सामाजिक जिवनमा सारभुत लैङ्गिक समानता कायम गर्नु

अवसरः

- नेपालको संबिधानमा समानताको हक सुनिश्चित हुनु
- समाजको मुल्य र मान्यता र ब्यवहारमा क्रमशः सकारात्मक परिर्वतन हुदै आउनु
- महिलाको राजनैतिक सहभागीता उतसाहजनक हुनु
- संविधानले बालबालिकाको हकलाइ मौलिक हकको रुपमा प्रत्याभुत गर्नु
- सचेतना मुलक कार्यक्रममा जनसहभागिता उत्साहजनक हुनु

सोच :

लैङ्गिक समानता सहितको पूर्वाधार, गाउँ विकासको आधार

लक्ष्य :

बालबालिका तथा किशोरहिरुलाइ सबै प्रकारको हिंसा,दुर्व्यबहार र शोषण मुक्त आत्मनिर्भर ,उद्यमी , महिला हिंसा रहित समाज निर्माण गर्ने

उद्धेश्यहरुः

- बालबालिका तथा किशोरी मैत्री वातावरण सिर्जना गर्नु
- बालबालिका तथा किशोरकिशोरी हरुको लागि बालश्रम शोषण तथा यौनदुर्व्यबहार अन्त्य गर्नु
- महिला बिरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा र शोषणको अन्त्य गर्नु
- महिलाको सम्मानित जिवनयापनको वातावरण सुनिश्चित गर्नु
- आर्थिक समृद्धि र नेतृत्वदायि भुमिका स्थापित गर्दै स्रोत साधन ,अवसर तथा लाभमा महिलाको समान पहुच स्थापित गर्नु ।

रणनिति	कार्यनिति
• लैङ्गिक हिंसा बिरुद्ध का कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने • लैङ्गिक समानता तथा शसक्तिकरण का कार्यक्रममा बढावा दिने • आर्थिक रुपले बिपन्न र सामाजिक रुपले पछाडि परेका महिलाहरुलाइ बिशेष प्राथमिकता दिदै आर्थिक शसक्तिकरण र सामाजिक रुपान्तरण गर्ने। • बाल स्वास्थ्यमा सुधार बालबालिकाको मानसिक तथा शारीरिक बिकासका लागि प्रारम्भिक बालबिकासमा पहुच बृद्धि गर्ने • बालबालिका तथा किशोरकिशोरी बिरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसाको अन्त्य गरी उनिहरुको जिवनलाइ सुनिश्चित गराउने ।	- लैङ्गिक समानता प्राप्तिको लागि पुरुषको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ । - उद्यमशिलताको माध्यमबाट पिछडिएका तथा बिपन्न महिलाको आर्थिक शसक्तिकरण गर्नको लागि जिविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । - आर्थिक रुपले बिपन्न र सामाजिक रुपले पछाडि परेका महिलाहरुलाइ बिशेष प्राथमिकतामा राखी कार्ययोजना सहित पहल गरिनेछ । - लैङ्गिक बिभेद हटाउन सचेतनामुलक र क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । - बालबालिका माथि हुने शारीरिक मानसिक सजायबिरुद्धका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरि बिद्यालयलाइ बालमैत्री तथा शान्ती क्षेत्र घोषणा गरिनेछ । - अपाङ्गता भएका ब्यक्तिहरलाइ बिशेष प्राथमिकतामा राखी कार्यक्रमहर सञ्चालन गरिनेछ । - ज्येष्ठ नागरिक हरुलाइ आश्रय स्थल तथा दिवा सेवा सञ्चालन गरिनेछ ।

५.७ बालबालिका तथा किशोरकिशोरी

१. पृष्ठभूमीः

बालबालिकालाई देश विकासको कर्णधारको रुपमा लिइन्छ । उनीहरुको समुचित विकास विना भावी पुस्ताले अपेक्षित विकास गर्न सक्दैन ।

बालबालिका भविष्यको कर्णधार भएको हुनाले उनीहरुको स्वास्थ्य, शिक्षा जस्ता पक्ष पालिकाले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नु पर्दछ । यसबाट पालिका भित्र असल संस्कार भएको भावी समाजको निर्माणमा सघाउ पुग्दछ ।

२. प्रमुख समस्याः

क. वालवालिका मैत्री वातावरण निर्माण गर्न नसक्नु ।
ख. वाल अधिकार सम्बन्धि चेतना बृद्धि गर्न नसक्नु ।

३. चुनौति तथा अवसरः आर्थिक विपन्नता भएको घर परिवारका वालवालिकालाई पोषणयुक्त खाना, वाल शिक्षा दिनु चुनौतिपूर्ण रहेको छ ।
सूचना तथा प्रविधिको माध्यमबाट वस्ती तह सम्म विभिन्न चेतनमुलक कार्यक्रम प्रवाह हुन थालेकोले वाल विकास केन्द्र मार्फत वालवालिका मैत्री वातावरण निर्माण गर्न र चेतना विकास गर्ने अवसर बढेको छ ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः
शिक्षा र स्वास्थ्य वाल अधिकार, गाउँपालिकाको रहर ।

४.२ लक्ष्यः
वल वालिकाको शिक्षा र स्वास्थ्य सम्बन्धि अधिकार सुनिश्चित गर्ने ।

४.३ उद्देश्यः
वल शिक्षा प्रदान गर्नु ।
वल वालिकाको स्वास्थ्यमा टेवा पुर्‍याउनु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
शिशु स्याहार केन्द्र स्थापना गर्ने ।	गाउँपालिकाको अगुवाइमा सबै वडामा क्रमश शिशु स्याहार केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।
वाल स्वास्थ्य घुम्ती केन्द्र स्थापना गर्ने ।	पालिकामा वाल स्वास्थ्य घुम्ती केन्द्र स्थापना गरी नियमित रुपमा वालवालिकाको स्वास्थ्य परिक्षण गराइनेछ ।

५.८ ज्येष्ठ नागरिक

१. पृष्ठभूमीः

मानव मात्रको मानवोचित जीवनयापनका निम्ति कठिनाई भोगिरहेका जेष्ठ नागरिक, विधवा, अनाथ, अपाङ्ग आदिको जीवन रक्षाको निम्ति गरिने सेवाहरु, उपलव्ध गराइने सुविधाहरु समाजकल्याण अन्तर्गत पर्दछ । नेपालमा त्यस्ता मानिसहरुका निम्ति विभिन्न किसिमका सेवा सुविधा उपलव्ध गराउने व्यवस्था गरिएको छ । जेष्ठ नागरीकको जीवन यापनमा सहयोग पुर्‍याउनु स्थानीय सरकारको पनि कर्तव्य हो ।

५.९ खेलकुद

१. पृष्ठभूमीः

खेलकूद मानव स्वास्थ्यलाई स्वस्थ र तन्दुरुस्त राख्नको लागि गरिने एक महत्वपूर्ण पक्ष हो । यसले मानिसको मानसिक तथा शारीरिक स्फूर्ति बढाउन सघाउ पुऱ्याउँदछ । स्थानीय वासिन्दाहरुको स्वास्थ्य र मनोरञ्जनका लागि निश्चित क्षेत्रफलको खुल्ला जमीन स्थानीयस्तरमा हुन आवश्यक पर्दछ । विश्व खाद्य संगठनले निर्धारण गरेको स्तर (FAO Standard) अनुसार प्रति एक हजार जनसंख्याको लागि ०.५ देखि ३ हेक्टर सम्म खुल्ला जमीन आवश्यक पर्दछ । अनविज्ञ, विपन्न, विभेदित ग्रामीण महिलाहरुको विशेष अवस्थालाई ध्यानमा राखेर विकासका आय अवसरमा पहुंच स्थापना गर्ने ।

२. प्रमुख समस्याः

क. शाखा व्यवस्थापन नहुने, महिलाहरुको समस्या सम्बोधन गर्न नसक्नु ।

ख. लक्षित वर्ग पहुंच विहिन व्यक्तिहरुलाई सम्बोधन गर्न नसक्नु ।

३. चुनौति तथा अवसरः

सम्बोधन गर्ने सोंच भएता पनि नीति बनाउन सकेको छैन ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः

समतामय सम्पन्न समुदाय निर्माण गर्न ।

४.२ लक्ष्यः

मूल प्रवाहीकरण, समावेशीकरण, सशक्तिकरण गर्ने

४.३ उद्देश्यः

आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक, साँस्कृतिक सशक्तिकरण गर्ने ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
प्रत्येक वडामा खेल मैदान निर्माण गर्ने	स्थानीय युवाहरुको सहभागीतामा प्रत्येक वडामा खेल मैदान निर्माढा गरिनेछ ।
उत्कृष्ट खेलाडीलाई पुरस्कृत गर्ने ।	गाउँपालिकाबाट अन्य तहको खेलकुदमा पुरस्कृत युवालाई एकमुष्ट रकम दिई पुरस्कृत गरिनेछ ।
खेल प्रशिक्षक उत्पादन तथा आपूर्ति गर्ने ।	खेल प्रशिक्षक उत्पादन गरी माध्यामिक तथा उच्च माध्यामिक विद्यालयमा खेल प्रशिक्षक तालिका अनुसार उपलब्ध गराइनेछ ।

अध्याय ६
पूर्वाधार क्षेत्र

पूर्वाधार सरकारको आधारभुत कार्य सञ्चालन गर्ने साधन जस्तै बाटो, बिजुली, कर्मचारी तथा संगठनात्मक संरचना हो । मानव जीवनको आधारभूत कार्यसञ्चालन तथा उपभोगको साधन पूर्वाधार हो । मानिसको सामाजिक तथा आर्थिक जीवनयापन प्रकृयालाई सरल रुपमा सञ्चालन गर्नका लागि पूर्वाधारको महत्वपूर्ण भूमीका हुन्छ । यसका साथै औद्योगीक विकास प्रकृयालाई सरल रुपमा गती प्रदान गर्नका लागि भौतिक पूर्वाधार तथा सार्वजनिक क्षेत्रको महत्वपूर्ण स्थान रहेको हुन्छ । यस अन्तर्गत सडक, टेलिफोन, बिजुली, खानेपानी, ढल आदी पर्दछन् । व्यक्ति विशेशले यस्ता कतिपय भौतिक तथा सार्वजनिक क्षेत्रको विकास गर्न कठिन हुने भएको र त्यसको उपभोग समग्रतामा हुने भएकोले कुनै पनि तहको सरकार ती क्षेत्रहरुको विकासका लागि जिम्मेवार हुन्छन् ।

६.१ ऊर्जा

विद्युत त्यस्तो उर्जा शक्ति हो जसलाई उत्पादन तथा उपभोगका अधिकांश क्षेत्रमा सरल रुपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ । विद्युत विकासको एक अभिन्न अंग बनि सकेको छ । वर्तमान समयमा विद्युतको प्रयोगको आधारमा विकास स्थिति मापन गर्न थालीएको छ । तसर्थ ग्रामीण तथा शहरी क्षेत्रमा आर्थिक, सामाजिक, शैक्षिक आदि क्षेत्रको विकासका लागि विद्युतीकरणलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।

६.२ यातायात पूर्वाधार

६.२.१.सडक

कार्यालयको नामः सडक पूर्वाधार विकास कार्यालय

१. पृष्ठभूमी

सडक भनेको यान्त्रीक साधनहरु गुड्ने बाटो हो जसमा ती साधनहरु मानिस वा अन्य बस्तु बोकी चालकको सहायताले एक ठाउँ बाट अर्को ठाउँमा पुग्दछन् । यातायात भन्नाले सडकमा गुड्ने यान्त्रिक साधनहरु जस्तै बस, ट्रक, कार, मोटरसाइकल आदि भन्ने बुझिन्छ । तसर्थ सडक र यातायात बीच अन्योन्याश्रित परिपूरक सम्बन्ध रहेको हुन्छ । अर्थात सडक नभएको यान्त्रिक गाडी र गाडी नभएको सडकको कुनै अर्थ रहदैन ।

सडक विकासको पूर्वाधारहरुमध्ये एक महत्वपूर्ण सार्वजनिक पूर्वाधार हो । सार्वजनिक क्षेत्रले पूँजीलाई स्थिर जेथामा परिवर्तन गर्‍यो भने त्यसलाई पूर्वाधार भनिन्छ । सडकको निर्माणबाट एक ठाउँको मानिस वा बस्तु अर्को ठाउँमा पुग्न वा पुर्‍याउनको लागि सहयोग पुग्नुको साथै तुलनात्मकरुपमा यातायात खर्च कम हुन्छ । सामान्यतया सडकलाई कालोपत्रे, ग्राभेल र कच्ची गरी तीन भागमा विभाजन गरिएको हुन्छ । कालोपत्रे तथा ग्राभेल सडकमा बाह्रै महिना यातायातका साधन सञ्चालन गर्न सकिने हुन्छ भने कच्ची सडकमा त्यस्तो सुविधा उपलव्ध नहुन सक्दछ । नेपालमा यस्ता सडकहरुलाई उपभोगको दृष्टिले कृषि सडक, ग्रामीण सडक तथा राजमार्ग गरी विभाजन गरिएको छ । यस गाउँपालिकाको सबै वडाहरु सडक यातायातले जोडि सकेको छ ।

२. प्रमुख समस्या

सामान्यतया प्रत्येक मानिस आफू बसेको स्थानबाट अर्को स्थानमा पुग्नको लागि यातायात सुविधा चाहन्छन् । यद्यपि विकासको तह अनुसार यसको आवश्यकतालाई मापन गर्ने गरिन्छ । स्थानीय क्षेत्रको जनतालाई यातायातको आवश्यकता कति छ भन्ने कुरा विश्लेषण गर्नाको लागि औसतरुपमा कुनै निश्चित स्थानमा बसोबास गर्ने मानिसलाई सडक यातायातसम्म पुग्नाको लागि कति समय लाग्दछ भन्ने आधारमा मापन गरिन्छ ।

३. चुनौति तथा अवसर

- त्यो स्थानमा सडक निर्माण गर्न प्राविधिक, आर्थिक, वित्तिय, प्रशासनीक दृष्टिले चुनौतिपूर्ण छ ।
- विद्यमान संविधान, कानून अनुसार स्थानीय सरकारलाई धेरै अधिकार भएको हुँदा गाउँपालिका स्वयंको पहलमा लागत लाभको आधारमा सडक बाटो निर्माण गर्न सकिने अवसर छ ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः

- दिगो र भरपर्दो सडक पूर्वाधार, गाउँबासीको आर्थिक तथा सामाजिक विकासको आधार ।

४.२ लक्ष्यः

- आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा सघाउ पुग्ने सबै स्थानमा दिगो सडक बाटो निर्माण गर्ने ।

४.३ उद्देश्यः

- आर्थिक कृयाकलापलाई बढावा दिने स्थानमा सडक बाटो निर्माण गर्नु ।
- शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतका सेवालाई प्रभावकारी बनाउन घना वस्ती भएको ठाउँमा व्यवस्थीत सडक निर्माण गर्नु ।
- गाउँपालिका भित्रको सहरी क्षेत्रमा सडक मापदण्डका आधारमा सडक निर्माण गर्नु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
कृषि तथा गैर कृषि उद्योग व्यवसाय सञ्चालन भएको स्थानमा सडक निर्माण गर्ने ।	लागत लाभको आधारमा फाइदा देखिने स्थानमा आर्थिक कृयाकलापलाई बढावा दिन सडक निर्माण गरिनेछ ।
मानव वस्ती भएको स्थानमा व्यवस्थित रुपमा सडक सञ्जाल जोड्ने ।	शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतका सेवालाई प्रभावकारी हुने स्थानलाई सडक सञ्जालले जोडिनेछ ।
निश्चित मापदण्डका आधारमा सडक निर्माण गर्ने ।	सडक मापदण्ड पूरा भएको ठाउँमा मात्र सडक निर्माण गरिनेछ ।

६.२.२ केबल कार, रज्जुमार्ग तथा अन्य यातायात

६.२.३ यातायात व्यवस्थापन

१. पृष्ठभूमीः सडक निर्माण भएपछि सो स्थानबाट यातायातका साधनहरु जस्तैः बस, ट्रक, कार, जीप, मोटरसाइकल, टेम्पो, बयलगाडा, साइकल आदि सञ्चालन गरिन्छ । पालिकाभित्र ती मध्ये कुन साधन के कति मात्रामा कुन कुन क्षेत्रमा सञ्चालन गर्न सकिन्छ भन्ने कुराले यातायात सुविधा स्थितिलाई बुझाउँदछ ।

२. प्रमुख समस्या

सडक पुगेको सबै स्थानमा नियमी रुपमा यातायात सञ्चालन हुन सकेको छैन ।

३. चुनौति तथा अवसर

- गाउँपालिका भित्र यातायात व्यवसायीहरु यातायात सञ्चालन गर्न आकर्षित नहुनु मुख्य चुनौति भएको देखिन्छ ।
- सहरीकरण बढ्दै गएको हुनाले पालिका भित्र यातायता सञ्चालन गर्न सकिने प्रचुर सम्भावना छ ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः

- नियमीत सर्वसुलभ यातायात सेवा, गाउँबासीको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा टेवा ।

४.२ लक्ष्यः

- नियमीत तथा सर्वसुलभ रुपमा यातायात सेवा सञ्चालन गर्ने ।

४.३ उद्देश्यः

- गाउँ भित्र र सहर संग जोड्ने यातायात सेवा सञ्चालन गर्नु ।
- स्थानीय यातायात व्यवसायीलाई यातायात सेवा सञ्चालन गर्न आकर्षित गर्नु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
सबै वडाहरु र सहरबीच यातायात अन्तरयातायात सञ्जाल विकास गर्ने ।	सम्भावनाको आधारमा यातायात सेवा विकास गरिनेछ ।

६.३ सञ्चार तथा सूचना प्रविधि पूर्वाधार

कुनै एक ठाउँमा भएको सूचना अर्को ठाउँमा पुऱ्याउनका लागि प्रयोग गरिने विभिन्न तरीका वा माध्यमहरु जस्तैः टेलिफोन, हुलाक, रेडियो, टेलिभिजन, पत्रपत्रिका, इमेल, इन्टरनेट आदि सञ्चार प्रणाली अन्तर्गत पर्दछन् । यी माध्यमहरुको सहायताले छिटो र भरपर्दो रुपमा सूचनाहरुको आदानप्रदान गरी कार्यादेशलाई कार्यान्वयन गर्न, नवीनतम ज्ञान, सीप प्राप्त गर्न सकिन्छ । तसर्थ यसले सूचनाको माध्यमबाट सामाजिक तथा आर्थिक विकासका विकासका लागि महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ ।

आधुनिक सञ्चार जगतमा द्रुत सूचना आदान प्रदानका लागि एक महत्वपूर्ण माध्यमको रुपमा स्थापित भएको छ । यसले प्रत्येक मानिसलाई आवश्यक परेको समयमा तत्काल एकबाट अर्कोमा सूचना पुऱ्याउन गाउँपालिकाले आबस्यक भूमीका खेल्नेछ ।

अध्याय ७

लोकतन्त्र र सुशासन

लोकतन्त्र मानवीय आबस्यकता र चाहना मुखरीत गर्ने आधार हो भने सुशासन त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको आधार । यस अर्थमा लोकतन्त्र र सुशासन स्थानीय विकासका लागि महत्वपूर्ण आधार मानिन्छ । अर्थात, यसलाई स्थानीय सरकारको कार्यप्रणालीको मुख्य आधार स्तम्भको रुपमा लिइन्छ । वास्तवमा स्थानीय सरकारलाई न्चबकक च्ययत या म्क्रयअचबअथ पनि भनिन्छ र यसले स्थानीय जनताको आबस्यकता र चाहना अनुसार सेवा प्रवाह र विकासको काम गर्नु पर्दछ । स्थानीय सरकारले मानिसको जन्म देखि मृत्यु सम्म आइपर्ने काम गर्नु पर्दछ । स्थानीय सरकारको संस्थागत विकास विना यो कार्य गर्न कठिन हुन्छ। संस्थागत विकासमा अविछिन्न रुपमा गरिने राजनीतिक, आर्थिक र प्रशासनीक लगायतका कामहरु पर्दछन् ।

लोकतन्त्र र सुशासन भएमा यी कामहरु जनसहभागीताका आधारमा दक्ष र प्रभावकारी रुपमा सम्पन्न गर्न सकिन्छ । यही मान्यतालाई ध्यानमा राखी यो आवधिक योजनामा संस्थागत विकास योजनालाई योजना कार्यान्वयनको महत्वपूर्ण आधारको रुपमा लिइएको छ । यो एक रणनीतिक योजना हो यसको मुख्य उद्देश्य संस्थाको परिकल्पना अनुसारको सोच हासील गनु रहेको हुन्छ। यसका लागि नगरपालिकाको क्षमता विकास (Capacity Building) र कार्य सम्पादन (Performance) योजना बनाउन आबस्यक हुन्छ । क्षमता विकास मापन गर्न संस्थाको संस्थागत विकास, सांगठनीक विकास, मानव संसाधन विकास, सूचना प्रविधिको विकास स्थितिलाई आधार मानिन्छ भने कार्य सम्पादन उपलब्धी वा प्रप्ति संग जोडिएको कुरा हो जसको मापन विषयगत र वस्तुगत आधारमा गरिन्छ । विषयगतमा अन्य संबन्धित संस्थाहरु (Vertical and Horizontal Organization) संग गाउँपालिकाको संबन्ध स्थिति पर्दछ भने बस्तुगतमा पालिकाले जनतालाई दिने सेवा पर्दछ । संस्थागत विकास भनेको कम खर्चिलो र कम समयमा लक्षित परिणाम निकाल्ने गरी संस्था सञ्चालनको विधि, प्रकृया र सरसुबिधा भएको स्थिति हो ।

७.१ राष्ट्रिय एकता

१. पृष्ठभूमी:

विविधतामा एकरुपता, नेपालको राष्ट्रिय एकत । नेपाल एक वहुभाषीक, वहुधार्मिक, वहुजातीय विविधतायुक्त मुलुक भएको हुनाले मानिसहरुका आफ्ना यी विविधताको सम्बोधन गर्न स्थानीय सरकारको महत्वपूर्ण स्थान रहेको हुन्छ ।

२. प्रमुख समस्या:

धार्मिक, जातिय, साम्प्रदायीक विभेद उत्पन्न गराई समाजमा अविस्वासको वातावरण निर्माण हुन सक्ने सम्भावना हुन्छ ।

३. चुनौति तथा अवसर:

- सम्पूर्ण धार्मिक, जातिय, सम्प्रदायका मानिसलाई सहकारिता, सहअस्तित्व, समन्वयको आधारमा राष्ट्रिय एकताको वातावरण निर्माण गर्नु चुनौतिपूर्ण रहेकोछ ।

- नेपालको संविधानले राज्यशक्तिको अधिकार संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारले प्रयोग गर्ने गरी स्पष्ट संग विभाजन गरेकोले समुदाय देखि नै राष्ट्रिय भावनाको विकास गर्ने अवसर प्राप्त भएको ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः

गाउँबासीमा राष्ट्रिय भावनाको सार, समृद्धिको मुल आधार

४.२ लक्ष्यः

राष्ट्रिय भावनाको विकास गरी गाउँको साझा लक्ष्य निर्माणबाट आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक विकास संग आबद्ध गर्ने ।

४.३ उद्देश्यः

विविध जात, धर्म, लिंगका मानिसको राष्ट्रिय भावना विकास गर्नु ।
एक आपसमा भाइचाराको भावना विकास गर्नु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
सभ्य समाज निर्माण गर्न गाउँबासीलाई उत्प्रेरीत गर्ने ।	गाउँबासीमा सूचना प्रविधिको विविध माध्यमबाट राष्ट्रिय भावनाको विकास गर्न उत्प्रेरीत गरिनेछ । विभिन्न धार्मिक तथा ऐतिहासीक स्थलहरुको संरक्षण तथा प्रवर्धन गरिनेछ ।
समाजमा द्वेष र अन्तरद्वन्द फैलाउनेहरुलाई कानूनको दायरामा ल्याउने ।	गाउँभित्र मेलमिलाप र समन्वय हुने कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

७.२ शान्ति र सुव्यवस्था

१. पृष्ठभूमीः

गाउँपालिकामा शान्ति र सुव्यवस्था कायम नभएमा विकास अभियानले गती लिन सक्दैन ।

२. प्रमुख समस्याः

३. चुनौति तथा अवसरः

- राजनीतिक तथा सामाजिका स्थायीत्व कायम राखी राख्नु पालिकाको लागि महत्वपूर्ण चुनौति हो । विद्यमान गरिबी र अशिक्षालाई जित्नु पनि शान्ति तथा सुव्यवस्था कायम राख्न चुनौतिपूर्ण रहन गएको छ ।
- स्थानीय सरकार संविधानबाट बनेको र स्थायी सरकार हुने संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था भएकोले स्थानीय तहको शान्ति र सुव्यवस्था कायम राख्ने महत्वपूर्ण अवसर हुन गएको छ ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः

शान्ति र सुव्यवस्थित गाउँ, सुखी गाउँबासी बनाउँ ।

४.२ लक्ष्यः

गाउँपालिकालाई शान्तिपूर्ण र सुव्यवस्थित सहर बनाइनेछ ।

४.३ उद्देश्यः

गाउँबासीमा भातृत्व विकास गरी शान्ति तथा मैत्रीपूर्ण वातावरण निर्माण गर्नु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
गाउँबासीलाई विभिन्न धार्मीक, सामाजिक सांस्कृतिक विषयमा वोध गराई शान्ति तथा मैत्रीपूर्ण वातावरण बनाउन उत्प्रेरीत गर्ने ।	गाउँबासीलाई विभिन्न स्थानको अवलोकन भ्रमण गराइनेछ । गाउँपालिका भित्रका धार्मीक, सामाजिक सांस्कृतिक पक्षको संरक्षण र सम्वर्धन गरिनेछ ।
पालिकाले सुव्यवस्थित सहर निर्माण गर्न सहजीकरण गर्ने ।	सबै वडाका टोलहरुमा स्थानीय जनताको आबस्यकता र चाहना अनुसार सुव्यवस्थित गाउँ निर्माण गरिनेछ ।

७.४ नेतृत्व निर्माण

१. पृष्ठभूमीः

मनिसको चेतनाको विकास संगै स्थानीय जनताले अधिकारको माग गर्न थालेपछि विकेन्द्रीकरण सिद्धान्तको विकास र बिस्तार भएको हो । राज्य शक्तिको अधिकार स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भए संगै त्यसको कार्यान्वयनको लागि सवल नेतृत्वको आबस्यकता पर्दछ । नेतृत्वको निर्माण एकै दिनमा हुने विषय होइन । नेपालमा भएका विभिन्न आन्दोलनहरुले मानिसको आबस्यकता र चाहना बढ्दै गएको छ । नगरबासीको शान्ती सुरक्षा र विश्वसनीय वातावरण लोकतन्त्र र सुशासनको पूर्वशर्त हो । यस सम्बन्धमा सरकारको मुख्य काम स्थानीय जनतलाई सर्वसुलभ सेवा प्रदान गर्ने र कानूनको परिपालना गराउनु हो ।

२. प्रमुख समस्याः

शान्ती सुरक्षालाई टोल, वस्ती, समुदाय सम्म पुर्‍याउन कठिनाइ हुनु, सबै समुदायमा सर्वे भवन्तु सुखीनको भावना जागृत गर्न नसक्नु आदी ।

३. चुनौति तथा अवसरः

राजनीतिक, जातीय आदी जस्ता सवालमा सन्तुलित वातावरण निर्माण गर्नु चुनौतिपूर्ण रहेकोछ । नेपालको संविधानले सबै जात, धर्म, समुदायका मानिसलाई पूर्ण स्वतन्त्राताको अधिकार प्रदान गरेको, मानिसमा स्वतन्त्रताको उपभोग गर्ने बानीको विकास हुँदै जानु र पालिकाको भौतिक तथा योजना कार्यान्वयनमा देखिने सुरक्षात्मक समस्या समाधान गर्न नगरप्रहरी राख्न पाउने अधिकार महत्वपूर्ण अवसरको रुपमा लिन सकिन्छ ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः

स्वतन्त्र, सुरक्षीत गाउँ, गाउँबासीको मुहार हसीलो बनाउँ ।

४.२ लक्ष्यः

गाउँबासीको राष्ट्रिय भावनाबाट आर्थिक, सामाजिक विकास संग आबद्ध गर्ने ।

४.३ उद्देश्यः

विविध जात, धर्म, लिंगका मानिसको राष्ट्रिय भावना विकास गर्नु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
सभ्य समाज निर्माण गर्न गाउँबासीलाई उत्प्रेरीत गर्ने ।	गाउँबासीमा सूचना प्रविधिको विविध माध्यमबाट राष्ट्रिय भावनाको विकास गर्न उत्प्रेरीत गरिनेछ । विभिन्न धार्मिक स्थलहरुको संरक्षण तथा प्रबर्धन गरिनेछ ।
समाजमा द्वेष र अन्तरद्वन्द फैलाउनेहरुलाई कानूनको दायरामा ल्याउने ।	गाउँभित्र मेलमिलाप र समन्वय हुने कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

७.३ शान्ति र सुव्यवस्था

१. पृष्ठभूमी:

गाउँपालिकामा शान्ति र सुव्यवस्था कायम गर्नु गाउँविकासको लागि महत्वपूर्ण हुन्छ । सुरक्षा नभएमा विकास अभियानले गती लिन सक्दैन ।

२. प्रमुख समस्या:

३. चुनौति तथा अवसर:

- राजनीतिक तथा सामाजिका स्थायीत्व कायम राखी राख्नु पालिकाको लागि महत्वपूर्ण चुनौति हो । विद्यमान गरिबी र अशिक्षालाई जित्नु पनि शान्ति तथा सुव्यवस्था कायम राख्न चुनौतिपूर्ण रहन गएको छ ।
- स्थानीय सरकार संविधानबाट बनेको र स्थायी सरकार हुने संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था भएकोले स्थानीय तहको शान्ति र सुव्यवस्था कायम राख्ने महत्वपूर्ण अवसर हुन गएको छ ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोच:

- शान्ति र सुव्यवस्थित गाउँ,, गाउँले मिलि बनाउँ

४.२ लक्ष्य:

- पालिकालाई शान्तिपूर्ण र सुव्यवस्थित गाउँ बनाइनेछ ।

४.३ उद्देश्य:

- गाउँबासी भातृत्व विकास गरी शान्ति तथा मैत्रीपूर्ण वातावरण निर्माण गर्नु ।
- पालिका भित्रको घर जग्गा धनी संग समन्वय गरी सुव्यवस्थित सहर निर्माण गर्नु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
गाउँबासीलाई विभिन्न धार्मीक, सामाजिक सांस्कृतिक विषयमा वोध गराई शान्ति तथा मैत्रीपूर्ण वातावरण बनाउन उत्प्रेरीत गर्ने ।	गाउँबासीलाई विभिन्न स्थानको अवलोकन भ्रमण गराइनेछ । पालिका भित्रका धार्मीक, सामाजिक सांस्कृतिक पक्षको संरक्षण र सम्वर्धन गरिनेछ ।
पालिकाले सुव्यवस्थित सहर निर्माण गर्न सहजीकरण गर्ने ।	सबै वडाका टोलहरुमा स्थानीय जनताको आबस्यकता र चाहना अनुसार सुव्यवस्थित सहर निर्माढा गरिनेछ ।

७.५ न्याय प्रणाली

कार्यालयको नामः न्यायिक समिति

१. पृष्ठभूमीः

वर्तमान संविधान २०७२ को धारा २१७ ले दिएको अधिकार बमोजिम बनेको स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ दफा ४७-१ र ४७-२ अनुसार गाउँपालिकाले न्यायीक कार्य गर्दै आएको छ ।

२. प्रमुख समस्याः

- न्यायीक अधिकार सम्बन्धि ज्ञानको कमी ।

३. चुनौति तथा अवसरः

- न्यायीक अधिकार स्थापीत गर्नु, न्यायलाई सर्वमान्य बनाउनु, प्रभावकारी बनाउनु चुनौतिपूर्ण काम हो । गाउँपालिकाको नजरमा कम प्राथमिकतामा विवादलाई मेलमिलापबाट समाधान गरिने हुंदा दुबै पक्षको जित गराउन सक्नु, न्यायीक अधिकार पाउनु अवसर हो ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः

- सव्य अनुशासित समाजको परिकल्पना

४.२ लक्ष्यः

- न्यायमा सुलभ पहुंच बृद्धि गर्ने ।

४.३ उद्देश्यः

- छिटो छरितो कम खर्चिलो न्याय दिलाउनु ।

४.४ रणनीति तथाकार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
स्थानीय स्तरमा विवादले मेलमिलाप बाट समाधान गरी सभ्य समाजको निर्माण गर्ने ।	वडा स्तरमा मेलमिलाप केन्द्र गठन गर्ने, मेलमिलाप कर्तालाई तालिमको व्यवस्थापन गर्ने अनुगमन कार्यलाई तीव्रता दिइनेछ ।

७.८ प्रशासकीय सुशासन

प्रशासन शाखा

१. पृष्ठभूमी

२. प्रमुख समस्याः

- संस्थागत संरचनाको अभाव
- प्रयाप्त दक्ष विशिष्टीकृत ज्ञान सिप क्षमता योग्यता भएको जनशक्तिको कमी

३. चुनौती तथा अवसर

- वढ्दो जनअपेक्षा अनुरुप चुस्त दुरुस्त रुपमा ICT board सेवा प्रवाह गर्ने काम चुनौतिपूर्ण छ भने विश्व बजारमा उपलब्ध विभिन्न प्रविधि सूचना प्रविधिको विकास र विस्तार गर्ने अवसर हो ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः

दक्ष प्रविधि र जनशक्ति, प्रभावकारी सेवा प्रवाहबाट नागरीक सन्तुष्टि ।

४.२ लक्ष्यः
गाउँपालिकाबाट दिने सेवा प्रवाहलाई ICT based छरितो र चुस्त बनाई नागरिक सन्तुष्टी बढाउने ।

४.३. उद्देश्यः
क. ICT based (service provide) सेवा प्रवाह गर्नु ।
ख. विषयगत शाखाहरुको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु ।
ग. सबै शाखाहरुको कार्य विभाजन गर्नु ।
घ. सबै कर्मचारीमा सीप दक्षता अभिवृद्धि गर्नु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
सबै विषयगत शाखाहरुलाई प्रविधि मैत्री बनाउने ।	सबै शाखाहरुमा कम्प्युटर लगायतका यन्त्रहरु जडान गरिनेछ । गापाका कर्मचारीहरुलाई कम्प्युटर लगायतका सेवा प्रवाह सम्बन्धि तालीम दिलाइनेछ ।

७.९ जन्म तथा घटना दर्ता

१. पृष्ठभूमीः
स्थानीय पञ्जीकाधिकारी तोकी व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने कार्य वडा सचिवहरुलाई स्थानीय पञ्जीकाधिकारी तोकी वडा कार्यालयमा व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने कार्य प्रभावकारी बनाउन आबस्यक छ ।

२. प्रमुख समस्याः
क. वडा कार्यलयबाट Online मार्फत व्यक्तिगत घटना दर्ताको काम प्रभावकारी बनाउनु ।
ख. वडा कार्यालयहरु अनलाईन प्रक्रियामा जाँदा सबै कार्य सचिवले एक्लैले गर्न नसक्नु ।
ग. सामाजिक सुरक्षाको क्रममा नेपाल सरकारबाटै अन्यौलका पत्र आउनु जस्ले एउटै कार्य बारम्बार गरी रहन पर्ने ।

३. चुनौतिः
क. Net & Serverमा समस्या हुँदा घटना दर्तामा समस्या देखा पर्नु ।
ख. कार्यविधि एक किसिमको बनाएर लागु गर्ने तर केही समयमै कार्यविधि परिवर्तन गरिदिंदा अन्यौल बढ्नु

अवसरः
क. सबै घटना दर्ता अनलाइन हुंदा समयको बचत हुने ।
ख. सामाजिक सुरक्षा बैंकिङ्ग प्रणालीमा जाँदा दोहोरो सुविधाबाट मुक्त ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः
कुनै पनि घटना नछुटाई सम्पूर्ण घटना दर्तालाई अनलाईन प्रणालीमा समावेश गर्ने ।

४.२ लक्ष्यः

व्यक्तिगत घटना दर्ता तथा सामाजिक सुरक्षा अनलाईन प्रणालीमा सफल बनाउने ।

४.३ उद्देश्य

व्यक्तिगत घटना दर्ता तथा सामाजिक सुरक्षा अनलाईन प्रणालीमा सफल बनाउनु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीतिः

रणनीति	कार्यनीति
क. घटना दर्ता अनलाईनमा सफल पार्ने ।	क. घटना दर्ता अनलाईनमा सफल पार्न वडा सचिवहरुलाई तालिम प्रदान गरिनेछ ।
ख. सामाजिक सुरक्षा दोहोरो भत्ता प्रणालीको अन्त्य गर्ने ।	ख. सामाजिक सुरक्षा दोहोरो भत्ता प्रणालीको अन्त्य गर्न बैंकसँग सहकार्य गरिनेछ ।
ग. डिजिटाइजेशन कार्य समापन गर्ने	ग. डिजिटाइजेशन कार्य समापन गर्न सेवा प्रदायकसँग समन्वय गरिनेछ ।

७.१० वित्तीय सुशासन

१. पृष्ठभूमीः

नेपालमा स्थानीय सरकारको वित्तीय स्थिति दवावमा नै रहेको पाइन्छ। वित्तीय अभावमा रहेको सरकारलाई व्यवस्थापकीय सुधार गर्न कठिनाई हुन्छ। अर्कोतर्फ तल्लो तहको सरकारको आम्दानी बेलोचदार प्रकृतिको हुने भएकोले वित्तीय विज्ञहरुले घाटा बजेट नबनाउन सुझाएका छन् । यसले गर्दा स्थानीय सरकारलाई जनचाहना अनुसार योजना छनौट गरि लगानी गर्न ठूलो समस्या परेको पाइन्छ । यद्यपी तल्लो तहको सरकारलाई खर्चको अभाव हुनु भन्दा उनीहरुले जथाभावी खर्च गर्नु वा खर्च नगरि बस्नु बढी नराम्रो हो भन्ने मान्यता अनुसार अन्तर-सरकारी वित्त व्यबस्थापन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ८ को दफा २५ देखि ३२ सम्म वित्तीय अनुशासन सम्बन्धि कानूनी व्यवस्था गरिएको छ। वित्तीय अनुशासन स्थानीय सरकारको सम्पूर्ण काम, कर्तव्य र अधिकारको कार्यान्वयन गर्दा परिपालना गर्नु पर्ने कानूनी व्यवस्था हो । उक्त सन्दर्भमा यस पालिकाको स्वच्छ, दुरुस्त, अनुशासीत वित्तीय प्रशासन भएमा नागरीक स्वयं पनि जिम्मेवार भई दिगो आर्थिक विकासको महत्वपूर्ण आधार बन्न सक्दछ ।

२. प्रमुख समस्याः

क. राजस्व परिचालन सम्बन्धि स्पष्ट संरचना नहुनु ।
ख. राजस्व शाखामा पर्याप्त जनशक्तिको व्यवस्था गर्न नसक्नु ।
ग. करदातामा कर तिर्ने बानीको विकास नहुनु ।

३. चुनौतिः

क. राजस्व सम्बन्धि संगठनात्मक संरचनाको निर्माण गर्नु ।
ख. जनशक्तिको व्यवस्था गर्नु ।
ग. करदाताको कर तिर्ने बानीको विकास गर्नु ।

अवसरः

क. गाउँपालिकाले आफै कर कानून बनाउन पाउने अधिकार ।
ख. जनचेतनाको विकास ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः
वित्तिय अनुशासन गाउँपालिकाको सान ।

४.२ लक्ष्यः
दक्ष र प्रभावकारी राजस्व परिचालन गरी गाउँपालिकालाई स्वायत्त बनाउने ।

४.३ उद्देश्यः
आन्तरिक राजस्व परिचालनको अंश बढाउनु ।
खर्चमा मितव्ययीता अपनाउनु ।
कर प्रशासनलाई डिजिटाइजेशन गर्नु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीतिः

रणनीति	कार्यनीति
क. आन्तरिक राजस्वको अंश बढाउने ।	क. कर तथा गैर कर राजस्वको दायरा बढाई आन्तरिक राजस्वको आकार बढाइनेछ ।
ख. स्थायी साधनको विकास र विस्तारमा जोड दिने ।	ख. स्थायी साधनको विकास र विस्तारमा जोड दिई करदाताको कर तिर्ने चाहनामा अभिबृद्धि गरिनेछ ।
ग. राजस्व परिचालन पद्दतीलाई डिजिटाइजेशन गर्ने ।	ग. सबै करदाताले अनलाइन विधिबाट कर तिर्न सक्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

अध्याय ८
अन्तर सम्बन्धित विषय

विश्वमा तहगत सरकारको अन्तरसम्बन्ध जोड्ने सम्बन्धी धारणा सर्वप्रथम सन् १९३० मा अमेरीकामा प्रदुर्भाव भएको हो । तर यो विचार सन् १९५० मा मात्र विश्वव्यापी भएको थियो । वहुलवादमा अन्तरसरकारी सम्बन्ध सम्बन्धी धारणा सबै तहको सरकारको स्वायत्तता संग जोडिएको विषय हो । यसले स्वायत्तता संगै जोडिएको अन्तरसरकारी सम्बन्ध दिगो र उर्वरशील हुन्छ भन्ने मान्यता राखेको छ । यसको मुख्य उद्देश्य सार्वजनिक विकास र सेवाप्रवाहलाई दक्ष र प्रभावकारी बनाउनु रहेको हुन्छ ।

अन्तरसरकारी सम्बन्धले तहगत सरकारहरुबीच उत्पन्न हुनसक्ने विवाद र गलत प्रतिस्पर्धालाई हटाई अन्तरनिर्भरताबाट प्राप्त गर्न सकिने लाभका आधारमा साझा लक्ष्य प्राप्त गर्न सघाउ पुग्दछ । यसबाट तुलनात्मक लाभको सिद्धान्तका आधारमा उपलब्ध साधनहरुलाई संगसंगै उच्चतम परिचालन गरी आर्थिक तथा सामाजिक विकास गर्न सकिन्छ । साधनहरुको उच्चतम परिचालन गर्न अन्तरसरकारी सम्बन्धलाई प्रजातान्त्रिक, संवैधानिक, वित्तीय र आदर्श दृष्टिकोण (approach) बाट जोड्न सकिने अवधारणा रहेको पाइन्छ । प्रजातान्त्रीक दृष्टिकोणमा मन नपरेको अबस्थामा बाहीरिन सकिने अवसर हुन्छ । संवैधानिक प्रकृयामा तहगत सरकारहरुको सम्बन्धलाई जोड्ने औजार संविधान तथा कानूनहरुमा उल्लेख गरिएको व्यवस्था हो । वित्तीय प्रकृयामा वित्तीय दृष्टिबाट हेरिन्छ र कुन सरकार संग के वित्तीय उत्तरदायीन्व र स्रोत छ सोही आधारमा हेरिन्छ । यस आवधिक योजना निर्माण प्रकृयामा विषयगत क्षेत्रको भौतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, संस्थागत, राजनीतिक मुल्यका अलावा प्राविधिक सीमा र भौगोलिक कारणबाट सरकारहरुबीच सम्बन्ध जोड्ने आधार खोजिएको छ ।

संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारले कानून बमोजिम अधिकार क्षेत्रको आधारमा देश विकासको सोच/सपना अनुसार निर्दिष्ट गरिएको लक्ष्य प्राप्तीलाई ध्यानमा राखी योजना तर्जुमा गरेको हुन्छ । देशको समष्टिगत लक्ष्य समय सीमा भित्र हासील गर्नका लागि तहगत सरकारले समन्वयात्मक रुपमा स्रोतको आधारमा उद्देश्य, नीति, रणनीति, कार्यनीति निर्धारण गर्नु पर्दछ । यसरी समन्वय गर्न विकेन्द्रीकरणको स्वरुप अनुसार अधिकार तल्लो तहमा हस्तान्तरण गर्ने र सन्नीकटताको सिद्धान्त अनुसार तल्लो तहको सरकारको क्षमता अनुसार आफुले नसक्ने काम माथील्लो तहमा पठाउन सकिन्छ । यस अनुसार कार्यान्वयनको अधिकार हस्तान्तरण गर्दा एकातर्फ दक्षतापूर्ण कार्यान्वय हुन्छ भने अर्कोतर्फ कार्यान्वयनमा संलग्न अधिकारीहरु सन्तुष्ट भई अपनत्वको आधारमा काम गर्दा कामको प्रतिफल प्रभावकारी हुन्छ । तसर्थ, अधिकार र जिम्मेवारी हस्तान्तरणको लागि यहि सिद्धान्त नै दुई संगठनको कामलाई समन्वय गर्ने मुल सैद्धान्तीक आधार हो ।

नेपालको संविधानको धारा ५६ अनुसार गठन भएको संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको सरकारको सम्बन्ध जोड्ने मुल आधार संविधानको धारा २३२ मा व्यवस्था गरिएको सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वय हो । संविधानमा यी तीनै तहको सरकारको काम साझा र स्वतन्त्र रुपमा सम्पन्न गर्ने गरी अनुसूची ५ देखि ९ सम्म अधिकारहरु निर्दिष्ट गरिएको छ । नेपालको संविधान बमोजिम राज्यशक्तिको प्रयोग गर्ने संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीचको अन्तरसम्बन्ध सहकारीता, सहअस्तित्व, समन्वय र पारस्परिक सहयोगको आधारमा व्यवस्थित गर्न संघ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय र अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७७ जारी गरी लागु भएको छ । संविधानमा व्यवस्था भएको अधिकार क्षेत्रहरु भित्र रही नीति र योजना बनाउँदा एउटा

तहको सरकारले अर्को तहको सरकारको अधिकार क्षेत्रलाई ध्यान दिनु पर्ने कुरा यस ऐनको परिच्छेद ३ मा उल्लेख गरिएको छ । ऐनको दफा २ (छ) मा लोकतान्त्रिक मुल्य र मान्यतामा आधारीत समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्र निर्माणलाई अन्तरसम्बन्धको एउटा आधार मानिएको छ । यसका अलावा एकल अधिकारको क्षेत्रमा कानून बनाउँदा संविधान बमोजिम शर्त वा मापदण्ड पालना गर्नुपर्ने दफा ५ (२) र दफा ७ (ख) मा संघले बनाएको नीति वा मापदण्ड बमोजिम हुने व्यवस्था उल्लेख गरिएको छ । दफा १५ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले सहकार्य र सूचना आदान-प्रदान गर्नसक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

८.१ तथ्यांक प्रणाली

१. पृष्ठभूमीः

तथ्यांक स्थिति बोध गराउने माध्यम हो । यसले विकास स्थिति के छ भन्ने आधारमा लक्ष्य निर्धारण गर्न सघाउँदछ । नेपालको संविधानमा तथ्यांकीय अधिकार संबन्धि व्यवस्था गरिएको छ । स्थानीय सरकार अन्तरगतका कार्यालयहरुले आ–आफ्नो कार्यालयको तथ्यांक उत्पादन गरेको हुन्छ । ती कार्यालयहरुबाट उत्पादीत तथ्यांक स्थानीय सरकारको नीति तथा कार्यक्रम, अनुगमन र मुल्यांकनका साथै दिर्घकालीन सोच, दिगो विकास लक्ष्य तथा अन्य संबैधानीक तथा कानूनी रुपमा काम, कर्तव्य र अधिकार अनुसार कार्यान्वयन गरी अपेक्षित नतिजा हासिल गर्नका लागि वस्त्गत आधार बन्न सक्नेछन् । यसका लागि स्थानीय सरकारले वस्तुगत विवरण -(पार्शव चित्र) बनाउने परम्परा स्थापीत भई सकेको अबस्था छ । कुनै पनि योजना जनताको आर्थिक तथा सामाजिक विकासको लागि तर्जुमा गरिनछ । स्थानीय जनता त्यस ठाउँको विकासको साधन र साध्य दुबै हो । यस अर्थमा स्थानीय जनताको तथ्यांक योजना तर्जुमा गर्नका लागि महत्वपूर्ण हुन्छ । तसर्थ, जन्म, मृत्यु, विवाह, बसाई सराई, सम्बन्ध विच्छेद जस्ता मानिसका व्यक्तिगत घटनाहरुको दर्ता स्थानीय निकायले गर्ने गर्दछ । यस सम्बन्धी दर्ता प्रक्रियाबाट स्थानीय स्तरमा जनसंख्याको आकार, बनोट आदिको तथ्याङ्क तत्काल उपलव्ध हुने हुनाले स्थानीय निकायलाई योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा सघाउ पुऱ्याउँदछ ।

तथ्यांक आफैमा एकातर्फ सुक्ष्म एकाइबाट तयार पारिएको समष्टिगत एकाई हो भने अर्को तर्फ समष्टिगत एकाईको आधारमा सुक्ष्म एकाईको स्थिति हेर्ने एक ऐना हो । यसबाट देशको आर्थिक तथा सामाजिक स्थितिको वास्तविक चित्र सजिलै संग देख्न सकिन्छ । यो एक ऐना हो, ऐनाको प्रतिविम्वमा ऐनाको गुणस्तरमा प्रभाव परेको जस्तै तथ्यांकको गुणस्तरले देश विकास योजनाको तर्जुमामा पनि प्रभाव पर्दछ । यसलाई विशवसनीय र वैज्ञानीक बनाउन राष्ट्रिय स्तरको तथ्यांक प्रणाली लागु गरिनु पर्दछ । यसका मापन विधिलाई वैज्ञानीक आधारमा समरुप बनाइनु पर्दछ । तथ्यांकका कतिपय चरहरु समय अनुसार परिवर्तन हुदै जाने भएकोले त्यस्ता चरहरुलाई समय सापेक्ष बनाइनु पर्दछ । पर्याप्त र भरपर्दो तथ्यांक विकास योजना तर्जुमाका अनिवार्य शर्त हुन । समय सापेक्ष तथ्यांक नीति, पर्याप्त जनशक्ति, ज्ञान, प्रविधि, स्रोत साधन, संरचना, पर्याप्त अध्ययनको अभावका कारणले तथ्यांक अध्यावधिक हुन सकेको छैन । कतिपय राजनीतिक नेतृत्व आफ्नो अनुकुल योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनका लागि पनि तथ्यांक अध्यावधिक नगर्ने गरेको पाइन्छ जस्ले गर्दा तथ्यांक संस्थागत हुन सकेको छैन । यसलाई संस्थागत गर्न अनिवार्य रुपमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले परिपालना गर्न गराउन यी दुबै संस्थाले आबस्यकता अनुसार समन्वय गर्नु पर्दछ ।

२. प्रमुख समस्याः

क. एकिकृत तथ्यांक प्रणालीको विकास नहुनु ।
ख. तथ्यांकको पर्याप्त सूचक निर्धारण नहुनु ।

ग. विकास योजना तथा कार्यान्वयन तथ्यांकमा आधारीत हुने परिपाटी नहुनु ।

३. चुनौतिः

क. एकिकृत तथ्यांक प्रणाली निर्माण गर्नु ।
ख. जनशक्तिको व्यवस्था गर्नु ।
ग. तथ्यांकको अद्यावधिक गर्नु ।

अवसरः

क. नयाँ प्रविधिको विकास हुनु ।
ख. तथ्यांकको सूचकहरु परिमार्जित हुदैजानु ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः

विश्वसनीय अद्यावधिक तथ्यांक संकलन, दिगो विकासको आधार ।

४.२ लक्ष्यः

नियमीत रुपमा तथ्यांक संकलन गरी सबै तथ्यांक अद्यावधिक गर्ने ।

४.३ उद्देश्यः

तथ्यांकको आधारमा विकास योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन गर्ने परिपाटीको विकास गर्नु ।
प्रविधिमा आधारीत तथ्यांक प्रणालीको विकास गर्नु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीतिः

तलिका नं. ७.१०

रणनीति	कार्यनीति
क. गाउँपालिकाको तथ्यांक अद्यावधिक गर्ने ।	क. सबै कार्यालयको तथ्यांक एकिकृत प्रणालीमा जोडि अद्यावधिक गरिनेछ ।
ख. प्रविधिमा आधारीत तथ्यांक प्रणालीको विकास गर्ने ।	ख. सबै तथ्यांकलाई कम्प्युटर प्रणालीमा प्रविष्ट गरिनेछ ।

८.२ गरिबी निवारण

१. पृष्ठभूमीः

नेपालको चौधौं योजनाको उद्देश्य पनि गरिबी घटाउने रहेको छ । यस सम्बन्धमा राष्ट्रिय योजना आयोगलने लक्षित वर्ष २०१५, २०१९, २०२२, २०२५ र २०३० कायम गरि प्रतिव्यक्ति १.२५ डलर भन्दा कम भएको जनसंख्या सन् २०३० सम्ममा ४.९ प्रतिशतमा झार्ने लक्ष राखेको छ । उक्त लक्ष्य प्राप्तिका लागि कार्यान्वयनको अधिकार नेपालको संविधानको अनुसूचीहरुमा संघ र स्थानीयतहको अधिकार सूचीमा सामाजिक सुरक्षा र गरिबी निवारण भए अनुसार स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा २४ को उपदफा ३(क) मा सो सम्बन्धि व्यबस्था गरिएको छ । तर प्रदेश तहका सम्बन्धमा साझा अधिकार सूचीमा मात्र उल्लेख भएको अबस्था देखिन्छ । अर्कोतर्फ दफा २४(२) मा योजनाको लक्ष तथा उद्देश्यहरु माथीबाट तलको प्रकृया संग मेलखाने गरी बनाउनु पर्दछ भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

२. प्रमुख समस्याः
दैनिक रुपमा कमाइ खाने परिवार ठूलो संख्यामा हुनु, रोजगारीको अवसर कम हुनु,

३. चुनौति तथा अवसरः
गरिबी निवारण चलायमान समस्या भएकोले चुनौतिपूर्ण हुन्छ। किनकी यस सम्बन्धि कार्यक्रमले मानिसहरु काम नगर्ने, अर्को स्थानबाट बसाइ सराइ हुने आदी चुनौति हुन्छन् ।
वर्तमान विश्वले स्वीकारेको दिगो विकास लक्ष्यमा गरिबी निवारण सरकारको पहिलो प्राथमीकताको विषय भएको छ । नेपालले मुलतः दशौं योजना देखी गरिबी निवारणलाई प्राथमीकता राखी योजना बनाउने गरेको पाइन्छ। यस सन्दर्भमा यसका लागि विभिन्न अनुदान कार्यक्रम सञ्चालन हुने, प्रविधिको विकासले मानिसमा ज्ञानको विकास भएकोले यो एक अवसर हो ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः
गरिबीको अन्त्य भएको ओमसतिया, गाउँबासीको सान बढीया ।

४.२ लक्ष्यः
श्रमीक उमेर समूहका सबै नागरिकलाई रोजगारीको अवसार प्रदान गर्ने ।

४.३ उद्देश्यः
उद्यमशीलताको विकास गरी स्थानीय श्रमीकलाई रोजगारीको अवसर प्रदान गर्नु ।
उत्पादन र बजारको सम्बन्ध जोड्न आबस्यक सहजीकरण गर्नु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
स्थानीय श्रमीकलाई रोजगार दिन सक्ने उद्योगलाई विशेष प्राथमीकता दिने ।	स्थानीय श्रमीकको श्रम र सीपमा आधारीत रोजगारी दिन सक्ने उद्योगलाई नियमानुसार अनुदान प्रदान गरिनेछ ।
उत्पादकलाई प्रोत्साहीत गर्न बजारको विकास र विस्तार गर्ने ।	उत्पादीत वस्तुको विक्रीको सुनिश्चितता अन्तरसरकार आबद्धता विकास गरिनेछ ।

८.३ श्रम तथा रोजगारी

१. पृष्ठभूमीः
गरिबी निवारण र आर्थिक विकासमा श्रम तथा रोजगारीको महत्वपूर्ण स्थान हुन्छ । यसका लागि श्रम बजारको आबस्यकता अनुसार सीपमूलक श्रमशक्तिको विकास गर्नु पर्दछ ।

२. प्रमुख समस्याः
बजारको माग अनुसारको श्रमशक्ति स्थानीय तहमा उपलब्ध नहुनु, श्रम, सीप र उत्पादन बीच सम्बन्ध नहुनु, श्रम प्रतिको सम्मानको कमी, उद्यमशीलता विकास नहुनु आदि मुख्य समस्या हुन् ।

३. चुनौति तथा अवसरः
श्रम तथा रोजगारीको हक कायम गर्नु, श्रमीकलाई उत्पादन क्षेत्र संग जोड्नु चुनौतिपूर्ण कार्य हुन् ।
विश्व बजारबाट घर फर्केका मानिसको ज्ञान, आफ्नो घर आगनमा काम गर्ने लालसा बढ्नु, श्रमको न्युनतम ज्याला निर्धारण हुनु आदि अवसर हुन् ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१ सोचः
सबै गाउँबासीलाई रोजगारीको अवसर, ओमसतियाको रहर ।

४.२ लक्ष्यः
श्रम गर्न चाहने सबै नागरिकलाई रोजगारीको अवसार प्रदान गर्ने ।

४.३ उद्देश्यः
उद्यमशीलताको विकास गरी स्थानीय श्रमीकलाई रोजगारीको अवसर प्रदान गर्नु ।
उत्पादन र बजारको सम्बन्ध जोड्न आबस्यक सहजीकरण गर्नु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

तलिका नं. ८.२

रणनीति	कार्यनीति
स्थानीय श्रमीकलाई रोजगार दिन सक्ने उद्योगलाई विशेष प्राथमिकता दिने ।	स्थानीय श्रमीकको श्रम र सीपमा आधारीत रोजगारी दिन सक्ने उद्योगलाई नियमानुसार अनुदान प्रदान गरिनेछ ।
उत्पादकलाई प्रोत्साहीत गर्न बजारको विकास र विस्तार गर्ने ।	उत्पादीत वस्तुको विक्रीको सुनिश्चितता गर्न तराई मधेस सम्म बजारको विकास र विस्तार गर्न अधिकतम पहल गरिनेछ ।

८.४ वातावरण
वातावरण भन्नाले पृथ्वीको आवरण अर्थात पृथ्वीमा रहेका हावा, पानी, माटो, वन जंगल, पुशपंक्षी तथा मानिसबीचको सम्बन्ध वा अवस्था भन्ने बुझिन्छ । वातावरणले मानिसको सामाजिक, आर्थिक, भौतिक तथा मनोवैज्ञानिक रुपमा स्वस्थ राख्न महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ। वातावरणीय सन्तुलन भनेको चर अचर जगतमा रहेका वा निर्माण भएका ध्वनि, हावा, पानी आदि ठिक्क अबस्थामा रहि रहनु हो । वन तथा वातावरण एक आपसका परिपूरक छन् भन्न सकिन्छ किनकी एकको अभावमा अर्कोको अस्तित्व लोप हुँदै जान्छ। यी दुवैको समुचित व्यवस्थापन विना मानव तथा अन्य जीव जन्तुको अस्तित्वमा समेत नकारात्मक असर पर्दछ । तसर्थ वन तथा वातावरणको उचित व्यवस्थापन विना मानिसको सामाजिक तथा आर्थिक विकास कठिन र अपुर्ण हुन जान्छ ।

वातावरण स्थिति
सामान्यतया अधिकांश क्षेत्रमा वन तथा वातावरणीय प्रभाव नकारात्मक भएको देख्न सकिन्छ । यसो हुनुमा घना वस्ती भएको क्षेत्रमा वन जङ्गलको क्षेत्रफल जन घनत्वको तुलनामा कम र औद्योगिक प्रतिष्ठानहरु बढी हुनुले हो भन्न सकिन्छ । जसको प्रभावले वायु तथा जलीय प्रदुषण, ध्वधि प्रदुषण, ढल निकास र फोहरमैलाबाट उत्पन्न प्रदुषण लगायतका समस्याहरु शहरी क्षेत्रमा परेको हुन्छ ।

वायु तथा जलीय प्रदुषण
उद्योग कलकारखाना तथा शहरको बस्तीबाट निस्कने फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन हुन नसकेको खण्डमा जलीय दृष्टिले गौर नगरपालिका नजिक बहने नदीमा हुन सक्ने जलीय प्रदुषण प्रभाव नियन्त्रण गर्नु पर्ने हुन्छ।

ध्वनि प्रदुषण तथ अन्य प्रभाव
ध्वनि प्रदुषणको दृष्टिले यस नगरपालिकाको बसहरुको ध्वनि प्रदुषण प्रभाव पर्दछ। अन्य वातावरणीय समस्याहरुमा जनसमुदायभित्र वातावरण प्रदुषण हुने खालको उद्योग खोल्नु, सडकमा यातायातको चाप बढ्नु, पुराना यातायातका साधनहरु सञ्चालन गरिनु, मिसावट तेल प्रयोग भएका यातायात सञ्चालनमा आउनु, अत्यधिक मात्रामा वन फँडानी हुनु, कलकारखानाबाट निस्केको फोहर सीधै नदीमा मिसाउनु, घर घरमा शौचालयको निर्माण नहुनु आदि पर्दछन्।

डढेलो
गर्मी मौसममा हुने आगलागी तथा डढेलो पनि एक प्रमुख वातावरणीय समस्या हो। नेपाल ग्रामीण जनताको चेतनाको कमी तथा हेलचेक्राईबाट आगो लागेर वर्षेनी ठूलो धनजनको क्षति हुने गरेको छ। गर्मी मौसममा हावाहुरी चल्ने भएकोले आगोको सानो झिल्कोले पनि ठूलो विनाश गर्दछ। धुम्रपान गर्न बालेको सलाईको काँटी वा चुरोट विडी राम्रोसँग ननिभाई वन जंगलको सुकेको पात पतिंगरतिर जथाभावी फाल्नाले त्यसैबाट जंगलमा आगलागी वा ढडेलो लाग्ने गर्दछ। तराइमा भान्साको आगो सावधानी पूर्वक प्रयोग नगर्दा वस्तीहरु नै सखाप भएका छन्। यस सम्बन्धि चेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

८.५ जलवायु परिवर्तन
नेपालको ग्रामीण भेगमा भूक्षय तथा बाढीपहिरो पनि प्रमुख समस्याको रुपमा रहेका छन्। यसबाट ग्रामीण जनताको जनजीवन मात्र नभई राष्ट्रकै आर्थिक तथा सामाजिक अवस्थामा प्रश्न चिन्ह खडा हुने गर्दछ। ग्रामीण भेगमा जथाभावी कृषि सडक खन्नु, बन/खोरिया फँडानी हुनु, आचारसंहिता विपरीत पूर्वाधार निर्माण हुनु, नदी खोला वरिपरिका जग्गाहरु मिचेर घर बनाउनु आदि यसका प्रमुख कारणहरु हुन्। यसको कारण नेपालको ग्रामीण भेगमा वर्षेनी अत्यधिक धनजनको क्षति हुने गरेको प्राप्त तथ्याङ्कले देखाएको छ।

अध्याय ९
योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन

९.१ योजना तर्जुमा

देशको समग्र विकासलाई गतिशिल बनाई सामाजिक विकास गर्ने, आर्थिक असन्तुलन र विभेद हटाउने काम राज्यको हो । राज्यको काम, कर्तव्य र अधिकार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच रहेको छ । यो काम तीनै तहमा योजनाबद्ध रुपमा गरिनु पर्दछ । योजना तर्जुमा गर्दा आयोजनाका सबै पक्षको विश्लेषण गरी कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मुल्यंकनको समेत व्यवस्था गरिनु पर्दछ ।

ओमसतिया गाउँपालिकाले आवधिक योजना तर्जुमा गर्नका लागि पालिकाको कार्यसमिति, कार्यालय प्रमुख तथा अन्य व्यक्तित्वको उपस्थितिमा आवधिक योजना बनाउने सहमतिय कार्यशाला गोष्ठि गरिएको थियो । गोष्ठिमा अभिव्यक्त सहमति अनुसार योजना तर्जुमा गर्दा वस्ती स्तरबाट स्थानीय जनताको आबस्यकता र चाहना अनुसार आबस्यक सहभागीतात्मक विधि पूरा गरी आयोजनाहरुको संकलन गरिएको थियो । ती योजनालाई वडा समितिले अनुमोदन गरी विषयगत समितिमा पठाएका थिए । सम्बन्धित विषयगत समितिले आयोजनाको सबै पक्षको विश्लेषण गरेको थियो । विषयगत कार्यालयहरुले आफूसंग सम्बन्धित शाखाका आयोजनाको सबै पक्षयको विश्लेषण गरी विषयगत समितिमा प्रस्तुत गरेको थियो । विषयगत समितिले संकलित आयोजनाका बारेमा व्यापक छलफल गरी प्राथमीकीकरण गरेको थियो । प्रत्येक विषयगत समितिको प्राथमीकीकरण गरेको आयोजनालाई सामुहिक कार्यशालामा राखी व्यापक छलफल पश्चात अनुमोदन गरिएको थियो ।

योजना तर्जुमाका महत्वपूर्ण विषय आयोजना तर्जुमा गर्दा आयोजनाका सबै आयामको विश्लेषण गर्ने परिपाटीको विकास गर्नु हो । यसकालागि कार्याशालाहरुमा प्राविधिक सम्भव्यता, आर्थिक तथा समाजिक लाभ, वित्तिय फाइदा, प्रशासनीक क्षमता, जनसहभागीता, बजार सम्भाव्यता आदी बारे सहजीकरण गरिएको थियो । आयोजना तर्जुमा गर्दा ऐन, नियम, निर्देशिकाको परिपालना गर्न सहजीकरण गरिएको थियो । यसका लागि स्थानीय लाभान्वित जनताले थाहापाउने गरी आयोजनाको समय, लागत र प्रतिफल खुलाउन सम्बन्धित पक्षलाई सहजीकरण गरिएको थियो । सार्वजनिक, निजी, सहकारी तथा सामुदायीक क्षेत्रहरुको सहभागीता हुने आयोजनाको तर्जुमा गर्न प्रोत्साहीत गरिएको थियो ।
स्थानीय तहको आवधिक योजना तर्जुमाको कानूनी आधार नेपालको संविधान, अन्तर–सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन–२०७४, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन–२०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन–२०७४, संघ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन–२०७७ हो । आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन–२०७५ लाई महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामाग्रीको रुपमा लिइएको छ । विषयगत कार्यक्षेत्रको कार्यप्रकृयाको मापनको लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारीमा पर्ने विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाको वर्गीकरण तथा बाँडफाँड सम्बन्धी मापदण्ड–२०७६ लाई पनि ध्यान दिइएको छ ।
संविधान, ऐन, नियम, निर्देशिकालाई आधारमानी सहभागीताको आधारमा योजना तर्जुमा गरिएकोछ । आवधिक योजनामा समावेश गरिएका योजनाको कार्यान्वयनको आधार वार्षिक योजना हो । वार्षिक योजनामा कार्यान्वयन गरिएका योजनाको अनुगमन र मुल्यांकन तिल उल्लेखीत ढाँचामा उल्लेख गरिएकोछ ।

यो योजना तर्जुमा गर्दा स्थानीय जनताको आबस्यकता र चाहना अनुसार संकलन गरिएको आयोजनाका सबै पक्षको विश्लेषण गर्न नसकिएको भएता पनि जनप्रतिनिधि र कार्यालय प्रमुखको छनौटमा परेको योजनालाई कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मुल्यंकनको व्यवस्था समेत उल्लेख गरी प्रस्तुत गरिएको छ ।

९.२ आयोजना बैंक

राष्ट्रिय आयोजना बैंक र प्रादेशिक आयोजना बैंकमा संकलित आयोजनाहरुलाई कार्यान्वयनका लागि स्थानीय तह सहयोगी हुनु पर्दछ । यस पालिकाले आयोजना छनौट गर्दा प्रावीधीक रुपमा अपनाइनु पर्ने आयोजना छनौटका आधारहरुलाई महत्वका साथ प्राथमीकता दिनु पर्ने देखिन्छ । जस्तैः

- राष्ट्रिय लक्ष्य अनुसारका क्षेत्रगत कार्यक्रममा परेको योजना ।
- निश्चित समयमा सम्पन्न गर्न सकिने ।
- बजेटको सुनिश्चितता भएको ।
- सरकारको प्राथमिकता प्राप्त रणनीतिक महत्वका योजना ।
- लगत लाभका दृष्टिले फाइदाजनक ।
- कार्यान्वयनमा संस्थागत क्षमता भएको ।
- राजस्व बृद्धिमा योगदान पुर्‍याउने ।
- तुलनात्मक रुपमा जनतालाई सेवा प्रवाहको दायरा बढी भएको ।
  तर गाउँपालिकाले आयोजना बैक बनाएको देखिएन ।

९.३ संस्थागत तथा कार्यान्वयन व्यवस्था

आवधिक योजनामा समावेश गरिएका आयोजनाहरुलाई संस्थागत रुपमा अद्यावधिक गरी कार्यान्वयनको लागि आबस्यक व्यवस्था मिलाइनु पर्दछ । वास्तवमा आवधिक योजना विषयगत समिति अन्तर्गतका शाखामा संस्थागत रुपमा राखी प्रत्येक वार्षिक योजनाबाट कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाइनु पर्दछ । योजनाको कार्यान्वयन विधि, कार्यतालिका जिम्मेवार संस्था, व्यक्ति निर्धारण गरिनु पर्दछ । गाउँपालिकाको स्मार्ट गाउँ बनाउने सोच अनुसार यस आवधिक योजनामा पालिकाको संस्थागत विकास र कार्यान्वयन प्रकृयालाई स्मार्ट बनाउन सूचना तथा प्रविधि मैत्री गाउँपालिका बनाउन आबस्यक पर्दछ ।

विगत देखि वर्तमान सम्म गाउँपालिकामा भए गरेका कामको व्यवस्थित रुपमा रेकर्ड राख्ने व्यवस्था गर्न सूचना प्रविधिको महत्वपूर्ण स्थान रहेको हुन्छ । योजनाहरुको कार्यान्वयन स्थिति, पालिकाबाट हुने सेवा प्रवाह सम्बन्धमा पनि सर्वसाधरणले थाहापाउने गरी सूचना प्रवाह गर्न प्रभावकारी सूचना प्रविधि हुन आबस्यक छ । पालिकाले कानून अनुसार काम गर्न प्रशासन व्यवस्थालाई सूचना प्रविधि मैत्री बनाउनु पर्ने हुन्छ ।

विषय क्षेत्रगत समिति र सो अन्तर्गतका योजना कार्यान्वयन गर्ने कार्यालयहरु

क्र.सं.	विषयगत उद्देश्य	समन्वयकर्ता/ संयोजक	मुख्य कार्यान्वयनकर्ता	सहयोगी संस्था
१	आर्थिक समिति			
आर्थिक विकास	कृषि	कृषि शाखा	गापा, कृषि शाखा	बैंक तथा वित्तीय संस्था, गैसस, कृषक समूह, महिला समूह, सिँचाई कार्यालय, निजी क्षेत्र, प्रदेश तथा नेपाल सरकार ।
	पशु	पशु सेवा शाखा	गापा, पशु सेवा शाखा	बैंक गैसस, कृषक समूह, महिला समूह, महिला विकास शाखा, निजी क्षेत्र, दुग्ध उत्पादक संघ, प्रदेश तथा नेपाल सरकार ।
	उद्योग, वाणिज्य र पर्यटन	घरेलु तथा साना उद्योग, वित्तीय संस्थाहरु	गापा, घरेलु तथा साना उद्योग, वित्तीय संस्थाहरु	उद्योग वाणिज्य संघ, निजी क्षेत्र, गैसस, प्रदेश सरकार, नेपाल सरकार
२	सामाजिक समिति			
	शिक्षा	शिक्षा शाखा	गपा, शिक्षा शाखा,, गैसस, विद्यालय, शिक्षक सेवा आयोग, उमाशिप	स्थानीय, प्रदेश सरकार, नेपाल सरकार, विद्यालय, शिक्षा विभाग, मन्त्रालय,
	स्वास्थ्य	स्वास्थ्य शाखा	गापा, आयुर्वेदिक औषधालयहरु, निजी क्षेत्र, गैसस, स्वास्थ्य मन्त्रालय,	स्वास्थ्य संस्थाहरु, स्वास्थ्य मन्त्रालय, रेडक्रस, गैसस,
	खानेपानी तथा सरसफाई	खानेपानी शाख	गापा, खानेपानी शाखा, उपभोक्ता समिति, प्रदेश सरकार,	उपभोक्ता समिति, सामुदायिक संस्था, गैसस, मन्त्रालय,
	संस्कृति प्रवर्धन	गापा	गापा	गापा
	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	महिला विकास शाखा, बाल कल्याण समिति	गपा, स्थानीय निकाय, महिला विकास शाखा, बाल कल्याण समिति, गैसस	गैसस, मन्त्रालय, बाल कल्याण समिति, महिला विकास शाखा, घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय,
३	पूर्वाधार समिति			
	सडक	सडक कार्यालय	गपा, सडक कार्यालय	स्थानीय निकाय, उपभोक्ता समिति, प्रदेश सरकार, नेपाल सरकार
	सिचाई	सिँचाई शाखा	गापा, सिँचाई शाखा, बैंक, कृषि शाखा,	उपभोक्ता समिति, कृषक समूह, बैंक, गैसस, प्रदेश सरकार, नेपाल सरकार
	बिद्युत	बिद्युत प्राधिकरण	बिद्युत प्राधिकरण	बिद्युत प्राधिकरण, नेपाल सरकार,
	सञ्चार	नेपाल टेलिकम	नेपाल सरकार, नेपाल टेलिकम	नेपाल सरकार, गापा, पत्रकार
	भवन, आवास तथा शहरी विकास	गापा	गपा, मालपोत कार्यालय, आवास तथा शहरी विकास शाखा ।	गापा विषयगत कार्यालयहरु, प्रदेश सरकार, नेपाल सरकार

४	वातावरणीय व्यवस्थापन समिति			
	वन	वन कार्यालय,	गापा वन कार्यालय, भूसंरक्षण कार्यालय, खानी तथा भूगर्भ विभाग	नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, नपा, गैसस
	भूसंरक्षण	वन कार्यालय, भूसंरक्षण कार्यालय	गापा वन कार्यालय, नपा, नापी शाखा, भूसंरक्षण कार्यालय, खानी तथा भूगर्भ विभाग	प्रदेश सरकार, नेपाल सरकार, गैसस
	वातावरण	वन कार्यालय, भूसंरक्षण कार्यालय, खानेपानी कार्यालय	गापा वन कार्यालय, नापी शाखा, भूसंरक्षण कार्यालय, खानी तथा भूगर्भ विभाग, खानेपानी कार्यालय	नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, नपा, गैसस, रेडक्रस, खानेपानी कार्यालय
५ वित्तीय तथा संस्थागत स्रोत, क्षमता तथा व्यवस्थापन समिति	वित्तीय तथा संस्थागत स्रोत, क्षमता तथा व्यवस्थापन समिति	विषयगत कार्यालयहरु	गापा, अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण उपसमितिहरु, सूचना केन्द्र, रायोआ, वित्तआयोग, सरकारी कार्यालय	गापा, गैसस, विषयगत कार्यालयहरु, सूचना केन्द्र, प्रदेश सरकार, नेपाल सरकार,

९.४ तहगत सम्बन्ध तथा अन्तरसरकार समन्वय

१. पृष्ठभूमी

नेपालमा राज्य शक्तिको प्रयोग गर्न संविधान तथा कानूनबाट संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र निर्धारण गरी कार्यक्षेत्र निर्धारण गरिएको छ । ती अधिकारको प्रयोग गर्दा एक आपसमा समन्वय गर्नु पर्ने संवैधानीक व्यवस्था छ । नेपालको संविधानको धारा ५६ अनुसार गठन भएको संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको सरकारको सम्बन्ध जोड्ने मुल आधार संविधानको धारा २३२ मा व्यवस्था गरिएको सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वय हो । संविधानमा यी तीनै तहको सरकारको काम साझा र स्वतन्त्र रुपमा सम्पन्न गर्ने गरी अनुसूची ५ देखि ९ सम्म अधिकारहरु निर्दिष्ट गरिएको छ । नेपालको संविधान बमोजिम राज्यशक्तिको प्रयोग गर्ने संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीचको अन्तरसम्बन्ध सहकारीता, सहअस्तित्व, समन्वय र पारस्परिक सहयोगको आधारमा व्यवस्थित गर्न संघ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय र अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७७ जारी गरी लागु भएको छ । संविधानमा व्यवस्था भएको अधिकार क्षेत्रहरु भित्र रही नीति र योजना बनाउँदा एउटा तहको सरकारले अर्को तहको सरकारको अधिकार क्षेत्रलाई ध्यान दिनु पर्ने कुरा यस ऐनको परिच्छेद ३ मा उल्लेख गरिएको छ । ऐनको दफा २ (छ) मा लोकतान्त्रिक मुल्य र मान्यतामा आधारीत समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्र निर्माणलाई अन्तरसम्बन्धको एउटा आधार मानिएको छ । यसका अलावा एकल अधिकारको क्षेत्रमा कानून बनाउँदा संविधान बमोजिम शर्त वा मापदण्ड पालना गर्नुपर्ने

दफा ५ (२) र दफा ७ (ख) मा संघले बनाएको नीति वा मापदण्ड बमोजिम हुने व्यवस्था उल्लेख गरिएको छ। दफा १५ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले सहकार्य र सूचना आदान-प्रदान गर्नसक्ने व्यवस्था गरिएको छ।

२. प्रमुख समस्याः

तहगत सरकारको काममा दोहोरोपन आउन मुख्य समस्या हो। अन्तरसम्बन्धको आधारमा योजनाहरुमा दोहोरोपन हुन नदिन आबस्यक कानूनी तथा व्यवहारीक उपाय अवलम्बन गर्न सकिएको छैन। संविधान तथा कानूनमा उल्लेखित विषयक्षेत्रको कार्यबिस्तृतिकरण पर्याप्तमात्रामा हुन सकेको छैन।

३. चुनौति तथा अवसर :

संविधान तथा कानूनमा उल्लेख भएका कामको कार्य विस्तृतिकरण गर्नु चुनौतिपूर्ण कार्य हो। यद्यपी, संविधान तथा कानूनमा धेरै विषय उल्लेख हुनु, तहगत समन्वय ऐन, २०७७ लागु हुनु, योजनाहरुमा दोहोरोपन हुन नदिन समन्वयको खाका तयार हुनु अवसर को रुपमा लिन सकिन्छ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१. सोचः

योजना तथा कार्यान्वयनमा तादत्म्यता, स्थानीय सरकारको अभिष्ठता।

४.२. लक्ष्यः

ओमसतिया गाउँपालिकाको योजना र कार्यान्वयनमा दोहोरोपन हुन नदिने।

४.३. उद्देश्यः

क. अधिकार अनुसारको योजना कार्यान्वयन गर्नु।
ख. योजना कार्यान्वयनमा दोहोरोपन हुन नदिनु।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
संघ, प्रदेश र सबै विषयगत कार्यालयको योजना नदोहोरिने गरी छनौट गर्ने।	सबै शाखाहरुको योजना संघ र प्रदेशको योजना संग नदोहोरिने गरी छनौट गरिनेछ।

९.५ जोखिम व्यवस्थापन

जोखिम व्यवस्थापन नगरपालिकाको अप्रत्यासीत रुपमा सम्पादन गर्नु पर्ने कार्य हो। यो व्यवस्थापकीय अनुशासन कार्य पद्दती हो यसमा योजना, संगठन, निर्देशन, समन्वय र नियन्त्रणको व्यवस्था मिलाइएको हुनु पर्दछ। पालिका घर दैलोको सरकार हुनाले स्थानीय जनताले अप्रत्यासीत रुपमा भोग्नु पर्ने समस्यामा तुरुन्त संलग्न हुनु पर्दछ। आयोजना व्यवस्थापनको सन्दर्भमा आउने जोखीमका लागि आयोजना कार्यान्वयनको रणनीति, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मुल्यांकन पद्दती र आयोजना कार्यान्वयन स्थलमा सौहार्दपूर्ण वातावरण पर्दछन्।

१. पृष्ठभूमी

२. प्रमुख समस्याः

यस पालिकाको भूमाग समथर जमीन भएकोले पहाडबाट आउने बाढीका जोखिमहरु छन् । यसका अलावा भूकम्प, आगालागि, रोग महामारी जस्ता समस्याहरु छन् ।

३. चुनौति तथा अवसर :

जोखिम व्यवस्थापन नगरपालिकाको लागि एक चुनौतिपूर्ण कार्य हो । गाउँपालिकाले जोखिममा परेको मानिस तथा क्षेत्रको सम्बोधनका लागि आबस्यक पर्ने भौतिक पूर्वाधार जुटाउन कठिन भएको हुँदा जोखिम व्यवस्थापन गर्नु चुनौतिपूर्ण कार्य हो ।

वर्तमानमा जनतामा चेतनाको विकास, नयाँ प्रविधिहरुको उपलब्धता, पूर्वसतर्कतामा बृद्धि जस्ता कारणले जोखिम व्यवस्थापनमा केही सहजता हुनुलाई अवसरको रुपमा लिन सकिन्छ ।

४. सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

४.१. सोचः

गाउँपालिकाको प्रतिबद्धता, जनतालाई तत्काल आइपर्ने जोखिम संग आबद्धता ।

४.२. लक्ष्यः

गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका सबै पक्षलाई तत्काल आइपर्ने जोखिमको तुरुन्त संबोधन गर्ने ।

४.३. उद्देश्यः

क. जोखिम सम्बोधन गर्ने सामाग्रीको व्यवस्था गर्नु ।

ख. जोखिममा काम गर्ने जनशक्तिको विकास गर्नु ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
दमकल, सार्वजनीक भवनलाई जोखिमको समयमा प्रयोग गर्न सक्ने गरी व्यवस्था गर्ने ।	गाउँपालिका भित्र दमकलको व्यवस्था गरिनेछ ।
आगालागि नियन्त्रण गर्न जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	आगालागि हुन नदिन आबस्यक सचेतामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

९.६ अनुगमन तथा मूल्यांकन

योजनाको अनुगमन तथा मुल्यांकन पद्दती योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनको महत्वपूर्ण पक्ष हो । योजना अनुगमन प्रणालीबाट नियमीत र निरन्तर रुपमा आवधिक योजनाले परिलक्षित गरेको योजनाको कामको प्रगती तथा प्रतिफलको सम्भावनाको अधिकारप्राप्त अधिकारीबाट जाँच गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । यस्तो अनुगमन योजना कार्यान्वयन स्थलको भ्रमण, योजनाको प्रगती पुस्तीकाको अवलोकनबाट गर्न सकिन्छ । यसबाट योजनाको उपादेयता, दक्षता, प्रभावकारीता र कार्यसम्पादनमा प्रभाव मापन गरिन्छ ।

मुल्यांकन भन्नाले कार्यान्वयनको चरणमा रहेका वा सम्पन्न भएका आयोजना कति राम्रो संग कार्यान्वयन भइरहेको छ वा भयो र त्यस आयोजनाबाट के प्राप्ती भयो भन्ने कुराको लेखाजोखा भन्ने बुझिन्छ । आयोजना एक पटक गरिने कृयाकलाप हो यसको जन्म कुनैपनि देश वा संस्थाको लक्ष्य प्राप्तीको लागि बनेको नीति, योजना, कार्यक्रमका आधारमा भएको हुन्छ । आयोजनाको नतिजा, प्रभाव, कामको कार्यसम्पादन स्थिति कस्तो छ भनी थाहापाउन मुल्यांकन गरिन्छ ।

विकास आयोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा आयोजना मुल्यांकनको महत्वपूर्ण स्थान हुन्छ। आयोजना मुल्यांकनले लगानीको स्थिति के छ र कति उपलब्धीमुलक हुन सक्दछ भन्ने कुरा थाहा पाउन सघाउ पुग्दछ । आयोजना मुल्यांकनको मुख्य उद्देश्य कार्यान्वयनको क्रममा भएका सबल र दुर्बल पक्षहरुबाट पाठसिकी भावी कामलाई व्यवस्थित गर्नु, आबस्यक सुधार गर्नु तथा सम्बन्धित पक्षलाई योजना कार्यान्वयन र नतिजाप्रति जवाफदेही बनाउनु हो । आयोजनाको लक्ष्य प्राप्तीको स्थिति थाहा पाउन कार्यान्वयनको क्रममा रहेको आयोजना कति राम्रो संग भइ रहेको छ र के कति उपलब्धि भएको छ भन्ने बारे समय समयमा मुल्यांकन गर्न जरुरी हुन्छ । यस्तो मुल्यांकन आन्तरिक तथा वाह्य व्यक्तिबाट एक भन्दा बढी समय गर्न सकिन्छ। सारांश मुल्यांकन काम सम्पन्न भएपछि गरिन्छ । यसको उद्देश्य आयोजनाको जाँच गर्नुको साथै डिजाइन र व्यवस्थापनको जाँच गर्नु हो । प्रत्येक कार्यक्रमको अनुगमन गर्ने निकाय, अनुगमन विधि र अनुगमनको पटक आदि खुलाइएको अनुगमन तालिका तल दिइएको छ ।

(क) आर्थिक विकास

क्र. सं.	कार्यक्रम	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन विधि*	अनुगमन पटक (वार्षिक)	प्रतिवेदन पेश हुने निकाय	प्रतिवेदन कार्यान्वयन गर्ने निकाय
१	फलफुल उत्पादन कार्यक्रम	गापा	१,३,४,५, ६,७	४ पटक	गापा	कृविशा
२	कृषि औजार	गापा	३,४	४ पटक	गापा	गापा
३	खाद्यान्न बिज वृद्धि कार्यक्रम	कृषि शाखा	३,७	२ पटक	कृषि शाखा	गापा
४	ह्ाट बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम	कृषि शाखा	१,३,७	२ पटक	कृषि शाखा	गापा
५	तरकारी उत्पादन कार्यक्रम	कृषि शाखा	३	२ पटक	कृषि शाखा	गापा
६	पशुपंक्षी स्वास्थ्य तथा नश्ल सुधार कार्यक्रम	कृषि शाखा	१,३,७	२ पटक	कृषि शाखा	गापा
७	डेरी उद्योग कार्यक्रम	गापा	१,३,७	२ पटक	गापा	गापा
८	मासु उत्पादन कार्यक्रम	गापा	१,३,७	२ पटक	गापा	गापा
९	कृषि भ्रमण कार्यक्रम	गापा कृषि शाखा	१,२,३	२ पटक	गापा, कृषि शाखा	गापा
१०	पर्यटन विकास कार्यक्रम	गापा	१,२	२ पटक	गापा	गापा
११	सहकारी	गापा		१	सहकारी संस्था	सहकारी शाखा
१२	औद्योगिक ग्राम निर्माण	गापा	१, २,३, ६,७,	१	गापा	गापा

*अनुगमन विधिहरु : १ बैठक, २ अन्तरक्रिया, ३ स्थलगत निरीक्षण, ४ प्राविधिक परीक्षण प्रतिवेदन, ५ अभिलेख अवलोकन, ६ समीक्षा गोष्ठी, ७ खर्चको विवरण

(ख) सामाजिक समिति शिक्षा र खेलकूद

क्र. सं.	कार्यक्रम	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन विधि*	अनुगमन पटक (वार्षिक)	प्रतिवेदन पेश हुने निकाय	प्रतिवेदन कार्यान्वियन गर्ने निकाय
१	शिक्षक/शिक्षिका तालिम	गापा, शिक्षा शाखा	१,३,५	३	गापा, शिशा	शिशा
२	अनौपचारीक शिक्षा तथा चेतना कार्यक्रम	गापा	२,३,५	३	गापा, शिशा	शिशा
३	खाजा कार्यक्रम	गापा	३,७	६	गापा, शिशा	शिशा
४	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार निर्माण	गापा	१,३,४,५	२	गापा, शिशा	शिशा
५	विद्यालय आइसिटि पूर्वाधार निर्माण	गापा शिक्षा शाखा	१,३,४,५	२	गापा, शिशा	शिशा
६	इसिडि कार्यक्रम					
७	छात्रवृत्ति वितरण	गापा	१,३,५	४	गापा, शिशा	शिशा
८	शिक्षण सामग्री वितरण	गापा	२,५,६	२	गापा, शिशा	शिशा
९	खेल संचालन	गापा	१,३	२	गापा, शिशा	शिशा

*अनुगमन विधिहरु : १ बैठक, २ अन्तरक्रिया, ३ स्थलगत निरीक्षण, ४ प्राविधिक परीक्षण प्रतिवेदन, ५ अभिलेख अवलोकन, ६ समीक्षा गोष्ठी, ७ खर्चको विवरण

स्वस्थ्य

क्र. सं.	कार्यक्रम	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन विधि*	अनुगमन पटक (वार्षिक)	प्रतिवेदन पेश हुने निकाय	प्रतिवेदन कार्यान्वियन गर्ने निकाय
१	घरमा शून्य सुत्केरी	गापा स्वास्थ्य शाखा	३,५,६	३	गापा, स्वाशा	स्वाशा
२	ज्येष्ठ नागरिक सेवा	गापा	२,३,५	३	गापा, स्वाशा	स्वाशा
३	स्वास्थ्य भौतिक पूर्वाधार निर्माण	गापा	३,७	२	गापा , स्वाशा	स्वाशा
४	पोषण विशेष कार्यक्रम	गापा	१,३,४,५	३	गापा, स्वाशा	स्वाशा
५	किशोर किशोरी विशेष	गापा, शिक्षा शाखा	१,३,४,५	२	गपा, स्वाशा	स्वाशा
६	प्रजनन् स्वास्थ्य कार्यक्रम			२	गापा स्वाशा	स्वाशा
७	पूर्ण सरसफाई युक्त नगरपालिका	गापा	१,३,५	४	गापा, स्वाशा	स्वाशा
८	खोप केन्द्र भवन	गापा	२,५,६	२	गापा, स्वाशा	स्वाशा

९	औजार, औषधि उपकरणको व्यवस्थापन	गापा	१,३	२	गापा, स्वाशा	स्वाशा
*अनुगमन विधिहरु : १ बैठक, २ अन्तरक्रिया, ३ स्थलगत निरीक्षण, ४ प्राविधिक परीक्षण प्रतिवेदन, ५ अभिलेख अवलोकन, ६ समीक्षा गोष्ठी, ७ खर्चको विवरण						
क्र. सं.	**कार्यक्रम**	**अनुगमन गर्ने निकाय**	**अनुगमन विधि***	**अनुगमन पटक (वार्षिक)**	**प्रतिवेदन पेश हुने निकाय**	**प्रतिवेदन कार्यान्वयन गर्ने निकाय**
१	**खानेपानी**	गापा, स्वास्थ्य शाखा	३,५,६	३	गापा, स्वाशा	स्वाशा
२	स्वच्छ खानेपानी कार्यक्रम	गापा	२,३,५,	३	गापा	खापा
३	फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यकक	गापा	३,७	२	गापा	खापा
४	मासिक सरसफाई अभियान कार्यक्रम	गापा	२,३,६	१२	गापा	खापा
*अनुगमन विधिहरु : १ बैठक, २ अन्तरक्रिया, ३ स्थलगत निरीक्षण, ४ प्राविधिक परीक्षण प्रतिवेदन, ५ अभिलेख अवलोकन, ६ समीक्षा गोष्ठी, ७ खर्चको विवरण						

(ग) भौतिक पूर्वाधार

(क) सडक

क्र. सं.	कार्यक्रम	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन विधि*	अनुगमन पटक (वार्षिक)	प्रतिवेदन पेश हुने निकाय	प्रतिवेदन कार्यान्वयन गर्ने निकाय
१	सडक निर्माण	गापा	३,४,७	२	गापा	गापा सडक शाखा
	सिँचाई	गापा	३,४,७	२	गापा	सिँचाई कार्यालय
	तटबन्ध निर्माण	गापा	३,४,७	२	गापा	सिँचाई कार्यालय
	भवन तथा शहरी विकास	गापा	३,४,७	२	गापा	भवन तथा शहरी विकास शाखा
	ऊर्जा	गापा	३,४,७	२	गापा	विद्युत शाखा
	लघु तथा साना जल विद्युत	गापा	३,४,७	२	गापा	गापा, विद्युत शाखा
	वैकल्पिक ऊर्जा	गापा	३,४,७	२	गापा	गापा
	सञ्चार	गापा	३,४,७	२	गापा	गापा
	*अनुगमन विधिहरु : १ बैठक, २ अन्तरक्रिया, ३ स्थलगत निरीक्षण, ४ प्राविधिक परीक्षण प्रतिवेदन, ५ अभिलेख अवलोकन, ६ समीक्षा गोष्ठी, ७ खर्चको विवरण					

वातावरण समिति

क.सं.	कार्यक्रम	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन विधि*	अनुगमन पटक (वार्षिक)	प्रतिवेदन पेश हुने निकाय	कार्यान्वयन गर्ने निकाय
१	फलफुल खेती गर्ने	गापा	३,४,७	२	गपा वन कार्यालय	वन कार्यालय
२	जैवीक विविधताको संरक्षण	गापा	३,४,७	२	गपा, भूसंरक्षण	भूसंरक्षण
३	जलाधार संरक्षण	गापा	३,४,७	२	गपा, भूसंरक्षण	भूसंरक्षण
४	जलवायु परिवर्तन	गापा	३,४,७	२	गपा, भूसंरक्षण	भूसंरक्षण
५	फोहोरमैला	गापा	३,४,७	२	गापा	गापा
६	जल उत्पन्न प्रकोप	गापा	३,४,७	२	गपा, भूसंरक्षण	भूसंरक्षण
७	विपद् व्यवस्थापन	गापा	३,४,७	२	गापा	गापा

*अनुगमन विधिहरु : १ बैठक, २ अन्तरक्रिया, ३ स्थलगत निरीक्षण, ४ प्राविधिक परीक्षण प्रतिवेदन, ५ अभिलेख अवलोकन, ६ समीक्षा गोष्ठी, ७ खर्चको विवरण

संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सु-शासन

क.सं.	कार्यक्रम	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन विधि*	अनुगमन पटक (वार्षिक)	प्रतिवेदन पेश हुने निकाय	प्रतिवेदन कार्यान्वयन गर्ने निकाय
१	मानव संसाधन विकास	गापा	१, २, ५,६,७	२	गापा	गापा
२	संस्थागत क्षमता विकास	गापा	१, २, ५,६,७	२	गापा	गापा
३	सूचना प्रविधि	गापा	१, २, ५,६,७	२	गापा	गापा
४	लेखांकन	गापा	१, २, ५,६,७	२	गापा	गापा
५	राजस्व	गापा	१, २, ५,६,७	२	गापा	गापा

*अनुगमन विधिहरु : १ बैठक, २ अन्तरक्रिया, ३ स्थलगत निरीक्षण, ४ प्राविधिक परीक्षण प्रतिवेदन, ५ अभिलेख अवलोकन, ६ समीक्षा गोष्ठी, ७ खर्चको विवरण

अनूसूची
प्रथम आवधिक योजनामा कार्यान्वयन हुने कार्यक्रम तथा आयोजना

गौरवका योजना

स्थानीय सरकारको आर्थिक कृयाकलापमा रुपान्तरण गर्न सक्ने खालको आयोजनाहरुलाई गौरवको आयोजनाको रुपमा लिइएको छ ।

ओमसतिया गाउँपालाका भित्रका गौरवका आयोजनाहरु

- रोहिणी खोला कोरिडोर
- मेट्रिक सिस्टम हाउस
- वडा नं 5 .र वडा नं 6 .जोड्ने पुल
- कृषि पर्यटन (Agro Tourism)
- बहुउद्देश्य चिस्यान केन्द्र
- गाउँपालिकाको मूख्य प्रशासनिक भवन निर्माण
- गाउपालिका भित्र सबै वडालाई समेट्ने गरि चक्रपथ निर्माण
- धार्मिक सांस्कृतिक बहुआयामिक कृषि पर्यटन प्रवर्द्धन कार्यक्रम

प्रथम आवधिक योजनामा कार्यान्वयन हुने कार्यक्रम तथा आयोजना

योजनामा उल्लेख गरिएका रणनीति तथा कार्यनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी दीर्घकालीन सोच र विषय क्षेत्रगत लक्ष्य हासिल गर्न प्रमुख कार्यक्रमको पहिचान निम्न तालिकाहरु बमोजिम गरिएको छ । यस संग सम्बन्धित लक्ष्य र बजेट माथी नै उल्लेख भएकोले तलको तालीकामा समावेश गरिएको छैन ।

(क) आर्थिक विकास

क्र. सं.	कार्यक्रम	लक्ष्य	आयोजना अवधि	कुल लागत	अपेक्षित उपलब्धि
१	व्यवसायिक तरकारी बाली उत्पादन कार्यक्रम		२०७८/७९ २०८२/८३		गाउँपालिका तरकारीमा आत्मनिर्भर भई निकासी भएको हुनेछ । अर्गानिक तरकारी उत्पादन भएको हुनेछ ।
२	कृषि पूर्वाधार		२०७८/७९ २०८२/८३		कृषि मल, सामाग्री उपलब्ध भएको हुनेछ ।
३	खाद्यान्न बिज वृद्धि कार्यक्रम		२०७८/७९ २०८२/८३		स्थानीय तहमा उत्पादन हुने धान, मकै, लगायतका वीउ वितरण भएको हुनेछ ।
४	बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम		२०७८/७९ २०८२/८३		बुटवल, भैरहवा तथा स्वदेश तथा विदेशमा गापा भित्र उत्पादीत वस्तुको लागि बजार उपलब्ध भएको हुनेछ । हाटबजार स्थल निर्माण भएको हुनेछ ।
५	फलफूल उत्पादन कार्यक्रम		२०७८/७९ २०८२/८३		सबै किसानलाई फलफुलका विरुवा आबस्यकता अनुसार उपलब्ध भएको हुनेछ ।
६	पशुपंक्षी स्वास्थ्य तथा नश्ल सुधार कार्यक्रम		२०७८/७९ २०८२/८३		नयाँ जातका बाखा, बोका लगायतका पशुपंक्षी उपलब्ध भएको हुनेछ ।

७	डेरी उद्योग कार्यक्रम		२०७८/७९ २०८२/८३		दुधमा आत्मनिर्भर भई निर्यात भएको हुनेछ।
८	मासु उत्पादन कार्यक्रम		२०७८/७९ २०८२/८३		मासुमा आत्मनिर्भर भई निर्यात भएको हुनेछ।
९	समन्वयात्मक कृषि कार्यक्रम		२०७८/७९ २०८२/८३		मल, बीउ, उत्पादन, बजार बीच अन्तर सम्बन्ध भई उत्पादन र बजार व्यवस्थित भएको हुनेछ
१०	पर्यटन विकास कार्यक्रम		२०७८/७९ २०८२/८३		होमस्टे र होटलको व्यवस्था भई पर्यटक संख्या र बासाइ अबधि बढेको हुनेछ।
११	सहकारी		२०७८/७९ २०८२/८३		उत्पादक र लगानी क्षेत्रको विकास भएको हुनेछ।

(ख) सामाजिक समिति
शिक्षा र खेलकूद

क्र.सं.	कार्यक्रम	लक्ष्य	आयोजना अवधि	कुल लागत	अपेक्षित उपलब्धि
१	शिक्षक/शिक्षिका तालिम		२०७८/७९ २०८२/८३		सबै शिक्षक/शिक्षिका तालिम प्राप्त भइ विद्यार्थीको प्रभावकारी नतिजा प्रकाशीत भएको हुनेछ।
२	अनौपचारीक शिक्षा तथा चेतना कार्यकम		२०७८/७९ २०८२/८३		सबै नागरीक साक्षर भएको हुनेछ।
३	खाजा कार्यकम		२०७८/७९ २०८२/८३		विद्यार्थीको स्कूल छाड्ने दर शुन्य भएको हुनेछ।
४	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार निर्माण		२०७८/७९ २०८२/८३		सबै विद्यालयमा आबस्यक भौतिक पूर्वाधार निर्माण भएको हुनेछ।
५	विद्यालय आइसिटि पूर्वाधार निर्माण		२०७८/७९ २०८२/८३		सबै विद्यालयमा कम्प्यूटर लगायतका सामाग्री उपलब्ध भएको हुनेछ।
६	इसिडि कार्यकम		२०७८/७९ २०८२/८३		स्कूल जाने उमेरका सबै विद्यालय भर्ना भएको हुनेछ।
७	छात्रवृत्ति वितरण		२०७८/७९ २०८२/८३		जेहन्दार र गरीब विद्यार्थीमा शिक्षा प्रतिको आर्षण बढेको हुनेछ।
८	शिक्षण सामग्री वितरण		२०७८/७९ २०८२/८३		जेहन्दार र गरीब विद्यार्थीलाई शिक्षण सामाग्री उपलब्ध भएको हुनेछ।
९	खेल संचालन		२०७८/७९ २०८२/८३		सबै विद्यालयमा खेलकुद कार्यकम नियमीत रुपमा सञ्चालन भएको हुनेछ।

स्वस्थ्य

क्त. सं.	कार्यक्रम	लक्ष्य	आयोजना अवधि	कुल लागत (लाख)	अपेक्षित उपलब्धि
१	घरमा शून्य सुत्केरी		२०७८/७९ २०८२/८३		सबै आमाले स्वास्थ्य संस्थामा बच्चा जन्माएको हुनेछ ।
२	स्वास्थ्य भौतिक पूर्वाधार निर्माण		२०७८/७९ २०८२/८३		स्वास्थ्य संस्थाहरुमा आधारभुत भौतिक पूर्वाधार निर्माण भएको हुनेछ ।
३	पोषण विशेष कार्यक्रम		२०७८/७९ २०८२/८३		सबै वालवालीका तथा अन्य मानिसमा शुन्य कुपोषण भएको हुनेछ ।
४	किशोर किशोरी विशेष		२०७८/७९ २०८२/८३		कम उमेरमा विवाह गर्ने प्रथा अन्त भएको हुनेछ ।
५	प्रजनन् स्वास्थ्य कार्यक्रम		२०७८/७९ २०८२/८३		यौन सम्बन्धि सबै विषयमा चेतना भएको हुनेछ ।
६	पूर्ण सरसफाई		२०७८/७९ २०८२/८३		स्वच्छ र स्वस्थ हरियाली नगरपालिका भएको हुनेछ ।
७	खोप केन्द्र भवन		२०७८/७९ २०८२/८३		सबै नागरीकले आबस्यकता अनुसार खोप प्राप्त गरेको हुनेछ ।
८	औजार, औषधि उपकरणको व्यवस्थापन		२०७८/७९ २०८२/८३		आधारभुत औषधि उपलब्ध भएको हुनेछ ।
९	स्वच्छ खानेपानी कार्यकम		२०७८/७९ २०८२/८३		सबै गाउँबासीलाई स्वच्छ खानेपानी उपलब्ध भएको हुनेछ ।
१०	फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यकक		२०७८/७९ २०८२/८३		गाउँभित्रको फोहोरमैला वैज्ञानीक रुपमा व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।

(ग) भौतिक पूर्वाधार

क्र.सं.	कार्यक्रम	लक्ष्य	आयोजना अवधि	कुल लागत (लाख)	अपेक्षित उपलब्धि
१	सडक निर्माण		२०७८/७९ २०८२/८३		दिगो सडक निर्माण भएको हुनेछ ।
२	सिँचाई		२०७८/७९ २०८२/८३		खेती योग्य जमीनमा सिचाइ भएको हुनेछ ।
३	भवन तथा शहरी विकास		२०७८/७९ २०८२/८३		विपद थेग्न सक्ने भवन निर्माण भई सुन्द गाउँ निर्माण भएको हुनेछ ।
४	ऊर्जा		२०७८/७९ २०८२/८३		सबै घरमा विद्युत सेवा पुगेको हुनेछ ।
५	सञ्चार		२०७८/७९ २०८२/८३		सबै घरमा कम्तीमा एक सञ्चार सेवा उपलब्ध भएको हुनेछ ।

घ) वातावरण समिति

क्र.सं.	कार्यक्रम	लक्ष्य	आयोजना अवधि	कुल लागत (लाख)	अपेक्षित उपलब्धि
१	सामुदायिक वनलाई उत्पादनसँग जोडि फलफुल खेती गर्ने		२०७८/७९ २०८२/८३		वन क्षेत्रले आर्थिक उपार्जनमा सहयोग पुगेको हुनेछ।
२	जैवीक विविधताको संरक्षण		२०७८/७९ २०८२/८३		स जैवीक विविधताको संरक्षण भएको हुनेछ।
३	जलाधार संरक्षण		२०७८/७९ २०८२/८३		भूक्ष्यय नियन्त्रण भएको हुनेछ।
४	जलवायु परिवर्तन		२०७८/७९ २०८२/८३		जलवायु परिवर्तनबाट हुने हानी कम भएको हुनेछ।
५	फोहोरमैला		२०७८/७९ २०८२/८३		फोहोमैलाको उचित व्यवस्थापन भएको हुनेछ।
६	जल उत्पन्न प्रकोप		२०७८/७९ २०८२/८३		बढीपीडीत नियन्त्रण भएको हुनेछ।
७	विपद् व्यवस्थापन		२०७८/७९ २०८२/८३		विपदको समयमानै व्यवस्थापन भएको हुनेछ।

ङ) संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सु-शासन समिति

क्र.सं.	कार्यक्रम	लक्ष्य	आयोजना अवधि	लागत (लाख)	अपेक्षित उपलब्धि
१	मानव संसाधन विकास		२०७८/७९ २०८२/८३		गाउँपालिकाका सबै जनशक्ति काम अनुसार जिम्मेवारी लिन सक्षम भएको हुनेछ।
२	संस्थागत क्षमता विकास		२०७८/७९ २०८२/८३		भैाातिक तथा प्राविधिक स्थिति सवल भएको हुनेछ। सबै कार्यालयको तथ्यांक अद्यावधिक भएको हुनेछ।
३	सूचना प्रविधि		२०७८/७९ २०८२/८३		सूचना प्रविधिमा आधारीत सेवा प्रवाह भएको हुनेछ।
४	लेखांकन		२०७८/७९ २०८२/८३		गाउँपालिकाको आम्दानी र खर्च व्यवस्थित भएको हुनेछ।
५	राजस्व		२०७८/७९ २०८२/८३		आन्तरिक राजस्वको योगदान बढेको हुनेछ।

आयोजना र लागत अनुमान

(क) आर्थिक विकास समितिः कृषि

लक्ष्य अनुसार गन्तव्य र सुचक							
क्र.सं.	योजनाको नाम कार्यक्रम	आयोजना स्थल	प्राथमिकता	जम्मा लागत	गा.पा.	प्रदेश सरकार	संघीय सरकार
१	फलफूल विरुवा एक घर एक विरुवा	सबै वडाहरु	आप/लिची	२५	५	१०	१०
२	साना कृषि औजार यन्त्र उपकरण वितरण	सबै वडाहरु	पम्पसेट/बोरिङ	१००	१०	४५	४५
३	क्षमता अभिवृद्धि तालिम कृषक स्तरमा र समहमा	सबै वडाहरु	बेमौसमी तरकारी खेती र च्याउ	१००	१०	४५	४५
४	ग्रिन हाउस	सबै वडाहरुमा	गोलभेडा खेती	१००	१०	४५	४५
५	अन्तर जिल्ला कृषक अवलोकन भ्रमण	सबै वडाहर बाट		५०	१०	२०	२०
६.	पावर स्प्रेयर वितरण इलेक्ट्रीक	सबै वडाहरुमा	व्यवसायिक कृषकलाई	१००	१०	४५	४५
७.	मागका आधारमा व्यवसायिक उन्मुख कृषकहरुलाई ५० प्रतिशत अनुदानमा तरकारी बीउ वितरण	सबै वडाहरुमा	व्यवसायिक कृषकहरलाई	२५	५	१०	१०
८	कृषकलाई शत प्रतिशत अनुदानमा तरकारी सिड किड वितरण	सबै वडाहरुमा	कृषकहरुलाई	१००	१०	४५	४५
९	खाद्यान्न बाली उन्नत बीउ २५ प्रतिशत अनुदानमा वितरण कार्यक्रम गहुँ	सबै वडाहरुमा	कृषकहरुलाई	५००	५०	२२५	२२५
१०	खाद्यान्न विज वृद्धि र आवश्यक सामाग्रीमा ५० प्रतिशत अनुदानमा वितरण	विज वृद्धि गर्ने स्थानमा	विज वृद्धि गर्ने कृषक समूहलाई	२५	५	१०	१०

११	बहु क्षेत्रीय पोषण कार्यक्रममा कृषि सामाग्री वितरण	सबै वडाहरुमा	१००० दिनको आमाको प्रतिनिधिलाई तरकारी बीउ वितरण	२०	२	९	९
१२	१००० दिनको आमाहरुको प्रतिनिधिलाई करेसावारी खेती तालिम	सबै वडाहरुमा	घरायसी खाद्यान्न तथा तरकारी उत्पादन	२०	२	९	९
१३	खाद्यान्न वाली विउ उत्पादन पकेट क्षेत्र	नरैनापुर/ मझौली वडा नं. ६	नयाँ	१००	१०	४५	४५
१४	तोरी पकेट	केवटलिया वडा नं. २	नयाँ	१००	१०	४५	४५
१५	तरकारी पकेट	विन्द्रावन वडा नं. ६	नयाँ	१००	१०	४५	४५
१६	धान गँहु पकेट	मधुरी/ मटेरिया वडा नं.४	नयाँ	१००	१०	४५	४५
१७	तोरी पकेट	कटैया/ खुन्सा वडा नं. १	नयाँ	१००	१०	४५	४५
१८	खाद्यान्न पकेट	धन्छी वडा नं. ५	नयाँ	१००	१०	४५	४५
१९	च्याउ पकेट	कटैया वडा नं. १	नयाँ	१००	१०	४५	४५
२०	दलहन पकेट क्षेत्र	मझौली, जमसहानी	पुरानो संचालन भईरहेको	१००	१०	४५	४५
२१	गहुँको मूल बीउमा ५० प्रतिशत अनुदान	वडा नं.४,५ र ६	समूहमा	१००	१०	४५	४५
२२	कस्टम हेयरिङ सेन्टर स्थापना	गा.पा.		१००	२०	४०	४०

२३	कोल्ड रुम पोटेवल कोल्ड चेम्वर निमार्ण	गा.पा.	क्षमता २५ देखि ३० मे.टन.	५०	१०	२०	२०
२४	हाटबजारमा तरकारी विक्रि वितरणका लागि सेड निमार्ण	हाट बजार लाग्ने स्थानमा	पुरानो संचालन भईरहेको	१००	१०	४५	४५
२५	धान पकेट कार्यक्रम	सिसहनिय, भेलाई, गौरी		१००	१०	४५	४५
२६	दलहन खेती	गौरी, सिसहनिय, लोधपुरवा		१००	१०	४५	४५
२७	तरकारी खेती कार्यक्रम	सिसहनिय, गौरी		१००	१०	४५	४५
२८	आपँ खेती	सपही, ससहनिया		१००	१०	४५	४५
२९	धान पकेट क्षेत्र	हाटीफर्सा टकर, रुपन्देही		१००	१०	४५	४५
३०	तरकारी पकेट क्षेत्र	दुमदुमवा		१००	१०	४५	४५
३१	आपँ पकेट क्षेत्र	करुवानी		१००	१०	४५	४५
३२	गहुँ उत्पादन पकेट क्षेत्र	दुमदुमवा		१००	१०	४५	४५
३३	तरकारी उत्पादन पकेट क्षेत्र	गंगापुर		१००	१०	४५	४५
३४	तरकारी उत्पादन पकेट क्षेत्र	जितपुर		१००	१०	४५	४५
३५	तरकारी उत्पादन पकेट क्षेत्र	मटेरिया, मधुरी, गुजरपुरवा		१००	१०	४५	४५
जम्मा				३४१५	३६९	१५२३	१५२३

आयोजना र लागत अनुमान

(क) आर्थिक विकास समितिः पशुपंक्षी -लागत रु लाखमा

क.सं.	कार्यक्रमको नाम	आयोजना स्थल	प्राथमिक्ता क्रम	कुल लागत	लाभान्वित घर धूरी	लगत सहभागिता		
						गा.पा.	प्रदेश	संघ
१	बाखा पालन श्रोत केन्द्र स्थापना	सम्भावनाको आधारमा स्थानको छनोट (३) गोटा	१	७५	१८०	१५	२५	३५
२	बंगूर पालन पके६ कार्यक्रम	वडा नं. १२ र ३	१	७५	१८०	१५	२५	३५
३	माछा पालन पकेट कार्यक्रम	जमुहानी, बेतौलिया, बेल्हीया	१	२५	३०	५	१०	१०
४	घांसेबाली श्रोत केन्द्र स्थापना	वडा नं.३	१	२५	५	२	४	६
५	कृषक परिचय पत्र वितरण	१ देखि ६ नं. वडा	१	१०		२	४	६
६	दुध चिस्यान संकलन केन्द्र स्थापना	सबै वडामा	१	७०		१०	३०	४०
७	दुध उत्पादनमा आधारित व्यवसायिक कृषकहरुलाई अनूदान कार्यक्रम	सबै वडाका व्यवसायिक कृषक	१	१		५	३०	३५
८	पशूमा लाग्ने संक्रामक रोग विरुद्ध खोप कार्यक्रम	सबै वडाका पशू	१	९५		२५	३०	४०
९	पशू स्वास्थ्य शिविर	सबै वडा	१	७५		१५	२०	४०
१०	बांझोपन निवारण शिविर		१	६०		१०	२०	३०
११	नश्ल सूधारका लागि उन्नत बोका र बंगूरका बिर पाठा वितरण	सबै वडा	१	५८		१०	२०	२८
१२	पशू आहाराका लागि हिउंदे, बर्षे, बहू बर्षिय भांसको बिउ, बेर्ना वितर०	सबै वडा	१	९०		१०	३०	४०

१३	नियमित पशू पंक्षीको प्राथमिक उपचारका लागि औषधि खरीद तथा वितरण	सबै वडा	१	५०		१०	१५	२५
१४	ठूला तथा उत्पादनशिल पशूमा कृषकको २० पतिशत लागत सहभागिता रहने गरि बिमा प्रिमियममा अनूदान कार्यक्रम	सबै वडा	१	७५		२५	२५	२५
१५	व्यवसायिक गाई भैंसी बाख्रा बंगूर कूखूरा तथा मत्स्य पालन तालिम	सबै वडा	१	२०		५	५	१०
१६	पशू सेवा का प्राविधिक कर्मचारीहरुका लागि क्षमता अभिबृद्धि तालिम	गा.पा. अन्तर्गत पशू सेवामा कार्यरत कर्मचारी	१	६०		१	२	२
१७	१००० दिनका आमाहरुलाई पोषण सूधारका लागि कूखूराको चल्ला वितरण	१ देखि ६ नं. वडाका १००० दिनका आमाहरु रहेको घर परिवार	१	६०		१०	१०	१०
जम्मा				९२४	३९५	१७५	३०५	४१७

(क) आर्थिक विकास समितिः उद्योग तथा वाणिज्य र अन्य

रु.लाखमा

क्र. स.	आयोजनाको नाम /कार्यक्रमको नाम	आयोजना स्थल	आयोजना समाप्त हुने मिति	प्राथमिकता क्रम	कुल लागत	क्षेत्र फल	लाभान्वित घरधुरी	लागत सहभागिता		
								गा. पा.	प्रदेश	संघ
१	ओम सतिया लगानी सम्मेलन	ओमसतिया	२०७९	१	५०			२५	–	२५०
२	ओमसतिया औद्योगिक ग्राम निर्माण	ओमसतिया	२०८३	१	५०			१	२	३
३	कृषि हाटबजार संरचना निर्माण	ओमसतिया	२०८३	१	१			–	१	–

४	सुविधा सम्पन्न शपिङ्ग कम्प्लेक्स निर्माण	ओमसतिया	२०८३	१	५			१	२	३

ख) सामाजिक विकास समितिः शिक्षा

सि. नं.	योजनाको नाम	आयोजना स्थल/ स्थान	प्राथमिकिरण	कुल लागत	गा.पा.	प्रदेश	संघ
१	मदरसा भवन निर्माण	४ वटा मदरसा भवन	१	२	४०	८०	
२	पूस्तकालय भवन निमार्ण	२ वटा	१	५०	१०	२०	
३	विद्यालय मर्मत संभार	२१ वटा विद्यालय	१	५०	१०	२०	
४	खेल मैदान निर्माण गर्न काम	२ वटा (कर्मडाडाडा खेल मैदान, छोट्कीरामनगर रंगशाला)	१	१	२०	४०	
५	गाउापालिका भित्रका विद्यालयहरुका भवन र शौचालय (वालमैत्री, अपाड०मैत्री भवन निर्माण)	४० कोठा , २१ शौचालय (सवै विद्यालय गरी)	१	६१	१२२	२४४	२४
६	प्रत्येक विद्यालय (तारवार र खेलमैदान)	५ वटा विद्यालय	१	१	२०	४०	
७	विद्यालयहरु डिजिटललाईट गर्ने (म्प्निष्तर्बाष्निजत) गर्ने	२१ वटा विद्यालय	१	१	२०	४०	
८	दरवन्दी थप गर्ने	नि.मा.१५,	१	३००५	५४९९	१००५	
		मा.वि. १५	१	४१२५	३२२	१३३५	
९	पूस्तकालय निर्माण	२१ वटा विद्यालय	१	२१०	४२	८४	
१०	उपलब्धी बृद्धि गर्ने योजना	२० कार्यक्रम (अतिरिक्त कार्यक्रम साथै शैक्षिक सचेतनामूलक कार्यक्रम)	१	६०	१२	२४	
११	खाजा कार्यक्रम	२१ विद्यालय	१	२१	४२	८४	
१२	मदरसा सूधार	५ वटा मदरसा	१	१०	२०	४०	
१३	विद्यालय क्षेत्र कार्यक्रम	विविध	१	१०	२	४	
१४	१२ कक्षा सम्म अनिवार्य र निशूल्क शिक्षा कार्यक्रम	३ विद्यालय (३ वटा मा.वि)	१	१५०	३०	६०	
१५	भ्न्ऋम्, उच्च व्यवस्थापन (का.स)	२१ विद्यालय	१	२१०	४२	८४	
१६	पट्खौली माध्यमिक विद्यालयको नया भवन निर्माण	१ विद्यालय	१	२५०	५०	१	

१७	शैक्षिक संस्थाको पुर्वाधार निर्माण भवन तारवार, शौचालय, खानेपानी, पूस्तकालय भवन खेलमैदान निर्माण गर्ने ।	२१ विद्यालय	१	२१०	४२	८४	
१८	गुणस्तरीय शिक्षाको लागि विषयगत शिक्षक स्थानीय पाठ्यक्रम जस्ता विषयको व्यवस्थापन गर्ने	२१ विद्यालय	ए१	१०	२०	४०	
१९	प्राविधिक शिक्षा संचालन	३ वटा विद्यालयमा	ए१	३०	६०	८०	
२०	विद्यार्थीको अनूपातमा शिक्षक दरवन्दी कायम गर्ने	२१ विद्यालयमा	ए१	१०	२०	४०	
२१	विद्यालयहरुमा यातायात साधनको व्यवस्थापन	२१ वटा विद्यालय (भ्यान को व्यवस्था)	ए२	५०	१०	२०	
		जम्मा	१९	६२६४२२	७६१४८	२५११३९	२५१०

सामाजिक

क्र.स.	आयोजनाको नाम	स्थान	गा.पा.	प्रदेश	संघीय
१	बृद्ध बृद्धाका लागि क्षमता अभिबृद्धि तालिम	गा.पा.को सबै वडा	१०	२०	२०
२	एकल महिलाका लागि आत्मनिर्भर कार्यक्रम सम्पन्न	६वटै वडामा	१०	२०	२०
३	घरेलू हिंसा वा अन्य हिंसाबाट पिडित महिलाका लागि पूर्नस्थापना गर्ने	१ वटै वडामा	२०	३०	३०
४	महिलाहरुका लागि स्थानिय उत्पादन तथा कच्चा पर्दामा आधारित उत्पादन वा सिप बिकासको तालिम ब्यबस्था गर्ने	६वटै वडामा	१०	२०	२०
५	बाल बिबाह मूक्त घोषणा गाउस्तरिय	६वटै वडामा	५	१०	६
६	ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा सञ्चालन भवन निर्माण वडा स्तरिय		१०	२०	२०
७	वालमैत्री वडा र गाउ घोषणा	६वटै वडामा	५	१०	१०
८	दाइजो प्रथा मूक्त गाउ घोषणा	६वटै वडामा	५	६	६
९	अपाङ्ता बर्गिकरण भएको ग र घ वर्गका व्यक्तिलाइ सिप बिकास तालिम बस्तूगत सेवा सहित	६वटै वडामा	१०	२०	२०
१०	किशोरीहरुको आत्म शूरक्षा कार्यक्रम	६वटै वडामा	३	६	६
११	एकल ,विपन्न महिलाहरुलाइ रोजगारीमा बृद्धि गाउस्तरिय	६वटै वडामा	५	६	६
१२	लैगिक हिंसा कोष स्थापना	पालिका	५	१०	१०

१३	हिंसा पिडित महिलाहरुलाइ न्याय सम्म पूराउन आर्थिक ब्यबस्था गाउ स्तरिय यूवाहरुलाइ व्याक्तिगत टेवा सहितको तालिमको व्यबस्था	पालिका	५	१०	१०
१४	किशोर किशोरी कार्यक्रम	६ वटै वडामा	४	८	८
१५	अनाथ बालबालिकाको लागि ब्यबस्थापन गर्ने	पालिका	५	१०	१०
१६	रुढीवादी परम्परागत शैलीमा कारण धेरै जनमानस मा बिभिन्न समयमा त्यसको प्रभावमा पनै भएकोले त्यसको बिरुद्ध सचेतनामूलक कार्यक्रम	६ वटै वडामा	१०	२०	२०
१७	बालबिाह ,बहूबिवाह कानूनत: निषेध भएपनि बाल बिबाहको उच्च जोखिम मोल्न बाध्य किशोर किशोरीहरुलाइ सूरक्षित जिवन यापनका लागि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	६वटै वडामा	१५	३०	३०
१८	बृद्ध बृद्धाका लागि साझा चौतारो अवधारणा तथार गर्ने	६वटै वडामा	५	१०	१०
			१४२	२६६	२६२

ग) पूर्वाधार विकास समिति

क्र. स.	आयोजनाको नाम	आयोजना स्थल	लम्बाई	अनुमानित लागत
१	नयाँ गाउँ विश्वनाथ यादवको घर देखि दक्षिण जाने बाटो	वडा न. १	१.५ कि मि	१
२	नयाँ गाउँ खुन्सा देखि दक्षिण बाटो पिच	वडा न. १	१ कि मि	८०
३	सिदार्थ राजमार्ग देखि ठुटिपिपल ना. बि बाटो पिच	वडा न. १	०.५ कि मि	२५
४	ठुटिपिपलदेखि समरिमाइ जाने बाटो पक्की	वडा न. १	२ कि मि	१
५	फम फेक्ट्रीदेखि ग्यास ओलिन आयल पम्प सम्म जाने बाटो पिच	वडा न. १	१.५ कि मि	७५
६	पिपरैया पेट्रोल पम्पदेखि उत्तर बाटो पिच	वडा न. १	२ कि मि	१
७	कटैया गाउँको पश्चिमदेखि उत्तर कोटिहवा सिमाना सम्म कृषि सडक	वडा न. १	५ कि मि	१५
८	गंगापुरको मेन बाटो देखि भेतलको घर बाट हर्क बहादुरको खेत सम्म कृषि सडक	वडा न. १	५ कि मि	१५
९	दुर्योधन चौधरीको घर देखि प्रहरी चौकी हुदै कटैया सम्म ग्रावेल बाटो	वडा न. १	४ कि मि	१५
१०	कृष्ण घिमिरेको घरदेखि नौडिहवा ग्रावेल बाटो	वडा न. १	२ कि मि	६
११	गम बहादुरको घर देखि फरेना जाने बाटो	वडा न. १	१.५ कि मि	७५
१२	अर्जुनको घर देखि कोटहिमाई मन्दिर जाने बाटो	वडा न. १	१ कि मि	५०

१३	नयाँ गाउँदेखि खुन्सा जाने बाटो	वडा न. १	१ कि मि	५०
१४	माधवसिह राईसमिलको पश्चिम उत्तर सिधार्थ राजमार्ग र ति. न. पा. जोड्ने बाटो	वडा न. १	२ कि मि	१
१५	ठुलो नारायणपुरदेखि सानो नरैनापुर सम्म	वडा न. ६	३ कि मि	१५०
१६	वार्ड कार्यालय मझौली	वडा न. ६	२ कि मि	१
१७	मझौली जमुहानी	वडा न. ६	२ कि मि	१
१८	नरैनापुर मझौली जमुहानी रिंग रोड	वडा न. ६	६ कि मि	३
१९	वडा कार्यालय नरैनापुर	वडा न. ६	४ कि मि	२
२०	अन्य शाखा सडक	वडा न. ६	१७ कि मि	८
२१	वार्डमा बिधुत विस्तार स्तरउन्नति	वडा न. ६	१५ कि मि	१
२२	जमुहानी उर्लेनी ढल निर्माण	वडा न. ६	९ कि मि	४५०
२३	खेल मैदानको पूर्ण संरचना निर्माण गर्ने	वडा न. ६	१ ओटा	४
२४	ट्युबवेल ७ ओटा स्तर उन्नति	वडा न. ६	७ ओटा	२५
२५	रोहिणी खोला सिचाई आयोजना	वडा न. ६	१ ओटा	३
२६	कचहरा बाध	वडा न. ६	१ ओटा	३
२७	महवा खोला सिचाई आयोजना	वडा न. ६	१ ओटा	३
२८	पनानी हुदै गुजर्पुरवा जाने बाटो निर्माण नाला समेत	वडा न. ४	२ कि मि	२
२९	खाने पानी पाइप लाइन विस्तार	वडा न. ४	१० कि मि	१
३०	बसन्तपुर चोकमा सार्बजनिक सौचालय निर्माण	वडा न. ४	१ ओटा	३०
३१	बिधुतको पोल र तार निर्माण	वडा न. ४	८ कि मि	५०
३२	डण्डा पुल देखि ढोलपुर हुदै चैनपुर जाने बाटो निर्माण नाला समेत	वडा न. ४	३ कि मि	१५०
३३	भैरहवा परासी सडक खण्ड देखि बेतबलिया लहरौली जाने बाटो निर्माण नाला समेत	वडा न. ४	२ कि मि	१
३४	भैरहवा परासी सडक खण्ड देखि प्रसौनी हुदै मधुरी जाने बाटो निर्माण नाला समेत	वडा न. ४	१.५ कि मि	७५
३५	बेतबलिया देखि सिलवटिया जाने बाटो नाला समेत	वडा न. ४	१ कि मि	७५
३६	रोहिणी खोलामा तटबन्ध निर्माण	वडा न. ४	१ ओटा	२५०
३७	लहरौली बाध स्तर उन्नति	वडा न. ३	१ ओटा	१
३८	गोनहिया बाध स्तर उन्नति	वडा न. ३	१ ओटा	१
३९	ठुलो बालापुर मदरसा कोदरिया अहले सुन्नत समेट्ने ओलुम बिधालय भवन निर्माण	वडा न. ४	१ ओटा	५०
४०	बसन्तपुर प्रा.स्वास्थ्य केन्द्र भवन निर्माण	वडा न. ४	१ ओटा	२
४१	बाटो कालो पत्रे तथा नाला निर्माण पानगोड़ा देखि उन्नति टोल	वडा न. २	२.५ कि मि	१५०
४२	सिदार्थ लोकमार्ग थारु संग्रहालय देखि कर्बला जाने सडक कालो पत्रे	वडा न. २	३.५ कि मि	१७५

४३	दुर्गा मन्दिर पथ शाखा बाटो कालो पत्रे	वडा न. २	२ कि मि	१
४४	पुनम पथ सहायक बाटो कालो पत्रे	वडा न. २	१.५ कि मि	७५
४५	तेनुहवा बिरनगर नयाँ गाउँ बाटो कालो पत्रे	वडा न. २	२.५ कि मि	१५०
४६	सानो केवटलिया देखि मायादेबी सिमाना बाटो निर्माण	वडा न. २	३ कि मि	१५०
४७	पडसरी गाउँभित्र बाटो कालो पत्रे तथा नाला निर्माण	वडा न. २	२ कि मि	१
४८	मिलन टोल बाटो निर्माण तथा नाला निर्माण	वडा न. २	१ कि मि	७५
४९	पुनम पथ केवटलिया कर्मडाडा बाटो कालो पत्रे	वडा न. २	१.५ कि मि	७५
५०	कुडिया खोला तटबन्ध	वडा न. २	१ ओटा	१५०
५१	पानगोडा खोला तटबन्ध	वडा न. २	१ ओटा	२
५२	पडसरी खाने पानी आयोजना	वडा न. २	१ ओटा	१५०
५३	बिरनगर पानगोडा सिचाई आयोजना	वडा न. २	१ ओटा	२
५४	श्री रामजानकी मन्दिर पडसरी (रामजानकी मन्दिरको नाममा लालपुर्जा रहेको)	वडा न. २	१ ओटा	१
५५	नेवा समाज भवन निर्माण (समाजको नाममा लालपुर्जा रहेको)	वडा न. २	१ ओटा	१
५६	निर्माणाधिंन् भुजेल समाज भवन निर्माण	वडा न. २	१ ओटा	५०
५७	कर्मडाडा खेल मैदान को व्यबस्थान ५ बिघा जग्गा रहेको (रंगसाला बनाउने)	वडा न. २	१ ओटा	२
५८	गाई भैसी पालन पकेट क्षेत्र (केवटलिया)	वडा न. २	१ ओटा	१
५९	सिदार्थ लोक्मार्ग दुर्गा मन्दिर देखि माया देवी गा. पा. सिमाना सम्म कुलो निर्माण	वडा न. २	२ कि मि	५०
६०	बिरनगर , डाडागाउँ हुदै सिदार्थ लोकमार्ग कुलो निर्माण	वडा न. २	२.५ कि मि	७५
६१	सडक पिसिसि ढलान	वडा न. ५	८ कि मि	८
६२	सडक पिसिसि ढलान	वडा न. ५	३ कि मि	३
६३	सडक पिसिसि ढलान	वडा न. ५	१ कि मि	१
६४	सडक पिसिसि ढलान	वडा न. ५	१ कि मि	१
६५	सडक पिसिसि ढलान	वडा न. ५	१ कि मि	१
६६	सडक ग्रावेल गर्ने कार्य	वडा न. ५	२ कि मि	१
६७	बिधुतिकरण गर्ने कार्य	वडा न. ५	१५० पोल ३ थान ट्रान्सफरमर	१
६८	वडा कार्यालय भवन निर्मण	वडा न. ५	१ ओटा	१
६९	धर्मशाला निर्माण	वडा न. ५	१ ओटा	१
७०	अधुरो सामुदायिक भवन निर्माण	वडा न. ५	१ ओटा	५०
७१	छटघाट निर्माण	वडा न. ५	१ ओटा	५०
७२	लालपुर स्वास्थ्य चौकी देखि तरकुल्ला २ कि मि स्तर उन्नति	वडा न. ३	२ कि मि	१

७३	फर्साटिकर-बडसरी ३ कि मि स्तर उन्नति	वडा न. ३	३ कि मि	१५०
७४	बडसरी - करुवानी ३ कि मि स्तर उन्नति	वडा न. ३	२ कि मि	१
७५	बडसरी - लहरौली २ कि मि स्तर उन्नति	वडा न. ३	२ कि मि	१
७६	दुमदुवा ओमसतिया भण्डार परासी 4 कि मि नयाँ ट्रयाक	वडा न. ३	४ कि मि	२
७७	तरकुल्ला - सिदार्थनगर ३ कि मि स्तर उन्नति	वडा न. ३	३ कि मि	१५०
७८	तरकुल्ला करुवानी ८ कि मि निर्माणाधिन	वडा न. ३	८ कि मि	४
७९	तरकुल्ला कनपारा २ कि मि स्तर उन्नति	वडा न. ३	२ कि मि	१
८०	फर्साटिकर - बडसरी डण्डा खोला पुल निर्माण	वडा न. ३	१ ओटा	२
८१	बडसरी करुवानी डण्डा खोला पुल निर्माण मर्मत	वडा न. ३	१ ओटा	१
८२	फर्साटिकर लहरौली १ कि मि स्तर उन्नति	वडा न. ३	१ कि मि	५०
८३	बडसरी पहाडी पट्टा २ कि मि स्तर उन्नति	वडा न. ३	२ कि मि	१
८४	नौडिहवा बदेवा २ क मि स्तर उन्नति	वडा न. ३	२ कि मि	१
८५	लौसीखोला सिचाई आयोजना क्षेत्र, तरकुल्ला, लालपुर , फर्साटिकर, दुमदुवा	वडा न. ३	५ कि मि	२५०
८६	कनपारा सिचाई आयोजना क्षेत्र एक हजार बिघा बडसरी, बेतौलिया , लहरौली सिलौटिया	वडा न. ३	१० कि मि	५
८७	भुडेराबोध सिचाई आयोजना क्षेत्र करुवानी	वडा न. ३	१ ओटा	१
८८	पिपरहवा बाँध	वडा न. ३	१ ओटा	१
८९	फर्साटिकरमा सभाहल निर्माण	वडा न. ३	१ ओटा	१
९०	वार्ड न. ३ मा १० कि मि बिधुत विस्तार तथा स्तर उन्नति	वडा न. ३	१० कि मि	१
९१	विपद व्यवस्थापनका लागि फर्साटिकर - लालपुर बडसरी मा रहेको करिब ९७ बिघा जमिनमा ब्यबस्थापन गर्ने	वडा न. ३	९७ बिघा	१
९२	फर्साटिकर गाउँको कुलो मर्मत १.५ कि मि	वडा न. ३	१.५ कि मि	२०
९३	ब्रिधबृधाका लागि साझा चौतारी निर्माण	वडा न. ३	५ ओटा	५०
९४	लालपुर करुवानी प्रगति टोल ३ कि मि स्तर उन्नति	वडा न. ३	३ कि मि	१५०
९५	लहरौली बसन्तपुर ५ कि मि स्तर उन्नति	वडा न. ३	५ कि मि	२५०
९६	दुमदुवा खेल मैदान ५ बिघा मा गाउँपालिका स्तरिय खेल मैदान	वडा न. ३	१ ओटा	२
९७	भौतिक संरचनाको निर्माण स्वास्थ्य चौकी तथा खोप केन्द्र गाउँघर मिल्लीनिक	वडा न. ३	१ ओटा	१
९८	कुडिया खोला सिचाई आयोजना सिचित क्षेत्र जितपुर - बिरनगर	वडा न. २	१ ओटा	१५०
९९	बेलहिया - नरैनापुर १.५ कि मि	वडा न. ६	१.५ कि मि	७५
१००	वार्ड न. ६ को वडा कार्यालय देखि मझौली चोक सडक २ कि मि	वडा न. ६	२ कि मि	१

१०१	मझौली जमुहानी ५ कि मि पूर्व पश्चिम राजमार्ग तथा सिदार्थ राजमार्ग जोड्ने	वडा न. ६	५ कि मि	२५०
१०२	जमुहानी बिन्दाबन नरैनापुर रिंग रोड ५ कि मि	वडा न. ६	५ कि मि	२५०
१०३	वार्ड न. ६ वडा कार्यालय नरैनापुर राजमार्ग सम्म ३ कि मि	वडा न. ६	३ कि मि	१५०
१०४	निर्माण भएका सडक मर्मत सम्भार गर्ने	वडा न. ६	५ कि मि	७५
१०५	तेनुहवा क्यापटेन टोल भैरहवा ४ कि मि	वडा न. २	४ कि मि	२
१०६	पानगोडा जितपुर उत्तर टोल २.५ कि मि	वडा न. २	२.५ कि मि	१२५
१०७	पुनमपथ केवटलिया माया देवी सिमाना ४ कि मि	वडा न. २	४ कि मि	२
१०८	तेनुहवा बिरनगर नयाँ गाउँ १.५ कि मि	वडा न. २	१.५ कि मि	१
१०९	लक्ष्मीनारायण पथ करेबला ३ कि मि	वडा न. २	३ कि मि	१५०
११०	पडसरी बडेहवा गाउँ पालिका रोड ६ कि मि	वडा न. २	६ कि मि	३
१११	पडसरी बिरनगर नयाँ गाउँ १.५ कि मि	वडा न. २	१.५ कि मि	७५
११२	नौडिहवा वार्ड न २ कार्यालयसम्म १.५ कि मि	वडा न. २	१.५ कि मि	७५
११३	सिदार्थराजमार्ग देखि पानगोडा २ कि मि	वडा न. २	२ कि मि	१
११४	बदेहवा बिरनगर १ कि मि	वडा न. २	१ कि मि	५०
११५	पडसरी १ शाखा सडक १ कि.मि.	वडा न. २	१ कि मि	५०
११६	लक्ष्मीनारायण सनसरिमाइ मन्दिर १.५ कि.मि.	वडा न. २	१.५ कि मि	७५
११७	मिलनटोल सडक १ कि.मि.	वडा न. २	१ कि मि	५०
११८	सानो केवटालीया मायादेवी ३ कि.मि.	वडा न. २	३ कि मि	१५०
११९	बिरनगर सि.रा. ३ कि.मि.	वडा न. २	३ कि मि	१५०
१२०	कुडियाखोला तटबन्ध ५००मि.	वडा न. २	५०० मि	५०
१२१	बर्दिहावा नयागाउ बिधुत प्रसारण १ कि.मि.	वडा न. २	१ कि मि	१५
१२२	नया गाउ १ कि.मि.	वडा न. २	१ कि मि	१
१२३	वार्ड न.२ मा करिब १० कि.मि. बिधुत प्रसारण मरम्मत संभार	वडा न. २	१० कि मि	१
१२४	पडसरी खानेपानी आयोजना	वडा न. २	१ ओटा	१
१२५	पानगोडा जितपुर सिंचाई आयोजना	वडा न. २	२ कि मि	१
१२६	कुडिया खोला बाँध सिंचाई आयोजना	वडा न. २	१ कि मि	५०
१२७	लौसी खोला सिंचाई आयोजना	वडा न. २	२ कि मि	१
१२८	सामुदायिक भवन निर्माण कर्बला सा.भ.,भुजेल समाज सा.भ.,पडसरी सामुदायिक भवन, नेवा सामुदयिक सा.भ.	वडा न. २	५ ओटा	३
१२९	फरेना कटैया सिंचाई आयोजना	वडा न. २	२ कि मि	१
१३०	कटैया सिताराम मिल लखन थापा चोक कुडिया खोला ढल निर्माण	वडा न. १	१ कि मि	१
१३१	पानगोडा नया गाउ ढल निर्माण १ कि.मि.	वडा न. २	१ कि मि	५०
१३२	खुन्सा ढल निर्माण १ कि.मि.	वडा न. १	१ कि मि	५०

१३३	लखनचोक कुडियाखोला ढल निर्माण १.५ कि.मि.	वडा न. १	१.५ कि मि	७५
१३४	पिपरहिया माछा फर्म १.५ कि.मि. ढल निर्माण	वडा न. १	१.५ कि मि	७५
१३५	प्रहरी चौकी कटैया ढल निर्माण १ कि.मि.	वडा न. १	१ कि मि	५०
१३६	सिसौघारी देखि उत्तर सिद्धार्थ राजमार्ग जोड्ने बाटो	वडा न. १	१.५ कि मि	७५
१३७	कटैया खुन्सा हुदै प्रहरी चौकी	वडा न. १	२ कि मि	१
१३८	सिसौघारी पश्चिम देखि प्रहरी चौकी	वडा न. १	१.५ कि मि	७५
१३९	वार्ड न. २ भित्रमा भित्रि सडक निर्माण	वडा न. २	८ कि मि	४
१४०	ठुटिपिपल देखि गाउपलिका जाने बाटो	वडा न. १	५ कि मि	३
१४१	योगेश भुसालको घर देखि उत्तर जाने बाटो	वडा न. १	१ कि मि	५०
				६८४७

घ) वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

आयोजना	अनुमानित आन्तरिक बजेट (रु. लाखमा)							
	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	जम्मा	प्रदेश	संघ
वन तथा भु-संरक्षण कार्यालय	१०	१०	१०	१०	१०	१०		
सामुदायिक वनलाई उत्पादनसँग जोडि फलफुल खेती गर्ने	५०	५०	५०	५०	५०	१००	२५००	५०००
गापामा रहेका जैवीक विविधताको संरक्षण गर्ने	१०	१०	१०	१०	१०			
बृक्षारोपण सबै वडा	५	५	५	५	५			
जलवायु परिवर्तन	१०	१०	१००	१००	१००	१००		
फोहोर मैला व्यवस्थापन								
कुहिने र नकुहिने फोहोरमैला छुट्टाई नीजि क्षेत्रसँग सहकार्य गर्ने	५	५	५	५	५			
डम्पिङ साइडलाई व्यवस्थि त गर्ने								
डम्पिङ साइड निर्माण गर्ने	१०	१०	१००	१०	१०			
जल उत्पन्न प्रकोप								
सबै खोलामा तटबन्धका लागि तारजाली	१०	१०	१०	१०	१०			
दमकल खरीद		१००						
भु-क्षय, अतिवृष्टि आगलागि जस्ता दैवी प्रकोप व्यवस्थापन गर्ने ।	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	२०००	२०००
जम्मा								

ङ) संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथासुशासन समिति

क्र.स.	आयोजनाको नाम	अनुमानित बजेट	प्राथमिकरण	संघ	प्रदेश	गा.पा.
१	सेवा प्रवाहलाई चुस्त दुरुस्त सरल र सहज बनाउनको लागि सुविधा सम्पन्न प्रविधि मैत्री महिला मैत्री अपाङ्ग मैत्री प्रशासन भवनको व्यवस्था गर्ने ।	२	१	१	१	५०
२	प्रविधिमैत्री तथा पेपरलेस सेवा प्रवाहलाई प्राथमिकतामा राख्ने तथा सेवा प्रवाह तथ्याङ्क डिजिटल पूर्ण रुपमा गर्ने	५	१	४	४	२
३	वडा स्तरमै सार्वजनिक सुनुवाई गर्नुपर्ने अन्त्यमा गा.पा. स्तरमा हुनुपर्ने ।	१२	१	५	५	२
४	सुचनाको पहुँच विस्तार गरी सेवा प्रवाहलाई सरल र सहज रुपमा उपलब्ध गराउने	५	१	२	२	१
५	गुनासो संकलन तथा व्यवस्थापनको लागि टोल फ्रि नम्बर तथा मोबाइल एपको व्यवस्था गर्ने	५	१	३	३	२
६	सुशासन प्रवर्दनका सम्बनधि दीर्घकालिन रणनीति कार्ययोजना तयार गर्ने	५	१	२	२	१
७	चौमासिक सार्वजनिक सुनुवाई अनिवार्य रुपमा गर्ने व्यवस्था मिलाउने	१०	१	२५	२५	१०
८	क्षतिपुर्ति सहितको नागरिक वडापत्र गा.पा. लगायत मातहतका कार्यालयमा व्यवस्था मिलाउने	१०	१	१०	१०	५
९	सेवाग्राही सुविधा कक्ष टि.भी. चिसो तातो पानीको व्यवस्था पत्रपत्रिका र मोबाइल चार्ज गर्ने ठाउँ वाइफाइ फ्रि आदिको व्यवस्था मिलाउने	१०	१	४	४	२
१०	स्तनपान तथा प्राथमिक उपचार कक्षको व्यवस्था मिलाउने	१५	१	६	६	३

११	सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षण अर्धवार्षिक रुपमा मिलाउने	५	१	२	२	१
१२	वडा कार्यालयबाट दिइने सम्पुर्ण सेवाहरु अनलाइन मार्फत गर्ने व्यवस्था मिलाउने	१२	१	८	८	४
१३	गाउँपालिका मातहतका सेवा प्रवाह सि.सि.टि.भी मार्फत गाउँपालिकाको निगरानीमा राख्ने व्यवस्था मिलाउने	१०	१	१०	१०	५
१४	गाउँपालिका भित्र खुला वाइफाइ जोनको व्यवस्था गर्ने	५	१	६	६	३
१५	राजनीति र प्रशासन बिच समन्वय र सहकार्यको वातावरण सृजना गरी ऐन कानुन नियम नियमावली निर्माण गर्ने	५	१	२	२	१
१६	अन्तर स्थानीय तह अवलोकन भ्रमण	१५	१	२०	२०	१०
१६	कर्मचारी क्षमता अभिवृदि तालिम	५	१	२०	२०	१०
१७	गाउँपालिका मातहतका कार्यालयमा सेवा प्रवाह सम्बन्धि सल्लाह सुझाव अनुगमन	५	१	६	६	३

आयोजना र लागत अनुमान

तल उल्लेखित आयोजना वडा भेलाबाट संकलीत आयोजनाहरु हुन् । ती आयोजनाहरु जनप्रतिनिधहरुबाट अन्तिम रुप दिइ जस्ताको तस्तै समावेश गरिएको छ । आयोजनाहरुको लागत लाभ विश्लेषण गरिएको छैन । आयोजना लागत अनुमानीत रुपमा राखीएको छ । ती आयोजनाहरुको वार्षिक योजनामा समावेस गरे पछि मात्र कार्यान्वयन हुने भएकोले सोही समयमा आयोजना तर्जुमाका विधि पूरा गर्न सकिनेछ । आयोजनाको अन्तिम छनौट गर्दा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा २४ (३) लाई समेत ध्यान दिइएको छ ।

विषयगत समिति अनुसार योजना तथा अनुमानित लागत (रु. हजारमा)

आवधिक योजना कार्यान्वयनको मुख्य आधार वार्षिक योजना हो । तल उल्लेखित कार्यक्रम तथा योजनाहरु कुन आर्थिक वर्षमा कार्यान्वयन गर्ने भन्ने विषय आयोजना प्रस्तावमा नभएको आर्थिक वर्ष खाली राखिएको छ । कार्यक्रम र योजना तल उल्लेखित तालिकामा विषयगत समिति अनुसार राखिएको छ ।

आर्थिक विकास समिति

आर्थिक विकास समिति अन्तर्गतका ायोजना र लागत अनुमान										
क्र. स.	योजनाको नाम कार्यक्रम	२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३	गा. पा.	प्रदेश सरकार	संघीय सरकार	जम्मा लागत
१	फलफूल विरुवा एक घर एक विरुवा						५	१०	१०	२५
२	साना कृषि औजार यन्त्र उपकरण वितरण						१०	४५	४५	१००
३	क्षमता अभिवृद्धि तालिम कृषक स्तरमा र समहमा						१०	४५	४५	१००
४	ग्रिन हाउस						१०	४५	४५	१००
५	अन्तर जिल्ला कृषक अवलोकन भ्रमण						१०	२०	२०	५०
६	पावर स्प्रेयर वितरण इलेक्ट्रीक						१०	४५	४५	१००
७	मागका आधारमा व्यवसायिक उन्मुख कृषकहरुलाई ५० प्रतिशत अनुदानमा तरकारी बीउ वितरण						५	१०	१०	२५
८	कृषकलाई शत प्रतिशत अनुदानमा						१०	४५	४५	१००

	तरकारी सिड किड वितरण									
९	खाद्यान्न बाली उन्नत बीउ २५ प्रतिशत अनुदानमा वितरण कार्यक्रम गहुँ						५०	२२५	२२५	५००
१०	खाद्यान्न विज वृद्धि र आवश्यक सामाग्रीमा ५० प्रतिशत अनुदानमा वितरण						५	१०	१०	२५
११	बहु क्षेत्रीय पोषण कार्यक्रममा कृषि सामाग्री वितरण						२	९	९	२०
१२	१००० दिनको आमाहरुको प्रतिनिधिलाई करेसावारी खेती तालिम						२	९	९	२०
१३	खाद्यान्न वाली विउ उत्पादन पकेट क्षेत्र						१०	४५	४५	१००
१४	तोरी पकेट						१०	४५	४५	१००
१५	तरकारी पकेट						१०	४५	४५	१००
१६	धान गँहु पकेट						१०	४५	४५	१००
१७	तोरी पकेट						१०	४५	४५	१००
१८	खाद्यान्न पकेट						१०	४५	४५	१००
१९	च्याउ पकेट						१०	४५	४५	१००
२०	दलहन पकेट क्षेत्र						१०	४५	४५	१००

२१	गहुँको मूल बीउमा ५० प्रतिशत अनुदान						१०	४५	४५	१००
२२	कस्टम हेयरिङ सेन्टर स्थापना						२०	४०	४०	१००
२३	कोल्ड रुम पोटेवल कोल्ड चेम्वर निमार्ण						१०	२०	२०	५०
२४	हाटबजारमा तरकारी विक्रि वितरणका लागि सेड निमार्ण						१०	४५	४५	१००
२५	धान पकेट कार्यक्रम						१०	४५	४५	१००
२६	दलहन खेती						१०	४५	४५	१००
२७	तरकारी खेती कार्यक्रम						१०	४५	४५	१००
२८	आपँ खेती						१०	४५	४५	१००
२९	धान पकेट क्षेत्र						१०	४५	४५	१००
३०	तरकारी पकेट क्षेत्र						१०	४५	४५	१००
३१	आपँ पकेट क्षेत्र						१०	४५	४५	१००
३२	गहुं उत्पादन पकेट क्षेत्र						१०	४५	४५	१००
३३	तरकारी उत्पादन पकेट क्षेत्र						१०	४५	४५	१००
३४	तरकारी उत्पादन पकेट क्षेत्र						१०	४५	४५	१००
३५	तरकारी उत्पादन पकेट क्षेत्र						१०	४५	४५	१००
३६	**जम्मा**									३४१५

३७	बाखा पालन श्रोत केन्द्र स्थापना						१५	२५	३५	७५
३८	बंगुर पालन पकेट कार्यक्रम						१५	२५	३५	७५
३९	माछा पालन पकेट कार्यक्रम						५	१०	१०	२५
४०	घांसेबाली श्रोत केन्द्र स्थापना						२	७	१६	२५
४१	कृषक परिचय पत्र वितरण						२	४	६	१२
४२	दुध चिस्यान संकलन केन्द्र स्थापना						१०	३०	४०	८०
४३	दुध उत्पादनमा आधारित व्यवसायिक कृषकहरुलाई अनुदान कार्यक्रम						५	३०	३५	७०
४४	पशूमा लाग्ने संक्रामक रोग विरुद्ध खोप कार्यक्रम						२५	३०	४०	९५
४५	पशू स्वास्थ्य शिविर						१५	२०	४०	७५
४६	बांझोपन निवारण शिविर						१०	२०	३०	६०
४७	नश्ल सूधारका लागि उन्नत बोका र बंगूरका बिर पाठा वितरण						१०	२०	२८	५८
४८	पशू आहाराका लागि हिउंदे, बर्षे, बहू बर्षिय भांसको बिउ, बेर्ना वितरण						१०	३०	४०	८०

४९	नियमित पशू पंक्षीको प्राथमिक उपचारका लागि औषधि खरीद तथा वितरण						१०	१५	२५	५०
५०	ठूला तथा उत्पादनशिल पशूमा कृषकको २० पतिशत लागत सहभागिता रहने गरि बिमा प्रिमियममा अनूदान कार्यक्रम						२५	२५	२५	७५
५१	व्यवसायिक गाई भैंसी बाख्रा बंगूर कूखूरा तथा मत्स्य पालन तालिम						५	५	१०	२०
५२	पशू सेवा का प्राविधिक कर्मचारीहरुका लागि क्ष्मता अभिबृद्धि तालिम						१	२	२	५
५३	१००० दिनका आमाहरुलाई पोषण सूधारका लागि कूखूराको चल्ला वितरण						१०	१०	१०	३०
५४	**जम्मा**									९१०
५५	ओम सतिया लगानी सम्मेलन						२५	□	२५०	२७५
५६	ओमसतिया औद्योगिक ग्राम निर्माण						१	२	३	६

५७	कृषि हाटबजार संरचना निर्माण						□	१	□	१
५८	सुविधा सम्पन्न शपिङ्ग कम्प्लेक्स निर्माण						१	२	३	६
	जम्मा									२८८
	कुल जम्मा									४६१३

सामाजिक विकास समिति

शिक्षा शाखा

सि. नं.	योजनाको नाम	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	गा. पा.	प्रदेश	संघ	**जम्मा**
१	मदरसा भवन निर्माण						४०	८०	८०	२००
२	पूस्तकालय भवन निमार्ण						१०	२०	२०	५०
३	विद्यालय मर्मत संभार						१०	२०	२०	५०
४	खेल मैदान निर्माण गर्न काम						२०	४०	४०	१००
५	गाउापालिका भित्रका विद्यालयहरुका भवन र शौचालय (वालमैत्री, अपाड०मैत्री भवन निर्माण)						१२२	२४४	२४४	६१०
६	प्रत्येक विद्यालय (तारवार र खेलमैदान						२०	४०	४०	१००
७	विद्यालयहरु डिजिटललाईट गर्ने (Digitallight) गर्ने						२०	४०	४०	१००
८	दरवन्दी थप गर्ने (निमावि र मावि)						३००५	५४९९	१००५	९५०९
							४१२५	३२२	१३३५	५७८२
९	पूस्तकालय निर्माण						४२	८४	८४	२१०

१०	उपलब्धी बृद्धि गर्ने योजना						१२	२४	२४	६०
११	खाजा कार्यक्रम						४२	८४	८४	२१०
१२	मदरसा सूधार						२०	४०	४०	१००
१३	विद्यालय क्षेत्र कार्यक्रम						२	४	४	१०
१४	१२ कक्षा सम्म अनिवार्य र निशूल्क शिक्षा कार्यक्रम						३०	६०	६	९६
१५	भ्ऋम्, उच्च व्यवस्थापन (का.स)						४२	८४	८४	२१०
१६	पट्खौली माध्यमिक विद्यालयको नया भवन निर्माण						५०	१	१	५२
१७	शैक्षिक संस्थाको पुर्वाधार निर्माण भवन तारवार , शौचालय, खानेपानी, पूस्तकालय भवन खेलमैदान निर्माण गर्ने ।						४२	८४	८४	२१०
१८	गुणस्तरीय शिक्षाको लागि विषयगत शिक्षक स्थानीय पाठ्यक्रम जस्ता विषयको व्यवस्थापन गर्ने						२०	४०	४०	१००
१९	प्राविधिक शिक्षा संचालन						६०	८०	८०	२२०
२०	विद्यार्थीको अनूपातमा शिक्षक दरवन्दी कायम गर्ने						२०	४०	४०	१००
२१	विद्यालयहरुमा यातायात साधनको व्यवस्थापन						१०	२०	२०	५०
	जम्मा						७७६४	६९५०	३४१५	१८१२९
क्र स	स्वास्थ्य शाखा									

१	बृद्ध बृद्धाका लागि क्षमता अभिबृद्धि तालिम						१०	२०	२०	५०
२	एकल महिलाका लागि आत्मनिर्भर कार्यक्रम सम्पन्न						२०	३०	३०	८०
३	घरेलू हिंसा वा अन्य हिंसाबाट पिडित महिलाका लागि पूर्नस्थापना गर्ने						१०	२०	२०	५०
४	महिलाहरुका लागि स्थानिय उत्पादन तथा कच्चा पर्दामा आधारित उत्पादन वा सिप बिकासको तालिम ब्यबस्था गर्ने						५	१०	६	२१
५	बाल बिबाह मूक्त घोषणा गाउस्तरिय						१०	२०	२०	५०
६	ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा सञ्चालन भवन निर्माण वडा स्तरिय						५	१०	१०	२५
७	वालमैत्री वडा र गाउ घोषणा						५	६	६	१७
८	दाइजो प्रथा मूक्त गाउ घोषणा						१०	२०	२०	५०
९	अपाङ्ता बर्गिकरण भएको ग र घ वर्गका व्यक्तिलाइ सिप बिकास तालिम बस्तूगत सेवा सहित						३	६	६	१५
१०	किशोरीहरुको आत्म शूरक्षा कार्यक्रम						५	६	६	१७
११	एकल ,विपन्न महिलाहरुलाइ रोजगारीमा बृद्धि गाउस्तरिय						५	१०	१०	२५

१२	लैगिक हिंसा कोष स्थापना						५	१०	१०	२५
१३	हिंसा पिडित महिलाहरुलाइ न्याय सम्म पूराउन आर्थिक ब्यबस्था गाउ स्तरिय यूवाहरुलाइ व्याक्तिगत टेवा सहितको तालिमको ब्यबस्था						४	८	८	२०
१४	किशोर किशोरी कार्यक्रम						५	१०	१०	२५
१५	अनाथ बालबालिकाको लागि ब्यबस्थापन गर्ने						१०	२०	२०	५०
१६	रुढीवादी परम्परागत शैलीमा कारण धेरै जनमानस मा बिभिन्न समयमा त्यसको प्रभावमा पनै भएकोले त्यसको बिरुद्ध सचेतनामूलक कार्यक्रम						१५	३०	३०	७५
१७	बालबिाह ,बहूबिवाह कानूनत: निषेध भएपनि बाल बिबाहको उच्च जोखिम मोल्न बाध्य किशोर किशोरीहरुलाइ सूरक्षित जिवन यापनका लागि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने						५	१०	१०	२५
१८	बृद्ध बृद्धाका लागि साझा चौतारो अवधारणा तथार गर्ने						१४२	२६६	२६२	६७०

	जम्मा						२७ ४	५१२	५०४	१२९०
	कुल जम्मा									१९४१ ९

पूर्वाधार विकास समिति

सि.नं.	योजनाको नाम	२०७८ /७९	२०७९/८ ०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३	जम्मा
१	नयाँ गाउँ विश्वनाथ यादवको घर देखि दक्षिण जाने बाटो						१०
२	नयाँ गाउँ खुन्सा देखि दक्षिण बाटो पिच						८००
३	सिदार्थ राजमार्ग देखि ठुटिपिपल ना. बि बाटो पिच						२५०
४	ठुटिपिपलदेखि समरिमाइ जाने बाटो पक्की						१०
५	फम फेक्ट्रीदेखि ग्यास ओलिन आयल पम्प सम्म जाने बाटो पिच						७५०
६	पिपरैया पेट्रोल पम्पदेखि उत्तर बाटो पिच						१०
७	कटैया गाउँको पश्चिमदेखि उत्तर कोटिहवा सिमाना सम्म कृषि सडक						१५०
८	गंगापुरको मेन बाटो देखि भेतलको घर बाट हर्क बहादुरको खेत सम्म कृषि सडक						१५०
९	दुर्योधन चौधरीको घर देखि प्रहरी चौकी हुदै कटैया सम्म ग्रावेल बाटो						१५०
१०	कृष्ण घिमिरेको घरदेखि नौडिहवा ग्रावेल बाटो						६०
११	गम बहादुरको घर देखि फरेना जाने बाटो						७५०
१२	अर्जुनको घर देखि कोटहिमाई मन्दिर जाने बाटो						५००
१३	नयाँ गाउँदेखि खुन्सा जाने बाटो						५००

१४	माधवसिह राईसमिलको पश्चिम उत्तर सिधार्थ राजमार्ग र ति. न. पा. जोड्ने बाटो						१०
१५	ठुलो नारायणपुरदेखि सानो नरैनापुर सम्म						१५००
१६	वार्ड कार्यालय मझौली						१०
१७	मझौली जमुहानी						१०
१८	नरैनापुर मझौली जमुहानी रिंग रोड						३०
१९	वडा कार्यालय नरैनापुर						२०
२०	अन्य शाखा सडक						८०
२१	वार्डमा बिधुत विस्तार स्तरउन्नति						१०
२२	जमुहानी उर्लेनी ढल निर्माण						४५००
२३	खेल मैदानको पूर्ण संरचना निर्माण गर्ने						४०
२४	टुबवेल ७ ओटा स्तर उन्नति						२५०
२५	रोहिणी खोला सिचाई आयोजना						३०
२६	कचहरा बाध						३०
२७	महवा खोला सिचाई आयोजना						३०
२८	पनानी हुदै गुजर्पुरवा जाने बाटो निर्माण नाला समेत						२०
२९	खाने पानी पाइप लाइन विस्तार						१०
३०	बसन्तपुर चोकमा सार्बजनिक सौचालय निर्माण						३००
३१	बिधुतको पोल र तार निर्माण						५००
३२	डण्डा पुल देखि ढोलपुर हुदै चैनपुर जाने बाटो निर्माण नाला समेत						१५००
३३	भैरहवा परासी सडक खण्ड देखि बेतबलिया लहरौली जाने बाटो निर्माण नाला समेत						१०
३४	भैरहवा परासी सडक खण्ड देखि प्रसौनी हुदै मधुरी जाने बाटो निर्माण नाला समेत						७५०
३५	बेतबलिया देखि सिलवटिया जाने बाटो नाला समेत						७५०

३६	रोहिणी खोलामा तटबन्ध निर्माण						२५००
३७	लहरौली बाध स्तर उन्नति						१०
३८	गोनहिया बाध स्तर उन्नति						१०
३९	ठुलो बालापुर मदरसा कोदरिया अहले सुन्नत समेट्ने ओलुम बिधालय भवन निर्माण						५००
४०	बसन्तपुर प्रा.स्वास्थ्य केन्द्र भवन निर्माण						२०
४१	बाटो कालो पत्रे तथा नाला निर्माण पानगोड़ा देखि उन्नति टोल						१५००
४२	सिदार्थ लोकमार्ग थारु संग्रहालय देखि कर्बला जाने सडक कालो पत्रे						१७५०
४३	दुर्गा मन्दिर पथ शाखा बाटो कालो पत्रे						१०
४४	पुनम पथ सहायक बाटो कालो पत्रे						७५०
४५	तेनुहवा बिरनगर नयाँ गाउँ बाटो कालो पत्रे						१५००
४६	सानो केवटलिया देखि मायादेबी सिमाना बाटो निर्माण						१५००
४७	पडसरी गाउँभित्र बाटो कालो पत्रे तथा नाला निर्माण						१०
४८	मिलन टोल बाटो निर्माण तथा नाला निर्माण						७५०
४९	पुनम पथ केवटलिया कर्मडाडा बाटो कालो पत्रे						७५०
५०	कुडिया खोला तटबन्ध						१५००
५१	पानगोडा खोला तटबन्ध						२०
५२	पडसरी खाने पानी आयोजना						१५००
५३	बिरनगर पानगोडा सिचाई आयोजना						२०
५४	श्री रामजानकी मन्दिर पडसरी (रामजानकी मन्दिरको नाममा लालपुर्जा रहेको)						१०
५५	नेवा समाज भवन निर्माण (समाजको नाममा लालपुर्जा रहेको)						१०

५६	निर्माणाधिंन् भुजेल समाज भवन निर्माण						५००
५७	कर्मडाडा खेल मैदान को व्यबस्थान ५ बिघा जग्गा रहेको (रंगसाला बनाउने)						२०
५८	गाई भैसी पालन पकेट क्षेत्र (केवटलिया)						१०
५९	सिदार्थ लोक्मार्ग दुर्गा मन्दिर देखि माया देवी गा. पा. सिमाना सम्म कुलो निर्माण						५००
६०	बिरनगर , डाडागाउँ हुदै सिदार्थ लोकमार्ग कुलो निर्माण						७५०
६१	सडक पिसिसि ढलान						८०
६२	सडक पिसिसि ढलान						३०
६३	सडक पिसिसि ढलान						१०
६४	सडक पिसिसि ढलान						१०
६५	सडक पिसिसि ढलान						१०
६६	सडक ग्रावेल गर्ने कार्य						१०
६७	बिधुतिकरण गर्ने कार्य						१०
६८	वडा कार्यालय भवन निर्मण						१०
६९	धर्मशाला निर्माण						१०
७०	अधुरो सामुदायिक भवन निर्माण						५००
७१	छटघाट निर्माण						५००
७२	लालपुर स्वास्थ्य चौकी देखि तरकुल्ला २ कि मि स्तर उन्नति						१०
७३	फर्साटिकर-बडसरी ३ कि मि स्तर उन्नति						१५००
७४	बडसरी - करुवानी ३ कि मि स्तर उन्नति						१०
७५	बडसरी - लहरौली २ कि मि स्तर उन्नति						१०
७६	दुमदुवा ओमसतिया भण्डार परासी 4 कि मि नयाँ ट्र्याक						२०

७७	तरकुल्ला - सिदार्थनगर ३ कि मि स्तर उन्नति						१५००
७८	तरकुल्ला करुवानी ८ कि मि निर्माणाधिन						४०
७९	तरकुल्ला कनपारा २ कि मि स्तर उन्नति						१०
८०	फर्साटिकर - बडसरी डण्डा खोला पुल निर्माण						२०
८१	बडसरी करुवानी डण्डा खोला पुल निर्माण मर्मत						१०
८२	फर्साटिकर लहरौली १ कि मि स्तर उन्नति						५००
८३	बडसरी पहाडी पट्टा २ कि मि स्तर उन्नति						१०
८४	नौडिहवा बदेवा २ क मि स्तर उन्नति						१०
८५	लौसीखोला सिचाई आयोजना क्षेत्र, तरकुल्ला, लालपुर , फर्साटिकर, दुमदुवा						२५००
८६	कनपारा सिचाई आयोजना क्षेत्र एक हजार बिघा बडसरी, बेतौलिया , लहरौली सिलौटिया						५०
८७	भुडेराबोध सिचाई आयोजना क्षेत्र करुवानी						१०
८८	पिपरहवा बाँध						१०
८९	फर्साटिकरमा सभाहल निर्माण						१०
९०	वार्ड न. ३ मा १० कि मि बिधुत विस्तार तथा स्तर उन्नति						१०
९१	विपद व्यवस्थापनका लागि फर्साटिकर - लालपुर बडसरी मा रहेको करिब ९७ बिघा जमिनमा ब्यबस्थापन गर्ने						१०
९२	फर्साटिकर गाउँको कुलो मर्मत १.५ कि मि						२००
९३	ब्रिधबृधाका लागि साझा चौतारी निर्माण						५००

९४	लालपुर करुवानी प्रगति टोल ३ कि मि स्तर उन्नति						१५००
९५	लहरौली बसन्तपुर ५ कि मि स्तर उन्नति						२५००
९६	दुमदुवा खेल मैदान ५ बिघा मा गाउँपालिका स्तरिय खेल मैदान						२०
९७	भौतिक संरचनाको निर्माण स्वास्थ्य चौकी तथा खोप केन्द्र गाउँघर मिल्लीनिक						१०
९८	कुडिया खोला सिचाई आयोजना सिचित क्षेत्र जितपुर - बिरनगर						१५००
९९	बेलहिया - नरैनापुर १.५ कि मि						७५०
१००	वार्ड न. ६ को वडा कार्यालय देखि मझौली चोक सडक २ कि मि						१०
१०१	मझौली जमुहानी ५ कि मि पूर्व पश्चिम राजमार्ग तथा सिदार्थ राजमार्ग जोड्ने						२५००
१०२	जमुहानी बिन्दाबन नरैनापुर रिंग रोड ५ कि मि						२५००
१०३	वार्ड न. ६ वडा कार्यालय नरैनापुर राजमार्ग सम्म ३ कि मि						१५००
१०४	निर्माण भएका सडक मर्मत सम्भार गर्ने						७५०
१०५	तेनुहवा क्यापटेन टोल भैरहवा ४ कि मि						२०
१०६	पानगोडा जितपुर उत्तर टोल २.५ कि मि						१२५०
१०७	पुनमपथ केवटलिया माया देवी सिमाना ४ कि मि						२०
१०८	तेनुहवा बिरनगर नयाँ गाउँ १.५ कि मि						१०
१०९	लक्ष्मीनारायण पथ करेबला ३ कि मि						१५००

११०	पडसरी बडेहवा गाउँ पालिका रोड ६ कि मि						३०
१११	पडसरी बिरनगर नयाँ गाउँ १.५ कि मि						७५०
११२	नौडिहवा वार्ड न २ कार्यालयसम्म १.५ कि मि						७५०
११३	सिदार्थराजमार्ग देखि पानगोडा २ कि मि						१०
११४	बदेहवा बिरनगर १ कि मि						५००
११५	पडसरी १ शाखा सडक १ कि.मि.						५००
११६	लक्ष्मीनारायण सनसरिमाइ मन्दिर १.५ कि.मि.						७५०
११७	मिलनटोल सडक १ कि.मि.						५००
११८	सानो केवटालीया मायादेवी ३ कि.मि.						१५००
११९	बिरनगर सि.रा. ३ कि.मि.						१५००
१२०	कुडियाखोला तटबन्ध ५००मि.						५००
१२१	बर्दिहावा नयागाउ बिधुत प्रसारण १ कि.मि.						१५०
१२२	नया गाउ १ कि.मि.						१०
१२३	वार्ड न.२ मा करिब १० कि.मि. बिधुत प्रसारण मरम्मत संभार						१०
१२४	पडसरी खानेपानी आयोजना						१०
१२५	पानगोडा जितपुर सिंचाई आयोजना						१०
१२६	कुडिया खोला बाँध सिंचाई आयोजना						५००
१२७	लौसी खोला सिंचाई आयोजना						१०
१२८	सामुदायिक भवन निर्माण कर्बला सा.भ.,भुजेल समाज सा.भ.,पडसरी सामुदायिक भवन, नेवा सामुदयिक सा.भ.						३०
१२९	फरेना कटैया सिंचाई आयोजना						१०
१३०	कटैया सिताराम मिल लखन थापा चोक कुडिया खोला ढल निर्माण						१०

१३१	पानगोडा नया गाउ ढल निर्माण १ कि.मि.						५००
१३२	खुन्सा ढल निर्माण १ कि.मि.						५००
१३३	लखनचोक कुडियाखोला ढल निर्माण १.५ कि.मि.						७५०
१३४	पिपरहिया माछा फर्म १.५ कि.मि. ढल निर्माण						७५०
१३५	प्रहरी चौकी कटैया ढल निर्माण १ कि.मि.						५००
१३६	सिसौघारी देखि उत्तर सिद्धार्थ राजमार्ग जोड्ने बाटो						७५०
१३७	कटैया खुन्सा हुदै प्रहरी चौकी						१०
१३८	सिसौघारी पश्चिम देखि प्रहरी चौकी						७५०
१३९	वार्ड न. २ भित्रमा भित्रि सडक निर्माण						४०
१४०	ठुटिपिपल देखि गाउपलिका जाने बाटो						३०
१४१	योगेश भुसालको घर देखि उत्तर जाने बाटो						५००
	जम्मा						६८४७०

वतावरण तथा विपद व्यवस्थापन

सि. नं.	योजनाको नाम	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	गा.पा.	**प्रदेश**	**संघ**	
१	५०						१०			१०
२	सामुदायिक वनलाई उत्पादनसँग जोडि फलफुल खेती गर्ने						१००	२५००	५०००	७६००
३	गापामा रहेका जैवीक विविधताको संरक्षण गर्ने						५०			५०
४	बृक्षारोपण सबै वडा								२०	२०
५	जलवायु परिवर्तन						१००			१००
६	**फोहोर मैला व्यवस्थापन**									
७	कुहिने र नकुहिने फोहोरमैला छुट्टाई नीजि क्षेत्रसँग सहकार्य गर्ने						२५			२५

८	डम्पिङ साइडलाई व्यवस्थित त गर्ने						२५			२५
९	डम्पिङ साइड निर्माण गर्ने						४०	५०	११०	२००
१०	जल उत्पन्न प्रकोप								५०	५०
११	सबै खोलामा तटबन्धका लागि तारजाली						१०	५०	५०	११०
१२	दमकल खरीद							१००		१००
१३	भु-क्षय, अतिवृष्टि आगलागि जस्ता दैवी प्रकोप व्यवस्थापन गर्ने ।						१५०	२०००	२०००	४१५०
	जम्मा						५१०	४७००	७२३०	१२४४०

संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सु-शासन समिति

क्र स	आयोजनाको नाम	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	गा.पा.	प्रदेश	संघ	जम्मा
१	सेवा प्रवाहलाई चुस्त दुरुस्त सरल र सहज बनाउनको लागि सुविधा सम्पन्न प्रविधि मैत्री महिला मैत्री अपाङ्ग मैत्री प्रशासन भवनको व्यवस्था गर्ने ।						५०	१	१	५२
२	प्रविधिमैत्री तथा पेपरलेस सेवा प्रवाहलाई प्राथमिकतामा राख्ने तथा सेवा प्रवाह तथ्याङ्क डिजिटल पूर्ण रुपमा गर्ने						२	४	४	१०
३	वडा स्तरमै सार्वजनिक सुनुवाई गर्नुपर्ने अन्त्यमा गा.पा. स्तरमा हुनुपर्ने						२	५	५	१२
४	सुचनाको पहुँच विस्तार गरी सेवा प्रवाहलाई सरल र सहज रुपमा उपलब्ध गराउने						१	२	२	५

५	गुनासो संकलन तथा व्यवस्थापनको लागि टोल फ्रि नम्बर तथा मोबाइल एपको व्यवस्था गर्ने						२	३	३	८
६	सुशासन प्रवर्दनका सम्बनधि दीर्घकालिन रणनीति कार्ययोजना तयार गर्ने						१	२	२	५
७	चौमासिक सार्वजनिक सुनुवाई अनिवार्य रुपमा गर्ने व्यवस्था मिलाउने						१०	२५	२५	६०
८	क्षतिपुर्ति सहितको नागरिक वडापत्र गा.पा. लगायत मातहतका कार्यालयमा व्यवस्था मिलाउने						५	१०	१०	२५
९	सेवाग्राही सुविधा कक्ष टि.भी. चिसो तातो पानीको व्यवस्था पत्रपत्रिका र मोबाइल चार्ज गर्ने ठाउँ वाइफाइ फ्रि आदिको व्यवस्था मिलाउने						२	४	४	१०
१०	स्तनपान तथा प्राथमिक उपचार कक्षको व्यवस्था मिलाउने						३	६	६	१५
११	सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षण अर्धवार्षिक रुपमा मिलाउने						१	२	२	५
१२	वडा कार्यालयबाट दिइने सम्पुर्ण सेवाहरु अनलाइन मार्फत गर्ने व्यवस्था मिलाउने						४	८	८	२०
१३	गाउँपालिका मातहतका सेवा प्रवाह सि.सि.टि.भी मार्फत						५	१०	१०	२५

	गाउँपालिकाको निगरानीमा राख्ने व्यवस्था मिलाउने									
१४	गाउँपालिका भित्र खुला वाइफाइ जोनको व्यवस्था गर्ने						३	६	६	१५
१५	राजनीति र प्रशासन बिच समन्वय र सहकार्यको वातावरण सृजना गरी ऐन कानुन नियम नियमावली निर्माण गर्ने						१	२	२	५
१६	अन्तर स्थानीय तह अवलोकन भ्रमण						१०	२०	२०	५०
१६	कर्मचारी क्षमता अभिवृदि तालिम						१०	२०	२०	५०
१७	गाउँपालिका मातहतका कार्यालयमा सेवा प्रवाह सम्बन्धि सल्लाह सुझाव अनुगमन						३	६	६	१५
	जम्मा						११ ५	१३६	१३६	३८७

योजना कार्यान्वयन तालिका

विषय क्षेत्रगत समिति र सो अन्तर्गतका कार्यालयहरु

विषयगत उद्देश्य	समन्वयकर्ता/संयोजक	मुख्य कार्यान्वयनकता	समन्वय गर्ने निकाय
आर्थिक समिति			
कृषि	कृषि शाखा	गापा, कृषि शाखा	बैंक तथा वित्तीय संस्था, गैसस, कृषक समूह, महिला समूह, सिँचाई कार्यालय, निजी क्षेत्र, प्रदेश तथा नेपाल सरकार ।
पशु	पशु सेवा शाखा	गापा, पशु सेवा शाखा	बैंक गैसस, कृषक समूह, महिला समूह, महिला विकास शाखा, निजी क्षेत्र, दुग्ध उत्पादक संघ, प्रदेश तथा नेपाल सरकार
उद्योग, वाणिज्य र पर्यटन	घरेलु तथा साना उद्योग, वित्तीय संस्थाहरु	गापा, घरेलु तथा साना उद्योग, वित्तीय संस्थाहरु	उद्योग वाणिज्य संघ, निजी क्षेत्र, गैसस, प्रदेश सरकार, नेपाल सरकार
सामाजिक समिति			
शिक्षा	शिक्षा शाखा	शिक्षा शाखा,, गैसस, विद्यालय, शिक्षक सेवा आयोग, उमाशिप	स्थानीय, प्रदेश सरकार, नेपाल सरकार, विद्यालय, शिक्षा विभाग, मन्त्रालय,
स्वास्थ्य	स्वास्थ्य शाखा	गापा, आयुर्वेदिक औषधालयहरु, निजी क्षेत्र, गैसस, स्वास्थ्य मन्त्रालय,	स्वास्थ्य संस्थाहरु, स्वास्थ्य मन्त्रालय, रेडक्रस, गैसस,
खानेपानी तथा सरसफाई	खानेपानी शाख	खानेपानी शाखा, उपभोक्ता समिति, प्रदेश सरकार,	उपभोक्ता समिति, गापा सामुदायिक संस्था, गैसस, मन्त्रालय,
संस्कृति प्रवर्धन			
लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	महिला विकास शाखा, बाल कल्याण समिति	स्थानीय निकाय, महिला विकास शाखा, बाल कल्याण समिति, गैसस	गैसस, मन्त्रालय, बाल कल्याण समिति, महिला विकास शाखा, घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय,
पूर्वाधार समिति			
सडक	गापा, सडक कार्यालय	गापा, सडक कार्यालय	स्थानीय निकाय, उपभोक्ता समिति, प्रदेश सरकार, नेपाल सरकार
सिचाई	सिँचाई शाखा	गापा, सिँचाई शाखा, बैंक, कृषि शाखा,	उपभोक्ता समिति, कृषक समूह, बैंक, गैसस, प्रदेश सरकार, नेपाल सरकार
बिद्युत	बिद्युत प्राधिकरण	बिद्युत प्राधिकरण	बिद्युत प्राधिकरण, नेपाल सरकार,
सञ्चार	नेपाल टेलिकम	नेपाल सरकार, नेपाल टेलिकम	नेपाल सरकार, गापा, पत्रकार

भवन, आवास तथा शहरी विकास	गापा	मालपोत कार्यालय, आवास तथा शहरी विकास शाखा ।	गापा, विषयगत कार्यालयहरु, प्रदेश सरकार, नेपाल सरकार		
वातावरणीय व्यवस्थापन समिति					
वन	वन कार्यालय,	वन कार्यालय, नपा, भूसंरक्षण कार्यालय, खानी तथा भूगर्भ विभाग	नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, गापा, गैसस		
भूसंरक्षण	वन कार्यालय, भूसंरक्षण कार्यालय	वन कार्यालय, नपा, नापी शाखा, भूसंरक्षण कार्यालय, खानी तथा भूगर्भ विभाग	प्रदेश सरकार, नेपाल सरकार, गैसस		
वातावरण	वन कार्यालय, भूसंरक्षण कार्यालय, खानेपानी कार्यालय	वन कार्यालय, नापी शाखा, भूसंरक्षण कार्यालय, खानी तथा भूगर्भ विभाग, खानेपानी कार्यालय	नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, गापा, गैसस, रेडक्रस, खानेपानी कार्यालय		
वित्तीय तथा संस्थागत स्रोत, क्षमता तथा व्यवस्थापन समिति	विषयगत कार्यालयहरु	गापा, अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण उपसमितिहरु, सूचना केन्द्र, रायोआ, वित्तआयोग, सरकारी कार्यालय	गैसस, विषयगत कार्यालयहरु, गापा, सूचना केन्द्र, प्रदेश सरकार, नेपाल सरकार,		

योजना कार्यान्वयन चुनौतिहरु

योजना एक पूर्वनिर्धारित सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, नीति, रणनीति तथा कार्यनीति सहितको दस्तावेज हो जसको कार्यान्वयनका लागि बजेट पूर्वानुमान गरिएको हुन्छ । आवधिक योजना कार्यान्वयनको मुख्य आधार वार्षिक योजना उच्चतम छनौट हो । यस आवधिक योजनामा उल्लेख गरिएका योजनाहरुको कार्यान्वयनका चुनौतिहरु संक्षिप्तमा निम्न हुने अनुमान गरिएको छ ।

- योजनाका सबै पक्षहरु प्राविधिक सम्भाव्यता, वित्तिय लाभ, आर्थिक लाभ, कार्यान्वयन क्षमता आदीको यथोचित विश्लेषण गर्ने काम चुनौतिपूर्ण छ ।
- राजनीतिक दलहरुको बीच सहमतीका आधारमा योजना कार्यान्वयन गर्नु पर्ने भएकोले चुनौतिपूर्ण छ ।
- स्थानीय जनसहभागीता जुटाउनु चुनौतिपूर्ण छ ।
- कतिपय प्राकृतिक विपत्ति लगायतका तत्काल आइपर्ने समस्या पनि कार्यान्वयनका चुनौति हुन् ।
- अनुमानित बजेटको उपलब्धता पनि चुनौतिपूर्ण छ ।
- समयमा बजेटको निकासा नहुने प्रबृत्ति पनि चुनौतिपूर्ण छ ।

- यस आवधिक योजनामा प्रस्तावीत योजनाहरुलाई आयोजना विश्लेषणको विधि अवलम्बन गरी आयोजना बैंकमा प्राथमीकताका आधारमा सूचीकृत गरी कार्यान्वयन गर्दा दिगो विकास लक्ष्य संग तादत्म्यता मिलाउन सहज हुन्छ। यो कार्यपनि चुनौतिपूर्ण छ।
- स्थानीय सरकारले पनि मध्यकालिन खर्च संरचना तयार गर्नु पर्ने कानूनी व्यवस्था छ। सो अनुसार त्रिवर्षिय खर्च संरचना तयार पारी योजना कार्यान्वयन गर्दै जानु पर्दछ। यो कार्य पनि चुनौतिपूर्ण छ।

आवधिक योजना तर्जुमा कार्यक्रमहरूका केही झलकहरू

अध्यक्षः ओमसतिया गापा

उपाध्यक्ष्यः ओमसतिया गापा

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतः ओमसतिया गापा

ओमसतिया गाउँपालिकाको
पञ्चवर्षीय आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमा
सम्बन्धि
कार्यशाला गोष्ठि

ओमसतिया गाउँपालिकाको कार्यालय, प्रस्तावित भवन तथा वडा कार्यालयहरू

चालु भवन

प्रस्तावित भवन

१ नं. वडा कार्यालय

२ नं. वडा कार्यालय

३ नं. वडा कार्यालय

४ नं. वडा कार्यालय

५ नं. वडा कार्यालय

६ नं. वडा कार्यालय

ओमसतिया गाउँपालिका भित्रका धार्मिक स्थल तथा अन्य ठाउँहरू